

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ТОЛЧІНІНА-БУРУНСЬКА ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 342.95 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність – «081 Право»

Галузь знань – «08 Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Ю.Ю. Толчініна-Бурунська

Науковий керівник: **Сорока Лариса Володимирівна**, доктор
юридичних наук, професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що здійснювалося крізь призму комплексного, міждисциплінарного та ґрунтового осмислення особливостей міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, розроблення авторських пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства та вирішення комплексу актуальних проблем у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

Визначено, що сутність електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу зводиться до суспільних відносин із зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії, зокрема в межах міжнародного співробітництва, а також вирішення низки проблем у сфері публічного управління, пов'язаних із формуванням у публічних службовців та всього населення України культури енергозбереження, розвитком енергоменеджменту, енергоефективності та екологічності у вітчизняній електроенергетиці.

Встановлено, що з огляду на запропоноване розуміння сутності електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу до відповідних особливостей останньої доречно віднести тісну взаємозалежність вітчизняної електроенергетики з формуванням у населення культури енергозбереження. Феномен такої культури є надзвичайно багатограним,

втілюючись на рівні адміністративно-правової доктрини в традиційній культурі, корпоративній культурі та культурі адміністративних цінностей.

Доведено, що ще однією особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є адаптивність та відкритість до інновацій, що проявляються як на рівні поведінки споживачів електроенергії, так і на рівні публічного управління у сфері електроенергетики. Особливо виразно подібна адаптивність проявляється у кризові періоди, зокрема подібна ситуація була під час пандемії COVID-19, а також із перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Під адміністративними інноваціями в контексті дослідження визначено не лише зміни в правилах і структурах, а й комплексне, багатоаспектне, сутнісне переосмислення на підставі вітчизняної і зарубіжної доктрини, досвіду провідних держав світу завдань та функцій, предмета та меж, системи суб'єктів, адміністративних інструментів та інших важливих аспектів публічного управління у сфері електроенергетики.

До інших особливостей електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу віднесено необхідність вимірювання, моделювання та прогнозування споживання електроенергії; енергоменеджмент є організаційно-управлінською основою адміністративно-правового впливу; орієнтованість на забезпечення енергоефективності (важливим аспектом забезпечення енергоефективності є врахування під час публічного управління у сфері електроенергетики регіональної специфіки, побудова ефективного механізму взаємодії та координації між органами публічної влади на місцях, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами під час забезпечення енергоефективності підприємств, установ та організацій); екологічність та мінімальний вплив на довкілля.

Зазначено, що міжнародне співробітництво в сучасному глобалізованому світі є основою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку держав та міжнародних співтовариств.

Визначено, що сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України зводиться до цілеспрямованої, конструктивної, сталої, здійснюваної в межах міжнародних угод України, зокрема двосторонніх договорів експорту-імпорту електричної енергії, спільної діяльності декількох держав на ринку електричної енергії, що реалізується з метою врегулювання суспільних відносин із виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії.

Установлено, що неможливо повною мірою досягнути сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без звернення до фундаментальних основ такої діяльності, якими є принципи, а саме такі загальноправові принципи верховенства права та законності, а також спеціально-правові принципи, зокрема: принцип енергетичної безпеки; принцип переходу до відновлюваної енергетики; принцип регіонального співробітництва, який доречно розглядати, зокрема, і крізь призму розвитку освіти та наукових досліджень у досліджуваній сфері суспільних відносин (регіональне співробітництво у сфері освіти та науки, що охоплює питання електроенергетики, дає змогу спрямовувати цільові кошти на підтримку прогресивних наукових досліджень у цій сфері, фінансувати наукові гранти, встановлювати індивідуальні стипендії для дослідників); принцип балансу попиту та пропозиції на електричну енергію.

Констатовано, що завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є втіленням відповідних принципів у регулярних, системних, практично орієнтованих діях, які містять ідеї, визначені на рівні принципів, у повсякденній діяльності у досліджуваній сфері суспільних відносин. До завдань міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України віднесено: міжнародну аналітику, адже для міжнародного співробітництва важливо враховувати сучасний і майбутній стан електроенергетики, стан розвитку взаємозв'язків європейських енергосистем та обміну електроенергією, стан реформування галузі;

розроблення передових технологій під час розвитку енергетичної інфраструктури, підвищення її захищеності; фінансування та підтримку інвестиційних проєктів.

Зазначено, що правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики в сучасному розумінні мають комплексний характер, регулюючи одразу декілька взаємопов'язаних сфер у регіональному або світовому контексті, виступаючи невіддільною основою духовного розвитку особистості, закладаючи уніфіковане розуміння окремих ключових у цій сфері категорій.

У контексті становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики наголошено на важливості прийняття 26 червня 1945 р. Статуту Організації Об'єднаних Націй; прийняття і проголошення 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини; прийняття Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам; прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; прийняття у 2005 р. Загальної декларації про біоетику та права людини; ухвалення Організацією Об'єднаних Націй у 2015 р. Цілей сталого розвитку тощо.

Обґрунтовано, що у національному законодавстві правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України встановлені на рівні законів України: «Про ринок електричної енергії», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про дипломатичну службу», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інноваційну діяльність»; «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»; «Про критичну інфраструктуру», а також на рівні інших законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

Зазначено, що в основі успішного міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України у світлі багатьох кризових явищ, породжених екологічними, безпековими, економічними викликами, що

характерні для вітчизняної енергетичної системи, лежить синергетична діяльність різних уповноважених суб'єктів як на міжнародному, так і на національному рівні. Обґрунтовано необхідність синергії знань, адже останні є ключовим активом будь-якої організації, що дає змогу їй отримати конкурентну перевагу, впроваджувати інновації та вдосконалювати процеси управління.

Виявлено, що на наднаціональному рівні важливим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є ООН у контексті спрямування такого співробітництва в напрямі сталого розвитку. ООН також відіграє важливу роль у забезпеченні зниження негативних викидів вуглецю, що є фундаментальною основою перебудови глобальної електроенергетики під час міжнародного співробітництва. Водночас ООН забезпечує міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики та на рівні просвітницької діяльності й підтримки культурних ініціатив.

Установлено, що на національному рівні серед суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики доречно виокремити Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики України як ключового суб'єкта забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, Міністерство закордонних справ України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, виробників електричної енергії у контексті забезпечення конкуренції на міжнародному ринку, органи місцевого самоврядування, а також громадянське суспільство.

Наголошено на необхідності прийняття Закону України «Про міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України», який би заклав нормативно-правове підґрунтя, щоб держава могла вживати необхідних заходів для сприяння співпраці з міжнародними енергетичними організаціями та збереження довкілля в міжнародному контексті; Закону

України «Про наукові дослідження у сфері електроенергетики» з метою закріплення напрямів відповідних досліджень, сприяння їх комерціалізації; Закону України «Про сприяння використанню морських акваторій для розвитку об'єктів морської відновлюваної енергії», зміст і призначення якого полягали б у тому, щоб закласти нормативно-правове підґрунтя для формування політики в цій сфері, визначення зон сприяння розвитку морських об'єктів відновлюваної енергетики та створення системи сертифікації планів виключного заняття та використання морських акваторій для виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії; Закону України «Про культуру енергозбереження», на рівні якого можливо було б закласти морально-етичне та ідеологічне підґрунтя для енергоощадної поведінки населення; Закону України «Про молодіжну дипломатію», яким закріплювалися б основні засади участі молоді у міжнародних освітніх, культурних, наукових і творчих проєктах; Закону України «Про основні засади розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану», на рівні якого створювалася б система мотивацій щодо участі населення у громадських ініціативах, визначалися б основи інституційного, організаційного та ресурсного забезпечення розвитку громадянського суспільства; Закону України «Про стандарти екологічного будівництва», який закріплював би стратегічне прагнення держави встановлювати і контролювати дотримання критеріїв сертифікації для будівель з низьким вмістом вуглецю; Закону України «Про штучний інтелект» за зразком Регламенту про регулювання штучного інтелекту у Європейському Союзі; Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану», у межах якого можливо систематизувати основні завдання підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану тощо.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, електроенергетика енергозбереження, публічне управління (адміністрування), нагляд, контроль, зарубіжний досвід, адміністративне законодавство, воєнний стан.

SUMMARY

Tolchinina-Burunska Yu. Yu. Administrative and legal provision of international cooperation in the field of electric power industry of Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in speciality 081 «Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The thesis is devoted to providing a theoretical generalisation as well as a new solution to the scientific task, which has been carried out through the prism of a comprehensive, interdisciplinary, and thorough understanding of the peculiarities of international cooperation in the field of electric power industry in Ukraine and the development of the author's proposals and recommendations aimed at improving administrative legislation and solving a complex of topical problems in the relevant field. As a result of the conducted research, a number of conclusions, proposals, and recommendations aimed at achieving the set goal have been formulated, in particular:

It has been determined that the essence of the electric power industry as an object of administrative and legal influence is reduced to social relations of storage, aggregation, transmission, distribution, purchase, sale, transfer, use, measurement, and saving of electricity, in particular within the framework of international cooperation, as well as solving a number of problems in the field of public administration related to the formation of a culture of energy conservation among public servants and the entire population of Ukraine and the development of energy management, energy efficiency, and environmental friendliness in the domestic electric power industry.

It has been proven that another feature of the electric power industry as an object of administrative and legal influence is adaptability and openness to innovations, which are manifested both at the level of the behaviour of electricity consumers and at the level of public management in the field of electric power. Such adaptability is especially clearly manifested in periods of crisis, in particular, a similar situation existed during the COVID-19 pandemic, as well as from the first

days of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine. Under administrative innovations in the context of the study, not only changes in rules and structures are defined, but also a complex, multifaceted, essential rethinking on the basis of domestic and foreign doctrine, the experience of the world's leading countries, tasks and functions, subject matter and boundaries, a system of subjects, administrative tools, and other important aspects of public management in the field of electricity.

Other features of the electric power industry as an object of administrative and legal influence include the need to measure, model and forecast electricity consumption; energy management is the organizational and managerial basis of administrative and legal influence; focus on ensuring energy efficiency (an important aspect of ensuring energy efficiency is taking into account regional specificities and peculiarities during public management in the field of electricity, building an effective mechanism of interaction and coordination between local public authorities, civil society institutions and international partners when ensuring energy efficiency of enterprises, institutions and organizations); environmental friendliness and minimal impact on the environment.

It has been noted that international cooperation in the modern globalised world is the basis of harmonious, balanced, sustainable development of countries and international communities.

It has been determined that the essence of international cooperation in the field of electric energy of Ukraine is reduced to purposeful, constructive, stable, carried out within the framework of international agreements of Ukraine, in particular bilateral agreements on export-import of electric energy, joint activity of several states on the electric energy market, which is implemented with the aim of regulating social relations from production, storage, aggregation, transmission, distribution, purchase, sale, transmission, use, measurement, and saving of electricity.

It has been established that it is impossible to fully understand the essence of international cooperation in the field of electric power industry of Ukraine without

referring to the fundamental foundations of such activity, which are the principles, namely the following general legal principles of the rule of law and legality, as well as special legal principles, in particular: principle of energy security; the principle of transition to renewable energy; the principle of regional cooperation, which should be considered, in particular, through the prism of the development of education and scientific research in the studied field of social relations (regional cooperation in the field of education and science, covering the issue of electric power, which makes it possible to direct targeted funds to support progressive scientific research in this field, finance scientific grants, establish individual scholarships for researchers); the principle of balance of supply and demand for electric energy.

It has been established that the task of international cooperation in the field of electric power of Ukraine is the embodiment of relevant principles in regular, systematic, practically oriented actions, which contain ideas defined at the level of principles, in everyday activities in the researched field of public relations. The tasks of international cooperation in the field of electric power of Ukraine include: international analytics, as for international cooperation it is important to take into account the current and future state of the electric power industry, the state of development of interconnections of European power systems and electricity exchange, the state of industry reform; development of advanced technologies during the development of energy infrastructure, increasing its security; financing and support of investment projects.

It has been noted that the legal principles of international cooperation in the electric power industry in the modern sense have a complex nature, regulating several interconnected areas in a regional or global context, acting as an inseparable basis for the spiritual development of an individual, establishing a unified understanding of certain key categories in this field.

In the context of establishing the legal basis of international cooperation in the field of electric power, the importance of the adoption of the Charter of the United Nations on June 26, 1945 has been emphasized; adoption and proclamation

of the Universal Declaration of Human Rights by the UN General Assembly on December 10, 1948; adoption of the UN Declaration on granting independence to colonial countries and peoples; adoption by the UN General Assembly on December 16, 1966 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights; adoption in 2005 of the General Declaration on Bioethics and Human Rights; adoption by the United Nations in 2015 of the Sustainable Development Goals, etc.

It has been substantiated that in the national legislation the legal principles of international cooperation in the field of electric power of Ukraine are established at the level of the laws of Ukraine: "On the electric energy market," "On environmental protection," "On diplomatic service," "On foreign economic activity," "On innovative activity," "On permitting activities in the field of nuclear energy use," and "On critical infrastructure," as well as at the level of other laws of Ukraine and secondary legal acts.

It has been noted that at the basis of successful international cooperation in the field of electric energy of Ukraine in the light of many crisis phenomena caused by environmental, security, and economic challenges, which are characteristic of the domestic energy system, lies the synergistic activity of various authorised subjects both at the international and national levels. The need for synergy of knowledge is justified because the latter is a key asset of any organisation, which allows it to gain a competitive advantage, implement innovations, and improve management processes.

It has revealed that at the supranational level, the UN is an important entity for ensuring international cooperation in the field of electric power in Ukraine in the context of directing such cooperation in the direction of sustainable development. The UN also plays an important role in ensuring the reduction of negative carbon emissions, which is the fundamental basis of the restructuring of the global electricity industry during international cooperation. At the same time, the UN provides international cooperation in the field of electricity and at the level of educational activities and support of cultural initiatives.

It has been established that at the national level, among the subjects of ensuring international cooperation in the field of electric power, it is appropriate to single out the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Energy of Ukraine as key subjects of ensuring international cooperation in the electric power industry, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, the National Commission carrying out state regulation in the spheres of energy and communal services, electricity producers in the context of ensuring competition on the international market, local self-government bodies, as well as civil society.

The need to adopt the Law of Ukraine "On international cooperation in the field of electric power of Ukraine" has been emphasized, which would lay the legal basis for the state to take the necessary measures to promote cooperation with international energy organizations and preserve the environment in an international context; the Law of Ukraine "On scientific research in the field of electric power" with the aim of establishing the directions of relevant research and promoting their commercialization; of the Law of Ukraine "On Promotion of the Use of Marine Water Areas for the Development of Marine Renewable Energy Facilities", the content and purpose of which would be to lay the regulatory and legal basis for the formation of policy in this area, the determination of zones for the promotion of the development of marine renewable energy facilities and creation of a system of certification of plans for the exclusive occupation and use of marine water areas for the production of electricity from renewable energy sources; the Law of Ukraine "On the Culture of Energy Saving", at the level of which it would be possible to lay a moral, ethical and ideological basis for the energy-saving behavior of the population; the Law of Ukraine "On Youth Diplomacy", which would establish the basic principles of youth participation in international educational, cultural, scientific and creative projects; The Law of Ukraine "On the Basic Principles of the Development of Civil Society in the Conditions of Martial Law", at the level of which a system of motivations for the participation of the population in public initiatives would be created, the foundations of institutional, organizational and

resource support for the development of civil society would be determined; the Law of Ukraine "On Ecological Construction Standards", which would establish the state's strategic desire to establish and monitor compliance with certification criteria for low-carbon buildings; the Law of Ukraine "On Artificial Intelligence" based on the Regulation of Artificial Intelligence in the European Union, the EU AI Act; Law of Ukraine "On the functioning of the fuel and energy complex under martial law", within which it is possible to systematize the main tasks of enterprises, institutions and organizations of the fuel and energy complex under martial law, etc.

Keywords: international cooperation, electric energy, energy saving, public management (administration), supervision, control, foreign experience, administrative legislation, martial law.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Сутність та особливості електроенергетики як об'єкту адміністративно-правового впливу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1(28). С. 383–392. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.36>

2. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 274–280. DOI: 10.32782/EP.2023.3.38

3. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Принципи міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1(31). С. 810–819. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.73>

4. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Наше право*. 2024. № 1. С. 351–357. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.48>

5. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Напрямки забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Форум Права*. 2025. № 2(82). С. 119–125. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.15560574>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Органи місцевого самоврядування та громадськість як суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 8 груд. 2022 р.)*. Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2022. С. 122–125.

7. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези*

доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 30 черв. 2022 р.).
Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2022. С. 129–131.

8. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. До питання сутності міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 9 черв. 2023 р.). Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2023. С. 121–123.

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1	26
1.1. Сутність та особливості електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу.....	26
1.2. Поняття, принципи та завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.....	43
1.3. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.....	62
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2	89
2.1. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України	89
2.2. Напрями забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.....	108
2.3. Адміністративно-правові форми та методи забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України	126
Висновки до розділу 2	144
РОЗДІЛ 3	149
3.1. Зарубіжний досвід міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики та можливості його використання в Україні.....	149
3.2. Напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України.....	167
Висновки до розділу 3	186
ВИСНОВКИ.....	192
ДОДАТКИ.....	231

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Енергетична безпека у сучасних умовах є основою безперебійного функціонування економіки держави, забезпечення роботи критичної інфраструктури, надання необхідних послуг населенню вітчизняними підприємствами, установами та організаціями. В умовах подолання наслідків обстрілів критичної енергетичної інфраструктури України та зростання навантаження на енергетичну систему питання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України набувають особливої важливості в контексті подальшого зміцнення та розвитку плідних взаємовідносин з Європейською комісією, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Міжнародним агентством з відновлюваної енергетики, Міжнародним енергетичним агентством, Секретаріатом Енергетичної хартії, Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку та урядовими компаніями й агентствами інших держав світу під час забезпечення енергоефективності та розвитку відновлюваної енергетики.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Загальні питання адміністративно-правового забезпечення сфери електроенергетики України розглядали: О.М. Бандурка, К.Л. Бугайчук, В.М. Гаращук, С.М. Гусаров, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, І.М. Коросташова, І.В. Костенко, І.В. Курило, К.М. Куркова, В.В. Латишева, Д.С. Левченко, К.Б. Левченко, П.С. Лютіков, О.А. Моргунов, О.М. Музичук, В.Ю. Оксін, О.М. Рєзнік, Р.О. Савченко, О.Ю. Салманова, О.Г. Середа, А.О. Собакарь, В.В. Сокурєнко, А.В. Хмельков, С.О. Шатрава, С.В. Шестак, М.І. Шутов, О.Г. Ярема та багато інших вчених. Проте проблеми адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України вченими-адміністративістами досі фактично не досліджувалися.

Таким чином, необхідність покращення стану захисту та ефективності української енергетичної інфраструктури, недостатня розробленість теоретичних положень, недосконалість правового регулювання у цій сфері обумовлюють актуальність дослідження сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями: Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021; Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, схваленої Указом Президента України від 26 серпня 2021 р. № 448/2021; Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390). Тему затверджено рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права від 10 жовтня 2023 року (протокол № 13).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб, спираючись на аналіз наукових поглядів, норм чинного законодавства та практики його реалізації, визначити сутність та особливості адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення нормативно-правового регулювання суспільних відносин у відповідній сфері.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно вирішити такі основні *завдання*:

- встановити сутність та особливості електроенергетики як об'єкта

адміністративно-правового впливу;

- визначити поняття, принципи та завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України;
- розглянути правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики;
- розкрити адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України;
- визначити напрями забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України;
- окреслити адміністративно-правові форми та методи забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України;
- узагальнити зарубіжний досвід міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики та опрацювати можливості його використання в Україні;
- визначити напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.

Методи дослідження. Під час дослідження були використані як загальні, так і спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, на основі використання *логіко-семантичного* методу було розкрито поняття електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу (підрозділ 1.1) та міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України (підрозділ 1.2). Метод *документального аналізу* та *формально-юридичний* метод дозволили надати характеристику правовим засадам міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України (підрозділ 1.3), а також визначити систему суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України (підрозділ 2.1). Завдяки *порівняльно-правовому* методу було узагальнено зарубіжний досвід міжнародного співробітництва у

сфері електроенергетики та опрацьовано можливості його використання в Україні (підрозділ 3.1). На основі методів *моделювання* та *прогнозування* окреслено перспективні напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження сформовано на рівні системи наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі соціології, філософії, психології, адміністративного права, загальної теорії держави і права, теорії управління та багатьох інших галузевих наук.

Нормативно-правовою основою дослідження є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти та інші джерела.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практичної діяльності суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, довідкові видання та статистичні матеріали.

Наукова новизна отриманих результатів визначена тим, що дисертація є однією з перших спроб комплексного осмислення досліджуваної проблематики, втілюючи в собі аналіз норм чинного адміністративного законодавства та практики його реалізації, а також широке коло пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– виокремлено завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, які є втіленням відповідних принципів у регулярних, системних, практично орієнтованих діях, які виявляють ідеї, визначені на рівні принципів, у повсякденній діяльності у досліджуваній

сфері суспільних відносин. До завдань міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України віднесено: міжнародну аналітику, адже для міжнародного співробітництва важливо враховувати сучасний і майбутній стан електроенергетики, стан розвитку взаємозв'язків європейських енергосистем та обміну електроенергією, стан реформування галузі; розроблення передових технологій під час розвитку енергетичної інфраструктури, підвищення її захищеності; фінансування та підтримку інвестиційних проєктів;

- обґрунтовано необхідність осмислення категорії адміністративних інновацій, які в контексті дослідження передбачають не лише зміни в правилах і структурах, але і комплексне, багатоаспектне, сутнісне переосмислення на основі вітчизняної та зарубіжної доктрини, досвіду провідних держав світу, завдань та функцій, предмета та меж, системи суб'єктів, адміністративних інструментів та інших важливих аспектів публічного управління у сфері електроенергетики;

- наголошено на необхідності закріплення у положеннях Конституції України сучасних стратегічних пріоритетів енергетичного розвитку, а саме включення до повноважень Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на дотримання Цілей сталого розвитку ООН, а також здійснення енергетичного переходу;

- акцентовано увагу на необхідності прийняття Закону України «Про міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України», який би заклав нормативно-правове підґрунтя, щоб держава могла вживати необхідних заходів для сприяння співпраці з міжнародними енергетичними організаціями та збереження довкілля в міжнародному контексті;

- визначено необхідність розроблення на рівні відповідної резолюції Генеральної Асамблеї ООН чи директиви Європейського Союзу єдиної системи індикаторів сталого енергетичного розвитку. Встановлено, що надзвичайно важливою під час здійснення нормотворчості на

наднаціональному рівні є участь громадськості. У цьому контексті акцентовано увагу на необхідності створення на рівні громадянського суспільства організацій, подібних до Міжнародної енергетичної агенції;

удосконалено:

– розуміння електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу, що зводиться до суспільних відносин із зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії, зокрема в межах міжнародного співробітництва, а також вирішення низки проблем у сфері публічного управління, пов'язаних із формуванням у публічних службовців та всього населення України культури енергозбереження, розвитком енергоменеджменту, енергоефективності та екологічності у вітчизняній електроенергетиці;

– обґрунтування наукової позиції стосовно того, що сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України зводиться до цілеспрямованої, конструктивної, сталої, здійснюваної в межах міжнародних угод України, зокрема двосторонніх договорів експорту-імпорту електричної енергії, спільної діяльності декількох держав на ринку електричної енергії, що реалізується з метою врегулювання суспільних відносин із виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії;

– підхід до виокремлення таких форм забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, як нормотворчість; створення робочих груп (комітетів) з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з удосконалення вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики; організація і проведення спільних заходів з метою надання експертами з різних сфер життєдіяльності рекомендацій щодо фінансування енергетичної сфери, впровадження інструментів та механізмів забезпечення сталого розвитку, захисту критичної енергетичної

інфраструктури, розвитку науки та освіти у сфері енергетики; реалізація соціальних проєктів на рівні міжнародного співтовариства, держави, регіону, населеного пункту, окремого будинку чи об'єднання його мешканців, закладу освіти тощо; форма державно-приватного партнерства.

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування доцільності виокремлення таких напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, як світоглядний (ідейний) напрям, який є системоутворюючим та базовим щодо всіх інших напрямів; спрямування зусиль міжнародного співтовариства на вирішення комплексу проблем глобального масштабу, пов'язаних із аварією на Чорнобильській атомній електростанції; академічний напрям забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України; науковий напрям, який нерозривно пов'язаний із академічним і спрямований на просування нових підходів, рішень та ідей, об'єднання міжнародної наукової спільноти навколо спільних досліджень; напрям всебічного просування переходу на відновлювану енергетику; напрям підтримання енергетичної безпеки; фінансовий напрям; напрям підтримання демократичності і незалежності держави у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики у сфері енергетики; напрям захисту критичної енергетичної інфраструктури; напрям стратегічного енергетичного планування;

– обґрунтування необхідності розгляду адміністративно-правового методу як стійкої у часі та просторі, заснованої на історично сформованих традиціях державотворення та встановлених на наднаціональному рівні засадах міжнародного співробітництва сукупності засобів, способів та їх комплексів, які реалізують у повсякденній діяльності суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України для підтримання регулюючого впливу відповідних адміністративно-правових норм на широке коло суспільних відносин на ринку електричної енергії. Наголошено, що до кола відповідних методів доцільно віднести

прогнозування та планування; метод інформаційного забезпечення; метод використання штучного інтелекту.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальших теоретико-правових досліджень питань адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України (акти впровадження Науково-дослідного інституту публічного права, Харківського національного університету внутрішніх справ);

– *правотворчості* – для вдосконалення вітчизняного законодавства під час підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів з питань адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України;

– *правозастосовній діяльності* – з метою підвищення ефективності діяльності суб'єктів, які реалізують діяльність у сфері міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України;

– *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних посібників, а також науково-методичних та лекційних матеріалів з дисциплін «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи України», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності» (акти впровадження Науково-дослідного інституту публічного права, Харківського національного університету внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки дослідження проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Гуманітарні аспекти цифрового суспільства» (м. Харків, 8 грудня 2022 р.); «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 30 червня 2022 р.); «Теоретичні питання

юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 9 червня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації висвітлено у восьми наукових працях, з яких п'ять одноосібних статей опубліковані в журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук; три – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок. Список використаних джерел містить 258 найменувань та розміщений на 29 сторінках.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність та особливості електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу

Використання енергії має важливе значення для існування будь-якої країни в сучасному світі. Електроенергетика надзвичайно необхідна для економіки і здійснює на неї значний вплив, оскільки запорукою енергетичної безпеки країни, її сталого розвитку є надійне, стабільне, достатнє, економічно ефективне та екологічно чисте енергопостачання. Таким чином, забезпечення енергетичної безпеки стає пріоритетним напрямом економічної політики країн, а зміни на світовому енергетичному ринку постійно підтверджують актуальність цієї проблеми для всієї світової спільноти [1, с. 329]. Питання раціонального використання джерел енергії, підвищення енергоефективності та безпеки є передумовою гармонійного економічного та соціального прогресу країни ХХІ ст. Забезпечення всіх сфер народного господарства різними видами енергії та палива є одним із найважливіших завдань системи господарювання, економічної політики країни, основною умовою її успішного та гармонійного розвитку [1, с. 330].

Водночас у сучасній адміністративно-правовій доктрині зростає важливість осмислення електроенергетики у суспільних відносинах у сфері публічного управління. Сучасні управлінські процеси стають невіддільними від електронного простору, що багато в чому породжується безпековими викликами, що постали перед Україною після початку повномасштабного вторгнення російської федерації, в умовах яких максимально ускладнився доступ органів публічної влади, підприємств, установ та організацій, а також усього населення України до електроенергії, а через постійні повітряні

тривоги унеможливають безперервне, своєчасне та якісне надання публічних послуг населенню.

Окремі вітчизняні та зарубіжні науковці прагнули розкрити сутність електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу. Так, Н. Ю. Цибульник, І. І. Задоя, І. С. Курбатова, Ю. В. Мех у цьому контексті вважають, що питання розвитку електронного простору в умовах сучасної глобалізації та інформаційного світу в наш час набуває особливої актуальності. Цей незаперечний факт актуалізує дослідження комплексу проблем, які безпосередньо впливають на розвиток суспільства. Насамперед, це стосується питань підвищення ефективності діяльності державних установ, зокрема органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, шляхом впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на основі електронного урядування. Крім того, прагнення України інтегруватися та бути повноправним членом Європейського Союзу (далі – ЄС) суттєво підвищило пріоритетність впровадження європейських норм і стандартів для реалізації державної інформаційної політики. Для цього Україна має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог та в межах Угоди про асоціацію. Тому Указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” від 12 січня 2015 р. № 5/2015 розвиток електронного урядування визначено одним із першочергових напрямів реформування системи публічного управління. Останнім часом в українському суспільстві дедалі частіше чути заклики до запровадження системи електронного урядування в національний державно-політичний устрій. Ці заклики ґрунтуються на тому, що будь-яка система публічного управління наразі не може ефективно функціонувати без використання сучасних методів та засобів дистанційного надання адміністративних послуг населенню. До таких засобів, серед іншого, слід віднести технології електронного урядування [2, с. 473].

З огляду на таку позицію дослідників електроенергетика як об'єкт адміністративно-правового впливу розглядається у вітчизняній

адміністративно-правовій доктрині крізь призму електронного урядування. Ба більше, останнім часом актуалізуються дослідження і в суміжних сферах, зокрема у царині електронного судочинства, електронного банкінгу тощо. Так, впровадження електронного банкінгу постає різновидом дистанційного банківського обслуговування, яке можливе за наявності у клієнта підключення до мережі Інтернет. На сьогодні саме електронний банкінг дає змогу фізичним і юридичним особам постійно контролювати стан своїх рахунків незалежно від їх місцезнаходження, консолідувати всі свої рахунки, оптимізувати витрати, а банкам економити на рекламі та витратах на обслуговування клієнтів безпосередньо в офісі [3, с. 1-2].

Розглядаючи феномен електронного урядування, окремі науковці наголошують на тому, що розвиток комп'ютерних технологій призвів до їх використання практично у всіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері публічного управління, і отримав назву електронного урядування, яке є не просто технологічним рішенням, а сучасною інноваційною концепцією публічного управління, вагомим важелем масштабних перетворень у суспільстві, особливо у сфері децентралізації влади та її взаємодії з бізнесом. Водночас процес запровадження електронного урядування не є однозначним і залежить від низки чинників, тому в кожній державі е-урядування перебуває на різних стадіях розвитку [4, с. 1]. Згідно з індексом розвитку електронного урядування Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) за 2016 рік Україна посіла 62 місце серед 193 країн світу. Наприклад, у Данії, за останніми даними Єврокомісії, 80,8 % громадян і 89 % датських підприємств взаємодіють з державними органами через інтернет-портали, що є досить високим показником у світі. Крім Данії, ефективний електронний уряд наявний сьогодні в Люксембурзі, Нідерландах, Німеччині та за межами європейського регіону в Канаді, Кореї, Сінгапурі, Новій Зеландії та Австралії, де було запроваджено широкий спектр онлайн-сервісів [4, с. 1-2].

Осмислюючи окремі особливості електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу, варто звернути увагу, що стрімкий

розвиток інформаційних технологій призвів до того, що практично всі види правовідносин виникли або частково реалізувалися в електронному форматі. Онлайн-сервіси та електронні ресурси стали невід'ємною частиною життя сучасного суспільства. Реформи, які зараз відбуваються в Україні та в інших країнах світу, здебільшого спрямовані на те, щоб відповідні сфери враховували та використовували сучасні досягнення науки і техніки, а також потреби сучасного суспільства з точки зору мобільності, доступу до ресурсів і послуг, а також інформації. Без ефективного використання ІТ-потенціалу, а також правильного розподілу кадрового потенціалу державних служб неможливо досягнути підвищення рівня цифрової участі в політичних процесах [5, с. 257-258].

Водночас електроенергетика набуває комплексного значення та фундаментального впливу не лише на рівні окремих сфер життєдіяльності суспільства, зокрема публічного управління, а й забезпечує дотримання стратегічних пріоритетів державної політики України, серед яких Н. Веселовська, В. Сліпенюк, Д. Ясинок, І. Жукевич, А. Горбенко називають розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікативних технологій в усі сфери суспільного життя та діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Внаслідок такої саморегуляції суспільства, коли інформатизація, автоматизація, віртуалізація процесів є невід'ємною частиною всіх сфер життя, можна вже говорити про певні позитивні зрушення щодо ускладнення корупції та інших негативних явищ, які десятиліттями викликають обурення та формують у населення правовий нігілізм [6, с. 224].

На нашу думку, сутність електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу зводиться до суспільних відносин із виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження, зокрема в межах міжнародного співробітництва, електроенергії, а також вирішення низки проблем у сфері публічного управління, пов'язаних із формуванням у

публічних службовців та всього населення України культури енергозбереження, розвитком енергоменеджменту, енергоефективності та екологічності у вітчизняній електроенергетиці.

З огляду на таке розуміння сутності електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу розгляд відповідних особливостей останньої доречно розпочати з тісної взаємозалежності вітчизняної електроенергетики з формуванням у населення культури енергозбереження.

Не випадково свого часу британський філософ Бертран Рассел зазначав, що «здатність розумно наповнити вільний час – є найвищим щаблем особистої культури» [7].

Водночас феномен культури є надзвичайно багатограним, втілюючись на рівні адміністративно-правової доктрини в традиційній культурі, корпоративній культурі та культурі адміністративних цінностей.

Н. Yang звертає увагу на те, що у ХХІ ст., коли змішуються культури, сутність традиційної культури має бути високо оцінена. З метою побудови гармонійних, стабільних міжособистісних стосунків і сприяння ініціативі людей до участі в громадській діяльності важливою проблемою, яку слід враховувати, є виховання особистої моральності та особистого вдосконалення шляхом шанування обрядів, чесності та мудрості [8, с. 102]. На рівні традиційних цінностей культура енергозбереження закладається шляхом формування звичаїв та традицій, вірувань та релігійних заборон, нерозривно пов'язаних із світоглядним розумінням ощадливості, стриманості та скромності.

Р. Stefko, А. Turakova зазначають, що корпоративна культура є специфічною для кожної компанії, і на неї впливає багато чинників. Основним елементом корпоративної культури є співробітники. На їхню поведінку в компанії впливає визначена корпоративна культура, але вплив має також національна (традиційна) культура. Корпоративна культура безпосередньо впливає на всі важливі операції компанії, включно з особистим маркетингом. Особистий маркетинг має бути узгоджений зі

стратегією компанії. Особистий маркетинг є видимою частиною корпоративної культури і використовується для залучення талановитих, компетентних людей [9, с. 189]. На корпоративному рівні культура енергозбереження зводиться до формування серед персоналу стійких переконань та цінностей енергозбереження, корпоративних правил, матеріальних і нематеріальних заохочень та стягнень за поведінку, яка пов'язана із енергозбереженням.

S. Chen стверджує, що культура адміністративних цінностей – це постійне відображення та відкладання в суспільній свідомості систем адміністративних цінностей. Така культура охоплює уявлення про адміністративну цінність, культуру структури адміністративної цінності, операційну культуру адміністративної цінності, культуру зв'язків з громадськістю адміністративної цінності тощо [10, с. 1327]. Глибоко переконані, що на рівні адміністративних цінностей культура енергозбереження охоплює визначення цінностей, характерних для публічної служби, розроблення етичних кодексів, підзаконних нормативно-правових актів, що закладають уніфіковане розуміння доброчесності поведінки публічних службовців, невіддільною складовою якої і є культура енергозбереження.

Щодо розуміння доброчесності як невід'ємного елемента культури адміністративних цінностей, то Н. Breakey, Т. Cadman, С. Sampford у своєму дослідженні представляють концептуальну та термінологічну систему «Комплексну структуру доброчесності», яку можна застосовувати як до особистої, так і до інституційної доброчесності, а також до різних рівнів інституцій (включно з субінституціями та інституційними комплексами). Науковці у межах цієї системи розрізняють три типи цілісності: послідовність-цілісність (чи дії агента відповідають його заявленим цінностям); узгодженість-цілісність (чи характер і внутрішня конституція агента відповідають його заявленим цінностям); цілісність контексту (чи середовище агента сприяє його дотриманню заявлених цінностей) [11, с. 1].

Ми глибоко переконані, що культура енергозбереження має бути вбудована у подібну систему доброчесності публічних службовців.

Окремі науковці наголошують на надзвичайній складності та багатоаспектності проблеми формування культури енергозбереження. Фінансовий тиск і турбота про навколишнє середовище означають, що багато споживачів усвідомлюють необхідність скоротити споживання багатьох ресурсів, зокрема енергії. Хоча потенційні чинники стримування використання енергії у формі обмеження доступу та підвищення цін є формами зовнішнього контролю, незрозуміло, наскільки вони ефективні для зменшення споживання, і, справді незрозуміло, чи такі заходи узгоджуються з основними мотиваціями людей щодо енергозбереження. Крім поведінкової мотивації, прагнення людей зменшити споживання енергії можуть нівелювати та/або підтримувати різноманітні чинники, деякі з них перебувають повністю під їхнім контролем, тоді як інші, можливо, меншою мірою [12, с. 371].

Водночас, ураховуючи специфіку цього дослідження, варто зазначити, що органи публічної влади, як і інші організації, характеризуються специфічним споживанням електроенергії. Адже офісні будівлі споживають значну кількість енергії. Керуючись соціальною відповідальністю та економічним скороченням витрат, багато компаній прагнуть озеленити свої офіси та зменшити енергоспоживання. Підвищення культури енергозбереження визнано ефективним заходом для компаній щодо зменшення споживання енергії офісами. Однак небагато досліджень були зосереджені на визначенні зв'язку між культурою компанії та споживанням енергії. Вплив стратегій оптимізації культури на скорочення енергії кількісно не оцінювався. Науковці побудували системну динамічну модель для моделювання та кількісної оцінки впливу культури енергозбереження компанії на споживання енергії. Результати показали, що покращення культури енергозбереження компанії може ефективно зменшити споживання енергії в її офісах, вплив різних стратегій оптимізації культури відрізняється,

а початкові стани культури компанії та поведінки співробітників щодо споживання енергії відіграють різні ролі [13].

М. Ishak на основі опитування за участю 1009 респондентів у вибраних державних університетах виокремлює чинники, які впливають на культуру енергозбереження на рівні організації, зокрема регулювання будівництва, турбота про навколишнє середовище, освіта, соціальний маркетинг і прямі чинники. Ці чинники включені в модель для прогнозування рівня споживання енергії [14, с. 658].

По-своєму осмислюючи чинники, що визначають культуру енергозбереження, М. Prada, D. Popescu, С. Bungau вважають, що концепція сталого розвитку та енергозбереження може просуватися лише за умови її визнання серед широких верств населення. Освіта є одним із головних чинників зміни поведінки. Для створення культури з точки зору енергозбереження важливу роль відіграють органи державної влади, школи, бізнес, кластери, банки, профспілки, громадянське суспільство (неурядові організації), засоби масової інформації та соціальні мережі. Науковці доводять важливість у цьому контексті трьох чинників: організації (сприятливе управління та закон), технічного (технічні та економічні інструменти) та людського чинника (освіта, культура та знання в цій галузі) [15, с. 157].

Ще однією особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є адаптивність та відкритість до інновацій, що проявляються як на рівні поведінки споживачів електроенергії, так і на рівні публічного управління у сфері електроенергетики. Особливо виразно подібна адаптивність проявляється у кризові періоди, зокрема подібна ситуація була під час пандемії COVID-19, а також з перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну.

А. Jaaffar, S. Kasavan, S. Mustapa, A. Al-Amin зазначають, що пандемія COVID-19 спричинила різкий вплив на попит і пропозицію енергії. Важливо розуміти поведінку домогосподарств щодо енергії, особливо під час пандемії,

щоб розгортати майбутні стійкі енергетичні системи. Науковці досліджували взаємозв'язок поведінки домогосподарств Малайзії щодо споживання енергії різними електроприладами, їхньої поведінки щодо купівлі енергозберігаючих приладів і поточного володіння енергозберігаючими приладами під час пандемії, особливо в період карантину на підставі аналізу даних 1485 домогосподарств, зібраних за допомогою онлайн та фізичного опитування протягом періоду карантину в Малайзії. Науковці дійшли висновку, що енергозберігаюча поведінка, культивована через вплив пандемії COVID-19, призвела до намірів побутових споживачів придбати енергозберігаючі прилади, що згодом призвело до того, що вони наразі володіють енергозберігаючими приладами. Поведінка споживачів щодо купівлі енергозберігаючих приладів має значний, частково опосередкований вплив на енергозберігаючу поведінку з різними електроприладами і поточне володіння споживачів енергозберігаючими приладами [16].

Щодо інновацій під час формування енергозберігаючої поведінки Н. Lee, J. Butler та J. Jeong вважають, що адміністративні інновації визначаються як зміни в правилах і структурах, які характеризують методи спілкування та роботу співробітників всередині організації, а технологічні інновації стосуються впровадження програм і послуг. Науковці зазначають, що сильна організаційна культура позитивно впливає на взаємозв'язок між адміністративними та технологічними інноваціями. Дослідники переконують, що лише зміни правил організації недостатньо, щоб привести до технологічних інновацій, які повинні підтримуватися сильною культурою та лідерством [17, с. 34].

На нашу думку, необхідним є широке дослідження у сучасній адміністративно-правовій доктрині сутності адміністративних і технологічних інновацій. Під адміністративними інноваціями в контексті дослідження розуміємо не лише зміни в правилах і структурах, а й комплексне, багатоаспектне, сутнісне переосмислення на основі вітчизняної і зарубіжної доктрини, досвіду провідних держав світу завдань та функцій,

предмета та меж, системи суб'єктів, адміністративних інструментів та інших важливих аспектів публічного управління у сфері електроенергетики.

Не менш важливою особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є необхідність вимірювання, моделювання та прогнозування споживання електроенергії.

У цьому контексті J. Light зазначає, що вибір ефективних екологічних комп'ютерних апаратних і програмних ресурсів може зменшити вуглецевий слід, заощадити гроші та покращити цикл повторного використання. Існує багато досліджень, проведених у всьому світі, щоб мотивувати людей контролювати споживання енергії обчислювальними ресурсами та оптимізувати їх використання. Для планування сталого споживання енергії та скорочення викидів вуглекислого газу важливо вимірювати, моделювати та прогнозувати споживання енергії організаціями з різною потужністю та їхніми обчислювальними ресурсами [18, с. 1287].

Y. Ning, X. Cai стверджують, що з розвитком технологій електроенергетичні підприємства приділяють все більше уваги точності вимірювання електроенергії, оскільки це не лише впливає на ефективне використання електроенергетичних ресурсів, а й визначає економічні вигоди електроенергетичних підприємств. В енергосистемі лічильник електроенергії - це спеціальний прилад для обліку електроенергії. Оскільки точність лічильника електричної енергії визначає економічну вигоду підприємства електроенергетики, тому необхідно знаходити проблеми в обліку електричної енергії та приймати ефективні рішення [19, с. 136].

C. Herrmann та S. Kara крізь призму осмислення роботи заводів зазначають, що управління енергетичними потоками все більше зводиться до вимірювання величин, щоб сформулювати цілі, спланувати та контролювати діяльність щодо використання енергії та відстежувати результати для відповідних компенсаційних дій. Необхідною інформаційною основою управління є прозорість потоків енергії [20, с. 39].

Неможливо оминати увагою і таку особливість електроенергетики, як те, що енергоменеджмент є організаційно-управлінською основою адміністративно-правового впливу.

Питання енергоменеджменту постає у контексті впровадження інтелектуальної мережі споживання електроенергії, управління генеруючими ресурсами, накопиченням енергії, електричними транспортними засобами, що підключають до електромережі, якими слід керувати та оптимізувати таким чином, щоб економити енергію, підвищувати ефективність, надійність і підтримувати безпеку, задовольняючи зростаючий попит при мінімальних експлуатаційних витратах. Як наслідок, системи енергоменеджменту отримують більше уваги з боку дослідників та комунальних підприємств [21].

S. Rasic Jelavic стверджує, що система енергоменеджменту є корисним інструментом для підвищення енергоефективності організації та, як наслідок, зменшення викидів парникових газів. З огляду на це науковці розробили та адаптували загальну концептуальну основу системи енергоменеджменту відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 50001, пояснюючи ключові елементи системи енергоменеджменту, такі як планування, впровадження/експлуатація, моніторинг, оцінка та вдосконалення в межах двох основних частин: управлінської та технічної [22, с. 7719].

Вважаємо, що управлінська частина енергоменеджменту, яка найбільше привертає увагу в контексті адміністративно-правової доктрини, охоплює побудову цілісного механізму, що об'єднує прийняття управлінських рішень, кадрову політику, завдання, функції, напрями публічного управління у сфері енергоменеджменту. Технічна частина охоплює провідні технології, які використовуються під час виробництва, передавання, розподілу, використання, вимірювання та заощадження електроенергії.

У. Ма, Х. Хуе та У. Ноу, розглядаючи питання трансформації систем енергоменеджменту, встановлює, що підприємства змінили акцент з єдиного енергоменеджменту на систему оптимізації. Виходячи з цієї точки зору,

розподілена платформа управління енергією створена для реалізації комплексного моніторингу, управління та контролю за споживанням енергії, виробничими процесами та ключовим обладнанням, а також досягнення довгострокового управління енергією [23, с. 1106].

Водночас сучасне розуміння енергоменеджменту є невіддільним від технологій штучного інтелекту та Інтернету речей. Представники високотехнологічної Південної Кореї у цьому контексті зазначають, що інтелектуальне управління енергією з використанням концепції Інтернету речей має на меті максимізувати енергоефективність шляхом збору енергетичної інформації, управління обміном/торгівлею енергією шляхом розроблення технології інтелектуальної енергетичної платформи на основі Інтернету речей. Сервіси інтелектуального управління енергією забезпечують підвищення енергоефективності, послуги обміну енергією через взаємозв'язок та інтеграцію енергетичних систем постачання - передачі - використання за допомогою Інтернету речей [24, с. 106].

А. Tokarcik, М. Rovnak, J. Adamkovic визнають енергоменеджмент основою процесу управління споживанням енергії. З точки зору енергоменеджменту впровадження чіткої системи управління енергоспоживанням призводить до зниження витрат енергії та підвищення її ефективності. Завдяки впровадженню енергоменеджменту на рівні управлінських структур передбачається скоротити витрати на енергію в будівлях та в ході використання майна, що фінансується з державних джерел [25, с. 199].

На впровадження ефективних інструментів енергоменеджменту можуть бути спрямовані й окремі програми. С. Chen, М. Cho та С. Lee у цьому контексті зазначають, що у зв'язку з міською інтелектуальною програмою економії електроенергії міста Гаосюн у квітні 2016 р. будівлю адміністративного центру Shi-Wei обрано як адміністративну одиницю для планування спорудження демонстраційної системи енергоменеджменту будівлі з метою підвищення загальної енергоефективності та економії витрат

на електроенергію в будівлі адміністративного центру та сприяння реалізації культури енергозбереження, щоб позитивні образи та враження від діяльності міських органів влади залишалися у громадськості щодо впровадження енергозбереження та скорочення вуглецю [26, с. 106].

Також важливою особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є орієнтованість на забезпечення енергоефективності.

Іспанські дослідники L. Perez-Lombard, J. Ortiz та D. Velazquez вважають, що енергоефективність є центральною метою енергетичної політики та наріжним каменем пом'якшення зміни клімату та досягнення сталого розвитку. Незважаючи на те, що протягом останніх чотирьох десятиліть було докладено великих зусиль для дослідження цього питання, зосереджуючись на вимірюванні енергоефективності, розумінні її тенденцій і впливу на споживання енергії та розробці ефективної політики енергоефективності, багато концепцій, пов'язаних з енергоефективністю, деякі методологічні проблеми та потенційні досягнення енергоефективності часто ігноруються або неправильно розуміються, викликаючи плутанину та суперечки [27, с. 239].

Проте політика енергоефективності має унікальну здатність сприяти створенню більш стійкого енергетичного майбутнього з чистою економічною вигодою, навіть якщо супутні вигоди не включені в оцінки. Незважаючи на те, що певні інструменти, такі як стандарти на продукцію та маркування, демонструють здатність досягти найбільшої економії енергії з точки зору економічної ефективності неможливо чітко визначити пріоритетність розглянутих інструментів політики. Будь-який із них може бути економічно ефективним, якщо його вибирати, розробляти, впроваджувати та застосовувати відповідно до місцевих ресурсів, потенціалу та культури [28, с.163].

Водночас енергоефективність насамперед пов'язана з пошуком дієвого інструментарію скорочення споживання. Стратегії скорочення споживання

енергії стали обов'язковими для будь-якої галузі, щоб відповідати поточним ринковим умовам і потребам. Багато компаній почали впроваджувати стратегії скорочення енергоспоживання для зниження витрат завдяки підвищенню енергоефективності для узгодження з жорсткішим державним регулюванням або для відповіді на заклики споживачів зменшити корпоративні викиди вуглецю. Однак досягнення сталого скорочення споживання енергії економічно ефективним способом часто може виявитися складним завданням, оскільки вимагає чіткого бачення, комплексної оцінки та життєздатної стратегії впровадження. Проте якщо такі скорочення виконуються належним чином, це може призвести до суттєвої економії [29, с. 441].

Дослідження N. Shen, J. Zhou, W. Zou демонструє, що чинники навколишнього середовища та випадкові чинники мають значний вплив на енергоефективність. Водночас енергоефективність Китаю демонструє очевидні регіональні відмінності: у східних регіонах вища, ніж у регіонах середнього заходу. Виходячи з відповідності між енергоефективністю та рівнем споживання, Китай можна регіонально поділити на чотири режими використання енергії: режим високої ефективності і високого споживання, режим високої ефективності і низького споживання, режим низької ефективності і високого споживання, режим низької ефективності і низького споживання. Диференційована енергетична стратегія повинна проводитися відповідно до особливостей різних районів і регіонів [30, с. 257].

З огляду на наведену позицію науковців важливим аспектом забезпечення енергоефективності є врахування під час публічного управління у сфері електроенергетики регіональної специфіки, побудова ефективного механізму взаємодії та координації між органами публічної влади на місцях, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами під час забезпечення енергоефективності підприємств, установ та організацій.

У світлі проголошеної на міжнародному рівні необхідності забезпечення сталого розвитку ще однією особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є її екологічність та мінімальний вплив на довкілля.

Варто зазначити, що дотримання екологічної складової не завжди сприяє економічному зростанню у сфері електроенергетики. Окремі науковці обґрунтовують це у своїх роботах, зазначаючи, що екологічна політика збереження може мати негативні наслідки для економічного зростання та споживання електроенергії через значну залежність цих двох змінних від екологічного сліду. Таким чином, щоб гарантувати стале споживання електроенергії, зацікавлені сторони повинні заохочувати достатню та сталу зелену енергію та оптимальний баланс енергії [31, с. 13370].

М. Jamali та Н. Khosroshahi акцентують увагу на тому, що виробники та електроенергетичні компанії можуть відігравати життєво важливу роль у сталому розвитку завдяки впровадженню екологічних інновацій та виробництву електроенергії з відновлюваних джерел. Дослідження рішень постачальників електроенергії та виробників продукції є важливим для визначення еволюції їхньої поведінки. Науковці розглядають дві стратегії для постачальників електроенергії: 1) виробництво електроенергії з відновлюваних джерел та 2) виробництво електроенергії з невідновлюваних джерел; а також дві стратегії для виробників: 1) впровадження екоінновацій та 2) невідновлювані джерела електроенергії із впровадженням екоінновацій. Результати демонструють, що еволюційна поведінка постачальників веде до виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, а поведінка виробників стимулює впровадження екологічних інновацій за підтримки уряду [32, с. 13097].

Таким чином, у цьому підрозділі зазначено, що у сучасній адміністративно-правовій доктрині зростає важливість осмислення електроенергетики у суспільних відносинах у сфері публічного управління. Сучасні управлінські процеси стають невіддільними від електронного

простору, що багато в чому породжується безпековими викликами, які постали перед Україною після початку повномасштабного вторгнення російської федерації, в умовах яких максимально ускладнюється доступ органів публічної влади, підприємств, установ та організацій, а також всього населення України до електроенергії, а через постійні повітряні тривоги унеможливають безперервне, своєчасне та якісне надання публічних послуг населенню.

Наголошено, що електроенергетика як об'єкт адміністративно-правового впливу розглядається у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині крізь призму електронного урядування. Ба більше, останнім часом актуалізуються дослідження і в суміжних сферах, зокрема у царині електронного судочинства, електронного банкінгу тощо.

Встановлено, що стрімкий розвиток інформаційних технологій призвів до того, що практично всі види правовідносин виникли або частково реалізувалися в електронному форматі. Водночас електроенергетика набуває комплексного значення та фундаментального впливу не лише на рівні окремих сфер життєдіяльності суспільства, зокрема і публічного управління, а й забезпечує дотримання стратегічних пріоритетів державної політики України.

Визначено, що сутність електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу зводиться до суспільних відносин із зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії, зокрема в межах міжнародного співробітництва, а також вирішення низки проблем у сфері публічного управління, пов'язаних із формуванням у публічних службовців та всього населення України культури енергозбереження, розвитком енергоменеджменту, енергоефективності та екологічності у вітчизняній електроенергетиці.

Зазначено, що з огляду на запропоноване розуміння сутності електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу розгляд

відповідних особливостей останньої доречно розпочати з тісної взаємозалежності вітчизняної електроенергетики з формуванням у населення культури енергозбереження. Феномен культури є надзвичайно багатограним, втілюючись на рівні адміністративно-правової доктрини в традиційній культурі, корпоративній культурі та культурі адміністративних цінностей. На рівні традиційних цінностей культура енергозбереження закладається шляхом формування звичаїв та традицій, вірувань та релігійних заборон, нерозривно пов'язаних із світоглядним розумінням ощадливості, стриманості та скромності. На корпоративному рівні культура енергозбереження зводиться до формування серед персоналу стійких переконань та цінностей енергозбереження, корпоративних правил, матеріальних і нематеріальних заохочень та стягнень за поведінку, яка пов'язана із енергозбереженням. На рівні адміністративних цінностей культура енергозбереження охоплює визначення цінностей, характерних для публічної служби, розроблення етичних кодексів, підзаконних нормативно-правових актів, що закладають уніфіковане розуміння доброчесності поведінки публічних службовців, невіддільною складовою якої і є культура енергозбереження.

Наголошено, що ще однією особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є адаптивність та відкритість до інновацій, що проявляються як на рівні поведінки споживачів електроенергії, так і на рівні публічного управління у сфері електроенергетики. Особливо виразно подібна адаптивність проявляється у кризові періоди, зокрема подібна ситуація була під час пандемії COVID-19, а також із перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Під адміністративними інноваціями в контексті дослідження визначено не лише зміни в правилах і структурах, але і комплексне, багатоаспектне, сутнісне переосмислення на основі вітчизняної і зарубіжної доктрини, досвіду провідних держав світу завдань та функцій, предмета та меж, системи

суб'єктів, адміністративних інструментів та інших важливих аспектів публічного управління у сфері електроенергетики.

До інших особливостей електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу віднесено необхідність вимірювання, моделювання та прогнозування споживання електроенергії; енергоменеджмент є організаційно-управлінською основою адміністративно-правового впливу; орієнтованість на забезпечення енергоефективності (важливим аспектом забезпечення енергоефективності є врахування під час публічного управління у сфері електроенергетики регіональної специфіки, побудова ефективного механізму взаємодії та координації між органами публічної влади на місцях, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами під час забезпечення енергоефективності підприємств, установ та організацій); екологічність та мінімальний вплив на довкілля.

1.2. Поняття, принципи та завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України

Міжнародне співробітництво в сучасному глобалізованому світі є основою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку держав та міжнародних співтовариств.

На рівні вітчизняного законодавства сформовані підходи до розуміння міжнародного співробітництва. Так, на підставі Закону України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» визначено, що «міжнародне територіальне співробітництво - сукупність взаємовідносин, спрямованих на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні та відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин іноземних держав, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними

договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [33]. На рівні цього нормативно-правового акта також встановлено розуміння категорії «транснаціональне співробітництво», під якою розуміється «вид міжнародного територіального співробітництва між Україною та іноземними державами в межах певних регіонів (макрорегіонів) та територій, зокрема відокремлених водними об'єктами, з метою встановлення і поглиблення соціально-економічних та інших відносин, а також пошуку ефективних рішень для вирішення спільних територіальних, економічних і соціальних проблем, які потребують розв'язання на державному рівні» [33].

Відповідно до ст. 542 Кримінального процесуального кодексу України «міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків» [34].

В. Є. Новицький на основі глибокого осмислення економічної природи досліджуваної категорії зазначає, що «міжнародне економічне співробітництво, яке все більше являє собою фронтальну економічну інтеграцію, перетворилося на принциповий чинник розвитку окремих економік. При цьому останні інколи навіть втрачають деякі ознаки своєї відособленості, перетворюючись на невід'ємні елементи широких міжнародних ринкових систем» [35, с. 655].

Водночас у царині права, зокрема в адміністративно-правовій доктрині, на рівні міжнародного співробітництва формуються стандарти захисту прав людини, закріплюються, уніфікуються підходи і практики до управління процесами, які мають вирішальне значення для майбутнього всього людства.

У цьому контексті М. В. Бурменський влучно зазначає, що «звернення міжнародного співтовариства до ідеї широкого використання міжнародно

визнаних правових стандартів демократії дає змогу говорити про створення міжнародно-правової концепції демократії» [36, с. 32].

Щодо міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, то за останнє десятиліття світ став свідком зміни парадигми в тому, як країни взаємодіють одна з одною. Міжнародна парадигма, заснована на співпраці, кидає виклик країнам, які ворогують одна з одною, керуючись своїми національними інтересами. Шлях розвитку, який планує світ у майбутньому, стане визначальним для глобального використання енергії та викидів. Політика в галузі енергетики, викидів і водних ресурсів має бути задумана з чітким розумінням невизначеності, пов'язаної з потенційними шляхами розвитку, які світ може окреслити [37].

Т. Kawabata стверджує, що енергетичний перехід веде до фундаментальних змін у міждержавних енергетичних відносинах, оскільки відновлювані джерела енергії, водень, важливі мінерали та інші технології все більше розгортаються в усьому світі, переплітаючись із проблемою зміни клімату. Розвиток двосторонніх і багатосторонніх угод про співробітництво щодо енергетичного переходу сигналізує про те, що міждержавні енергетичні відносини формуються інакше, ніж енергетичні відносини на основі викопного палива попереднього століття. Щоб зрозуміти поточний ландшафт міжнародного співробітництва в галузі енергетичного переходу, науковець застосовує аналіз соціальних мереж, щоб визначити кластеризацію співпраці між 176 країнами та політичними органами у сфері енергетичного переходу, включаючи відновлювані джерела енергії, водень і важливі мінерали, ядерну енергію, проаналізувавши 293 двосторонні та багатосторонні домовленості про співробітництво в галузі енергетики. Загалом країни, які започаткували програми двостороннього співробітництва, такі як Китай, Японія та Німеччина, мають розширену мережу з іншими країнами в межах відповідної двосторонньої схеми. Також спостерігається, що як традиційні експортери, так і імпортери енергоресурсів активно формують мережі, оскільки обидва досліджують нові можливості, викликані енергетичним переходом, хоча їхня

мотивація може бути різною. Традиційні експортери енергії намагаються диверсифікувати портфоліо своїх енергетичних продуктів з огляду на міжнародний тиск на декарбонізацію, тоді як традиційні імпортери енергії шукають можливості стати експортерами або забезпечити ланцюжок постачання як споживачі. Щодо відновлюваної енергетики, то в той час як Китай має найвищу центральну роль у загальній та специфічній співпраці з відновлюваними джерелами енергії, Європейський Союз і Сполучені Штати послідовно формують кластери в кожній сфері співпраці. Також виявлено, що Європейський Союз і Сполучені Штати плюс Японія мають тенденцію створювати не лише двосторонню, а й багатосторонню співпрацю через альянси та партнерства [38].

Водночас під час осмислення сутності міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України важливо враховувати і ті проблеми, які існують у цій сфері суспільних відносин, а також інновації, які спрямовані на реалізацію принципово нових рішень зазначених проблем. I. Nounba та S. Ngueta звертають увагу на те, що близько 580 мільйонів африканців не мають доступу до електроенергії. Однак глобалізація пропонує технологічні інновації, фінансові ресурси та можливості міжнародного співробітництва для досягнення універсального доступу до електроенергії. Економічна, соціальна та політична глобалізація має значення для розширення доступу до електроенергії. Так, економічна глобалізація зменшує диспропорції в доступі до електроенергії, а економічне зростання є одним із важливих напрямів, за допомогою яких глобалізація покращує доступ населення до електроенергії [39, с. 180].

При цьому міжнародне співтовариство на перший план проблем і викликів, пов'язаних із виробництвом, передаванням, розподілом, використанням, вимірюванням та заощадженням електроенергії, ставить саме питання екології.

Так, з часів промислової революції викиди парникових газів, спричинені діяльністю людини, становлять безпрецедентну глобальну

проблему для соціального розвитку та впливу на природне середовище. Із зростанням обізнаності про захист навколишнього середовища та сприяння механізмам міжнародного співробітництва існує глобальний консенсус щодо контролю над парниковими газами. Щоб уникнути незворотних і катастрофічних змін клімату, існує нагальна потреба, щоб більше компаній вжили заходів і взяли на себе надійні зобов'язання стосовно боротьби зі зміною клімату та досягнення цілей щодо скорочення викидів вуглецю відповідно до Паризької угоди та Цілей сталого розвитку ООН [40].

У контексті наявності актуальних екологічних проблем Т. Goh, В. Ang, В. Su, Н. Wang вважають, що особливої уваги заслуговує сектор виробництва електроенергії. Цей сектор має найбільший потенціал декарбонізації, а його частка у світових викидах CO₂ від спалювання палива зросла з 30 % у 1990 р. до 36 % у 2014 р. При цьому глобальний індекс сукупної інтенсивності вуглецю майже не покращився з 1990 року. Щоб досягти поступової декарбонізації, вкрай важливо посилити міжнародне співробітництво, щоб знизити індекс сукупної інтенсивності вуглецю економік, що розвиваються, і поглибити проникнення відновлюваних джерел енергії [41, с. 149].

Таким чином, можна зробити узагальнення, що сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України зводиться до цілеспрямованої, конструктивної, сталої, здійснюваної в межах міжнародних угод України, зокрема двосторонніх договорів експорту-імпорту електричної енергії, спільної діяльності декількох держав на ринку електричної енергії, що реалізується з метою врегулювання суспільних відносин із виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії.

Неможливо повною мірою осягнути сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без звернення до фундаментальних основ такої діяльності, якими є принципи.

Водночас питання принципів є невіддільним від урахування філософії постмодерну, індивідуалізму, антифункціоналізму, антиутилітаризму, мультикультуралізму та багатовимірної істини в суспільному житті.

На нашу думку, управління електроенергетикою нерозривно пов'язане з управлінням власністю. S. Guo, J. Li, T. Xia зазначають, що «людиноорієнтованість» є основним принципом реалізації управління власністю. Крім того, «людиноорієнтований» принцип поділяється на такі два аспекти: один - «орієнтований на власників», а інший - «орієнтований на персонал». При цьому управління власністю має ґрунтуватися на важливому принципі «людиноорієнтованості», щоб побудувати гармонійне суспільство [42, с. 1527].

Окремі науковці звертають увагу на те, що у сучасному світі відбувається переосмислення принципів науки про навколишнє середовище. Деякі вчені до єдиних базових принципів науки про навколишнє середовище відносять систематичний принцип середовища, принцип ємності середовища, принцип симбіозу людини між середовищем та принцип ентропії [43, с.2068].

Щодо сутності останнього принципу, то B. Wu, J. Yi та Q. Yong вважають, що ентропія - це міра ступеня хаосу в системі, яка походить від фізики. Тоді вчені запропонували інформаційну ентропію з математичної точки зору. Пізніше було виявлено зв'язок між ентропією та інформаційною ентропією. Це зруйнувало бар'єри між дисциплінами та вивело багато пов'язаних концептуальних принципів. Серед них принцип максимальної ентропії широко використовується в таких дисциплінах, як фінанси, комп'ютерні науки тощо, і на його основі з'явилося багато програм і технологій [44, с. 2571].

Водночас на принципи здійснює системоутворюючий вплив таке явище у світовому контексті, як урбанізація. Y. Cai зазначає, що урбанізація - це своєрідна проєктна система, яка об'єднує матерію, людину та справу. Гармонія між ними абсолютно необхідна для спільної сталості. Зокрема, науковець наголошує на необхідності гармонії у відносинах між

«принципами матерії», «принципами людини», «принципами справи» в ході розуміння, визначення та реформування світу [45, с. 12].

Моральні принципи, на наше глибоке переконання, мають фундаментальне значення. Як стверджують А. Arvanitis та К. Kalliris, бути людиною з моральною цілісністю - можна розглядати як послідовне застосування моральних принципів чи правил у різних типах ситуацій. Науковці висувають думку щодо моральної цілісності, яка містить три різні, але взаємопов'язані типи моральної послідовності: когнітивну, емоційну та мотиваційну моральну. Підхід науковців базується на теорії самовизначення, теорії мотивації, стверджуючи, що моральна цілісність досягається, коли людина діє на основі внутрішньої моральної системи принципів, емоцій і мотивів [46, с. 316].

У вітчизняній правовій довідковій літературі зазначається, що «принципи – це основні засади, вихідні ідеї, які характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки» [47, с.110].

А. М. Колодій наголошує на тому, що «принципи права – це такі відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності і підвалини цього типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права і становлять його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю й загальнозначимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу» [48, с. 345].

Щодо безпосередньо принципів міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, то в базовому в цій сфері Законі України «Про ринок електричної енергії» зазначено, що «функціонування ринку електричної енергії здійснюється на принципах: 1) забезпечення енергетичної безпеки України; 2) забезпечення безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їхніх прав та інтересів; 3) створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики; 4) збереження цілісності, забезпечення надійного та ефективного функціонування ОЕС

України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею; 5) забезпечення балансу між попитом та пропозицією електричної енергії; 6) розвитку міждержавних перетинів з енергосистемами суміжних держав; 7) енергоефективності та захисту навколишнього природного середовища; 8) сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики; 9) добросовісної конкуренції; 10) рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії; 11) вільного вибору електропостачальника споживачем; 12) недискримінаційного і прозорого доступу до системи передачі та систем розподілу; 13) недискримінаційної участі в ринку електричної енергії; 14) незалежного державного регулювання; 15) недискримінаційного ціно- та тарифоутворення, що відображає економічно обґрунтовані витрати; 16) відповідальності учасників ринку за недотримання правил ринку, правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку, кодексу системи передачі, кодексу систем розподілу, кодексу комерційного обліку, правил роздрібного ринку, інших нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, та умов договорів, що укладаються на цьому ринку; 17) співробітництва та інтеграції ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях» [49].

Окремі принципи міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України постають на основі аналізу положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», на рівні якого до принципів зовнішньоекономічної діяльності віднесено: «принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, що полягає у виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України; обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин; принцип юридичної рівності і недискримінації, що полягає у: рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності,

незалежно від форм власності, зокрема держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками; неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом; принцип верховенства закону, що полягає у: регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України; забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України; принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, який полягає у тому, що Україна як держава: забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України; здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права; здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права; принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів» [50].

Водночас окреслені вище принципи не є вичерпними, адже під час міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України неможливо оминати увагою і такі базові загальноправові принципи, як верховенство права та законності.

Осмислюючи сутність принципу верховенства права, варто навести позицію R. Stein, який стверджує, що принципи, які становлять верховенство права, є як процедурними, так і матеріальними. Принципи верховенства права є процедурними, наприклад, у тому, що закони мають

оприлюднюватися публічно, однаково виконуватись і застосовуватись незалежною судовою системою. Додаткові процедурні правила вимагають справедливого й однакового застосування законів, а також дотримання розподілу влади під час ухвалення законів і винесення судових рішень. Принципи верховенства права також є основними, оскільки закони мають бути справедливими та відповідати нормам і стандартам міжнародного права прав людини. Крім того, верховенство права вимагає уникнення свавілля в законі [51, с. 188]. Науковець переконує, що верховенство права - це ідеал, мета, те, до чого потрібно прагнути. Як ідеал він ніколи не досягається повністю. Тому його наявність або відсутність слід оцінювати у відносних термінах; те, що можливо у високорозвинених західних демократіях, може бути просто недосяжним у країні, що розвивається. Жодна країна не може стверджувати, що повністю дотримується цих принципів. Таким чином, верховенство права є провідною зорею, до якої ми можемо звернутися за керівництвом зараз і в майбутньому. Це наша найкраща надія на свободу і справедливість [51, с. 201].

Вітчизняні науковці по-своєму розглядають сутність цього принципу. В. Б. Авер'янов пропонує розуміти принцип верховенства права як «принцип функціонування держави, що означає: по-перше, пріоритетність прав людини перед будь-якими іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави; по-друге, підпорядкування діяльності всіх без винятку державних інститутів потребам реалізації та захисту зазначених прав» [52, с. 33].

Щодо другого фундаментального принципу законності, то термін «принцип законності» найчастіше асоціюється з одним конкретним принципом тлумачення загального права - презумпцією того, що парламент не має наміру втручатися в основні права, свободи та імунітет загального права. Обґрунтування полягає в тому, що малоімовірно, щоб парламент скасував або скоротив такі питання без чіткої та недвозначної мови. Принцип законності пов'язаний з реальним законодавчим наміром. Крім того, принцип

законності, незважаючи на те, що він давно встановлений, піддається критиці через брак чіткості його сфери застосування та дії [53, с. 329].

Як стверджує М.В. Цвік, законність може бути визначена як «режим правомірної діяльності органів держави, який знаходить свій вияв у прийнятті правових законів і підзаконних нормативно-правових актів, а також у їх неухильному додержанні, точному і однаковому виконанні і правильному застосуванні всіма органами держави, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями» [54, с.388].

Щодо спеціально-правових принципів міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, то варто зазначити, що суспільні відносини у сфері виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії постійно трансформуються, адаптуючись під новітні безпекові реалії, технології та цифрові рішення.

З огляду на це виникають такі принципи міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України:

1. Принцип енергетичної безпеки. Питання енергетичної безпеки не може вирішуватися кожною країною окремо. Сьогодні енергетика має надзвичайно високий рівень глобалізації. Тож, існує визначення поняття глобальної енергетичної безпеки, яке є комплексним поняттям, що передбачає не лише надійне забезпечення світової економіки різними видами енергії за розумними цінами з мінімальними втратами для навколишнього середовища (мінімальним негативним впливом), а й безпеку світового співтовариства та всіх його членів від можливих ризиків і загроз політичній стабільності у світі та сталому соціальному та економічному розвитку, пов'язаних як з поточною, так і з майбутньою світовою енергетичною ситуацією [1, с. 330].

Енергетична безпека є загальним і ключовим питанням, пов'язаним з економічним і соціальним розвитком країни. Це важливо для розвитку країни, покращення життя людей і довгострокової стабільності суспільства.

Міжнародне енергетичне співробітництво завжди відігравало важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки. Оскільки конотація енергетичної безпеки зміщується в бік багатьох вимірів, позиціонування та основні завдання міжнародного енергетичного співробітництва стикаються з оновленням та еволюцією. Нова концепція енергетичної безпеки пропонує нові та вищі вимоги до міжнародного енергетичного співробітництва. У найближчому майбутньому вона повинна зосередитись на сприянні створенню диверсифікованої схеми імпорту та торгівлі нафтою та газом, зміцненні взаємозв'язку електроенергії з сусідніми країнами, розширенню співпраці в галузі передових енергетичних технологій, а також активній участі та керівництві глобальним енергетичним управлінням, щоб закласти міцну основу для забезпечення енергетичної безпеки в умовах відкритості [55, с. 118].

Принцип екологічної безпеки постає у світлі того, що глобальні екологічні загрози, пов'язані з досягненнями людини, стають найскладнішими та взаємопов'язаними, що має масштабні наслідки для людей, екосистем та економіки. Економічне зростання, міжнародна торгівля та державні витрати позитивно пов'язані з екологічною стійкістю. Країни повинні розширити енергетичну політику з низьким вмістом вуглецю, щоб прискорити технологію відновлюваної енергетики та еволюцію систем промисловості, заохочуючи проривні технологічні інновації та індустріалізацію вітроенергетики, сонячної енергії та біопалива [56, с. 65].

2. Принцип переходу до відновлюваної енергетики походить з того, що з відновленням світової економіки та зростанням попиту на електроенергію, багато країн світу прагнуть перетворити електроенергію з відновлюваних джерел енергії в нову точку економічного зростання, щоб гарантувати безпеку електропостачання, боротися зі зміною клімату та розвивати низький рівень викидів вуглецю. У таких умовах розумно експлуатувати та використовувати енергетичні ресурси за кордоном, запроваджувати передові іноземні технології та спиратися на міжнародний досвід шляхом міжнародної

співпраці, щоб компенсувати наявні недоліки, сприяючи розвитку електроенергії з відновлюваних джерел енергії та зміцненню енергетичної безпеки. Одночасно шляхом встановлення стратегічного бачення конфігурації глобальних ресурсів і взаємовигідного співробітництва в галузі електроенергії з відновлюваних джерел країни могли б повною мірою використовувати ресурси та ринки обох сторін для досягнення подвійної вигоди. Однак досліджень щодо міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики дуже мало, а досліджень щодо співпраці у сфері відновлюваної електроенергії тим паче [57, с. 410].

Окремі науковці наголошують на розгортанні механізмів співпраці з відновлюваними джерелами енергії в Європейському Союзі (шляхом спільних схем підтримки та спільних проєктів). Такі механізми співпраці можуть сприяти досягненню цілей щодо відновлюваної енергетики. Проте, оскільки відомо, що неналежним чином розроблені національні інструменти підтримки спотворюють інвестиції у відновлювану енергетику та рішення щодо виробництва, можна також очікувати, що вони впливатимуть на ефективність механізмів співпраці. Базуючись на аналітичному виведенні та числовому прикладі, науковці підтверджують, що фіксовані надбавки є найефективнішим інструментом стимулювання відновлювальних джерел енергії у всьому світі, враховуючи квоти на основі виробництва (у МВ-год). Інші національні інструменти (зелені тарифи та субсидії на основі потужності) можуть спотворювати рішення щодо інвестицій у відновлювані джерела енергії та є неоптимальними [58, с. 859].

3. Принцип регіонального співробітництва органічно постає з положень Закону України «Про ринок електричної енергії», ст. 15 якого встановлено, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, та Регулятор співпрацюють з відповідними органами інших держав - сторін Енергетичного Співтовариства та установами Енергетичного Співтовариства з метою інтеграції національних ринків електричної енергії на регіональному

рівні. Регіональне співробітництво має сприяти гармонізації нормативної бази та розвитку обмінів електричною енергією між державами, координованому розподілу пропускнуї спроможності міждержавних перетинів на основі недискримінаційних ринкових рішень, регіональній інтеграції ринку «на добу наперед», механізмів балансування та резервування потужності [49].

Принцип регіонального співробітництва під час міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України розглядаємо, зокрема, і крізь призму розвитку освіти та наукових досліджень у досліджуваній сфері суспільних відносин.

Так, регіональне співробітництво у сфері вищої освіти зросло останніми десятиліттями через політичні чинники та все більш помітну роль знань в економіці та суспільстві. Термін «регіональне співробітництво» у цьому розділі означає багатоспрямовану та багаторівневу координацію співробітництва у сфері вищої освіти, яке здійснюється у регіональному просторі з урахуванням мотиваційних чинників, що спонукають ключових політичних та інституційних стейкхолдерів взяти на себе регіональні програми вищої освіти з метою розвитку людських ресурсів, політичного розвитку, соціально-культурного розвитку, комерційної торгівлі та академічного розвитку. Науковці розглядають різні форми регіонального розвитку, що існував, включно з тими, які були започатковані глобальними акторами, такими як ЮНЕСКО. Регіони стали загальноприйнятим рівнем управління співробітництвом у сфері вищої освіти між державами, закладами вищої освіти, групами зацікавлених сторін і наднаціональними агентствами [59, с. 266]. Регіональне співробітництво у сфері освіти та науки, що охоплює питання електроенергетики, дає змогу спрямовувати цільові кошти на підтримку прогресивних наукових досліджень у цій сфері, фінансувати наукові гранти, встановлювати індивідуальні стипендії для дослідників, які вивчають широкий комплекс питань електроенергетики, а також проводити міжнародні дослідження науковцями з різних країн світу.

Принцип балансу попиту та пропозиції на електричну енергію постає на основі аналізу положень ст. 19 Закону України «Про ринок електричної енергії», згідно з положеннями якої «метою підтримання балансу між попитом та пропозицією на електричну енергію: 1) правила ринку та правила ринку “на добу наперед” та внутрішньодобового ринку мають створювати умови для забезпечення об’єктивних цінових сигналів для виробників та споживачів електричної енергії; 2) оператор системи передачі має забезпечити необхідний резерв генеруючих потужностей для цілей балансування та/або застосувати еквівалентні ринкові заходи» [49].

Японські дослідники обґрунтовують позицію про те, що у зв’язку зі значним широким поширенням відновлюваної енергетики, такої як фотоелектрична енергетика, і більшої частки ядерної генерації, необхідно оцінити та виправити в майбутній енергетичній системі проблему балансування попиту та пропозиції. Очікується, що вдосконалення існуючих заходів балансування та нові технології, такі як активація попиту та зберігання енергії, допоможуть вирішити цю проблему. У цій ситуації довгостроковий аналіз попиту та пропозиції енергосистеми повинен мати змогу оцінити здатність балансування та контрзаходи балансування [60, с. 21].

Завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є втіленням відповідних принципів у регулярних, системних, практично орієнтованих діях, які виявляють ідеї, визначені на рівні принципів, у повсякденній діяльності у досліджуваній сфері суспільних відносин.

Завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики багато в чому визначаються на рівні пріоритетів державної політики в електроенергетиці, яка відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» спрямована на: «1) забезпечення надійного, безпечного постачання електричної енергії; 2) створення умов для ефективного функціонування ліквідного ринку електричної енергії та його розвитку;

3) забезпечення умов та застосування заходів для розвитку енергоефективності в електроенергетиці, управління попитом та енергозаміщення; 4) сприяння виробництву електричної енергії з альтернативних джерел енергії та розвитку розподіленої генерації і обладнання для зберігання енергії; 5) захист навколишнього природного середовища; 6) створення умов для залучення інвестицій в електроенергетику, спрощення доступу до інформації та адміністративних процедур; 7) стимулювання застосування інноваційних технологій; 8) захист прав споживачів; 9) інтеграцію ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях» [49].

До окремих завдань міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики слід віднести міжнародну аналітику, адже для міжнародного співробітництва важливо враховувати сучасний і майбутній стан електроенергетики, стан розвитку взаємозв'язків європейських енергосистем та обміну електроенергією, стан реформування галузі.

J. Ausmus, R. de Carvalho, A. Chen, Y. Velaga зазначають, що нещодавне значне розширення застосування аналітики великих даних є потужним інструментом для доповнення та трансформації існуючої ділової практики в різних галузях промисловості. Галузь електроенергетики має потенціал для використання аналітики великих даних завдяки великій кількості даних, які отримують центри керування електроенергією. Дані зазвичай надходять у центри керування у формі аналогових вимірювань. Деякі вимірювання надходять кожні 2-6 секунд за допомогою новітніх технологій. Завдання для системних операторів полягає в тому, щоб засвоїти, обробити, а потім прийняти точні операційні рішення на основі цих великих наборів даних [61].

Ще одним важливим завданням міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики є розроблення передових технологій під час аналізу поточного стану і майбутніх перспектив міжнародних взаємозв'язків, інфраструктури, обміну електроенергією та дерегуляції з точки зору розвитку генерації та передачі, глобальних тенденцій і політики дерегуляції, розвитку

конкурентного ринку для регіональної транскордонної торгівлі електроенергією. Це завдання постає із такої особливості електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу, як адаптивність та відкритість до інновацій, що виявляються як на рівні поведінки споживачів електроенергії, так і на рівні публічного управління у сфері електроенергетики [62].

J. Urpelainen у контексті цього завдання стверджує, що міжнародне технологічне співробітництво обіцяє допомогти країнам використати потенціал інновацій, але комерційне суперництво між компаніями та урядами створює перешкоди для цього. Формальний аналіз показує, що технологічне співробітництво має вирішувати два питання. По-перше, уряди повинні мати змогу спонукати компанії до інновацій. По-друге, уряди повинні взяти на себе зобов'язання штрафувати компанії за нездатність ділитися новою інформацією, отриманою в результаті досліджень [63, с. 423].

Водночас розроблення передових технологій у межах міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики дає змогу розвивати енергетичну інфраструктуру, підвищувати її захищеність, адже технології, що розвиваються, пропонують покращену продуктивність старіючих систем. Водночас нові відкриття в електроніці, біотехнології, матеріалознавстві та інших галузях пропонують радикально інші та потенційно цінні способи надання інфраструктурних послуг. Існують значні можливості для вдосконалення різних функціональних режимів інфраструктури. Проте значні інституційні та економічні бар'єри для інфраструктурних інновацій необхідно зменшити, якщо потрібно реалізувати потенціал нових технологій. Міжнародна співпраця є засобом подолання цих бар'єрів [64, с. 377].

Безперечно, в умовах ринкової економіки неможливо оминати увагою і таке завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, як фінансування та підтримка державних інвестицій. Окремі науковці зазначають, що інвестиції в досягнення Цілей сталого розвитку 7 щодо чистої та доступної енергії є недостатніми. Порівняно недавній звіт Sustainable

Energy for All оцінює щорічні інвестиції на підтримку Цілей сталого розвитку 7 у 30 мільярдів доларів США. Це значно менше 52 мільярдів доларів, які необхідні [65]. Викликає занепокоєння те, що значна частка міжнародного фінансування державного сектора, особливо експортно-кредитних агентств, все ще виділяється на вугілля та інші технології, засновані на викопному паливі. Зважаючи на це науковці наголошують на необхідності сприяння інвестиціям у чисту енергію та припинення підтримки вугільної енергетичної інфраструктури. Країни ОЕСР і G20 повинні лідирувати, припинивши будь-яку підтримку державних інвестицій в енергетичну інфраструктуру, що базується на вугіллі, і розробити керівні принципи підтримки інших інвестицій, заснованих на викопному паливі. Міжнародне співробітництво має відігравати активну роль у мобілізації соціально-економічних вигод і вирішенні потенційних ризиків, підтримуючи політичний діалог, який ґрунтується на фактичних даних, заснований на надійних оцінках як на рівні країни, так і на глобальному рівні [66].

У межах цього підрозділу зазначено, що міжнародне співробітництво в сучасному глобалізованому світі постає основою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку держав та міжнародних співтовариств.

Наголошено, що у царині права, зокрема в адміністративно-правовій доктрині, на рівні міжнародного співробітництва формуються стандарти захисту прав людини, закріплюються, уніфікуються підходи і практики до управління процесами, які мають вирішальне значення для майбутнього всього людства.

Визначено, що сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України зводиться до цілеспрямованої, конструктивної, сталої, здійснюваної в межах міжнародних угод України, зокрема двосторонніх договорів експорту-імпорту електричної енергії, спільної діяльності декількох держав на ринку електричної енергії, що реалізується з метою врегулювання суспільних відносин із виробництва, зберігання,

агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії.

Установлено, що неможливо повною мірою досягнути сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без звернення до фундаментальних основ такої діяльності, якими є принципи, а саме такі загальноправові принципи верховенства права та законності, а також спеціально-правові принципи, зокрема принцип енергетичної безпеки; принцип переходу до відновлюваної енергетики; принцип регіонального співробітництва, який доречно розглядати, зокрема, крізь призму розвитку освіти та наукових досліджень у розглядуваній сфері суспільних відносин (регіональне співробітництво у сфері освіти та науки, що охоплює питання електроенергетики, дає змогу спрямовувати цільові кошти на підтримку прогресивних наукових досліджень у цій сфері, фінансувати наукові гранти, встановлювати індивідуальні стипендії для дослідників); принцип балансу попиту та пропозиції на електричну енергію.

Зазначено, що завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є втіленням відповідних принципів у регулярних, системних, практично орієнтованих діях, які втілюють у собі ідеї, визначені на рівні принципів, у повсякденній діяльності у досліджуваній сфері суспільних відносин. До завдань міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України віднесено: міжнародну аналітику, адже для міжнародного співробітництва важливо враховувати сучасний і майбутній стан електроенергетики, стан розвитку взаємозв'язків європейських енергосистем та обміну електроенергією, стан реформування галузі; розроблення передових технологій під час розвитку енергетичної інфраструктури, підвищення її захищеності; фінансування та підтримку інвестиційних проєктів.

1.3. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України

Осмислюючи сутність правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, варто звернути увагу на те, що розвиток людського суспільства в цілому, держав і націй світу став можливим у результаті того, що міжнародні відносини були встановлені і врегульовані з часом. У двосторонніх і багатосторонніх міжнародних відносинах країни співпрацюють у різноманітних сферах, зосереджуючись на економічній, культурній, екологічній, політичній, військовій та правовій сферах. Прогрес у всіх сферах протягом останнього століття спричинив структурні зміни у світовій архітектурі, що неминуче призвело до створення нового міжнародного порядку на тлі інтенсифікації політичного діалогу, який сприяв миру, необхідності дотримання прав людини та основних свобод, принципів демократії і верховенства права. Згодом співробітництво було досягнуто державами в двосторонніх або багатосторонніх правових інструментів, результатом яких стали угоди, конвенції, договори тощо. Ці правові інструменти мають регіональний або універсальний характер, відповідно до інтересів сторін, масштабу та важливості [67, с. 421].

Це свідчить про те, що правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики в сучасному розумінні мають комплексний характер, регулюючи відразу декілька взаємопов'язаних сфер у регіональному або світовому контексті.

На розумінні сутності правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики позначається і те, що останнє в сучасному глобалізованому світі постає основою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку держав та міжнародних співтовариств [68].

Осмислюючи значення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, К. Orzeszyna акцентує увагу на важливості забезпечення універсального характеру прав людини, визнаних усіма

цивілізаціями та правовими системами. Важливим є те, що дії держави, які відповідають змісту цих прав, захищають гідність кожної людини та уможливають співпрацю між людьми. Універсальні договори покладають однакові міжнародно-правові зобов'язання у сфері прав людини на якомога більше держав. Цю функцію стосовно групи держав виконують регіональні договори. Однак видається, що для повного захисту прав людини ідеї універсалізму та регіоналізму прав людини повинні доповнювати одна одну. Жодна регіональна система не може існувати, якщо вона не відповідає нормам і принципам Загальної декларації прав людини [69, с. 165].

Водночас, на нашу думку, правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики є невіддільними від духовного розвитку особистості. Окремі вітчизняні науковці в цьому контексті зазначають, що на межі третього тисячоліття людство перейшло на якісно новий етап своєї історії. Головною його відмінністю від усіх попередніх етапів є невизначеність основного вектора розвитку, що може призвести як до матеріального та духовного процвітання, так і до глобальної кризи, що призведе до загибелі всієї цивілізації. Необмежений технічний та інформаційний прогрес людства, який все помітніше випереджає духовний розвиток особистості та суспільства в цілому, закономірно призводить до збільшення кількості чинників, що негативно впливають на середовище та життя людини [70, с. 391]. З огляду на це фундаментального значення в контексті правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики набувають їх світоглядні, морально етичні засади, зокрема G. Le Moli вважає, що людська гідність відіграє центральну роль у міжнародно-правовому дискурсі з початку дев'ятнадцятого століття. Після цього вона була прямо чи опосередковано визнана в конституційних і міжнародних документах і стала головною цінністю, що лежить в основі сучасних моральних і політичних дебатів. Це, безсумнівно, становить найбільш поширену концепцію в міжнародному праві прав людини та є

основою різних правових меж, що переплетені з різними релігійними та моральними традиціями [71, с. 352].

Варто також додати, що правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики закладають уніфіковане розуміння окремих ключових у цій сфері категорій. С. Chapdelaine-Feliciati стверджує, що процес розроблення міжнародних документів з прав людини є прикладом імпорту термінології. Протягом багатьох років представники уряду зустрічаються, щоб обговорити кожне слово, закріплене в міжнародних документах. Вони розуміють, що термінологія визначає обсяг прав і відповідних обов'язків як юридично, оскільки такі інструменти є загальнообов'язковими, так і символічно, оскільки вони становлять апарат знаків, за допомогою яких існування прав стає загальновизнаним [72, с. 325].

Приділимо увагу і процесу становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, розгляд якого вважаємо доречним розпочати з періоду після Другої світової війни.

Так, М. Koskeniemi стверджує, що найважливішим політичним і соціологічним фактом післявоєнного світу був ідеологічний і військовий конфлікт між соціалістичним блоком і Заходом на чолі зі Сполученими Штатами Америки, що виявилось у таких кризах, як Корейська війна (1950–1953) і радянське втручання з метою придушення повстання в Угорщині в 1956 р. Незважаючи на те, що умови Холодної війни (1947–1991) серйозно обмежили правову уяву, до 1950-х р. Радянський Союз значною мірою відмовився від своєї попередньої опозиції міжнародному праву на користь прагматичного прийняття міжнародного права як форми мирного співіснування. У результаті була розроблена широка мережа процесуальних норм для регулювання міжблокових відносин. У 1950-60-х р. більшість юристів-міжнародників бачили своє завдання в управлінні цими процедурами, переконавшись, що ідеологічний конфлікт може бути спрямований у мирне русло [73].

У контексті становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики варто наголосити на важливості прийняття 26 червня 1945 р. Статуту Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), згідно з яким була утворена Генеральна Асамблея, яка «уповноважується обговорювати будь-які питання чи справи в межах цього Статуту, або які стосуються повноважень і функцій кожного з органів, передбачених цим Статутом, і, за винятками, передбаченими статтею 12, давати рекомендації Членам Організації Об'єднаних Націй чи Раді Безпеки або Членам Організації та Раді Безпеки з будь-яких таких питань або справ» [74]. Ідея Генеральної Асамблеї полягала в тому, що замість того, щоб перетворюватися на всесвітній законодавчий орган чи центр міжнародного управління, ООН повинна функціонувати як форум багатосторонньої дипломатії, за допомогою якого будуть ухвалюватися міжнародні конвенції та вирішуватися конфлікти мирним шляхом. Для виконання першого завдання в 1947 р. була створена Комісія міжнародного права як орган незалежних експертів для підготовки проєктів кодифікації та прогресивного розвитку міжнародного права. На своїй першій сесії в 1949 р. Комісія прийняла свою першу робочу програму, яка складалася з таких тем: право договорів, державна відповідальність (відповідальність держав за приватних осіб), юрисдикційні імунітети, закони відкритого моря та територіальних вод, дипломатичні і консульські відносини, екстрадиція, право на притулок, визнання держав і арбітражна процедура [73].

10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла і проголосила резолюцією 217 А (III) Загальну декларацію прав людини як «завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального й ефективного визнання і здійснення їх як серед народів держав-

членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією» [75].

Водночас ст. 22 Загальної декларації прав людини визначає, що «кожна людина як член суспільства має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» [75]. Основою вільного розвитку економічних, соціальних і культурних прав особи в сучасних реаліях постає безперешкодний доступ до використання електричної енергії.

Важливо зазначити, що Загальна декларація прав людини стала рамковим та зразковим документом для багатьох аналогічних документів регіонального характеру. М. Marsili вважає, що Загальна декларація прав людини, проголошена Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., є наріжним каменем і джерелом натхнення для подібних документів. Європейська конвенція з прав людини, розроблена Радою Європи в 1950 р., вважається відповіддю Європи на Загальну декларацію прав людини. Африканська (Банджувська) хартія прав людини і народів, прийнята Організацією Африканської Єдності у 1981 р., відображає Загальну декларацію прав людини. Каїрська декларація прав людини в ісламі, прийнята Організацією ісламського співробітництва у 1990 р., яка йде за першим мусульманським документом, Загальною ісламською декларацією прав людини, прийнятою Ісламською радою в 1981 році, може вважатися ісламським варіантом Загальної декларації прав людини. Арабська хартія прав людини, прийнята Лігою арабських держав у 2004 р., втілює принципи, закріплені в Загальній декларації прав людини. У 2012 р. десять азіатських держав, що входять до Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), прийняли Декларацію АСЕАН з прав людини, яка у своїй преамбулі нагадує Загальну декларацію прав людини [76].

До 1960 р. на рівні міжнародного співтовариства було досягнуто загальної згоди щодо необхідності деколонізації. Це знайшло відображення в прийнятті Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам, якою закріплено, що «всі народи мають право на самовизначення; в силу цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус та здійснюють свій економічний, соціальний та культурний розвиток; недостатня політична, економічна та соціальна підготовленість або недостатня підготовленість у галузі освіти ніколи не повинні використовуватися як привід для затримки досягнення незалежності; будь-які воєнні дії або репресивні заходи будь-якого характеру, спрямовані проти залежних народів, повинні бути припинені, щоб надати їм можливість здійснити в умовах миру та свободи своє право на повну незалежність; а цілісність їх національних територій має поважатися» [77].

Важливим етапом становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики стало прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Статтею 1 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права визначено, що «всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що випливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування» [78]. Водночас такі засоби існування постійно модифікуються, з'являються нові технології, які в умовах світової енергетичної кризи дозволяють використовувати енергію сонця, вітру та рухомої води.

А. Шарпан акцентує увагу на тому, що якщо серйозно ставитися до економічних, соціальних і культурних прав, необхідно змінити парадигму

оцінки дотримання норм, встановлених Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права. «Поступова реалізація», чинний стандарт, який використовується для оцінки дотримання державою економічних, соціальних і культурних прав, є неточним і ускладнює моніторинг цих прав. Моніторинг основних міжнародних угод про права людини є ключовим для розвитку значущої міжнародної системи прав людини. Інакше країни, які ратифікують певні документи з прав людини або приєднуються до них, не зможуть оцінити власну ефективність у просуванні ефективної реалізації перерахованих прав. Крім того, без ефективного моніторингу держави не можуть бути притягнуті до відповідальності за реалізацію цих прав або нести відповідальність за порушення цих прав. Щоб допомогти державам-учасникам у виконанні їхніх зобов'язань і дати можливість міжнародним спостерігачам оцінити результати діяльності країни, кожна з основних міжнародних угод про права людини вимагає регулярного подання державами-учасниками звітів для розгляду створеними ООН комітетами експертів. Однак ці вимоги не обов'язково гарантують ефективний моніторинг. Моніторинг дотримання законодавства державою є складним і вимогливим процесом із численними політичними та методологічними передумовами. Незважаючи на те, що ефективний моніторинг потребує систематичного збору та аналізу відповідних даних, визначення того, які дані є релевантними, залежить від перетворення абстрактних правових норм, у яких сформульовано різні угоди про права людини, в оперативні стандарти. Щоб виконати цю операціоналізацію, конкретні перелічені права (наприклад, право на освіту) повинні бути належним чином концептуалізовані та розроблені для вимірювання реалізації або виявлення потенційних порушень. Показники, які ґрунтуються на статистичних даних, можуть служити критеріями для оцінки відповідності державі. В іншому випадку підготовка та перевірка звітів - це формальність [79, с. 23].

Щодо Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, то варто зазначити, що Пакт не обмежується «громадянськими та політичними правами» у вузькому значенні. Положення щодо самовизначення та прав меншин включають важливі аспекти, пов'язані з економічними ресурсами. Заборона дискримінації (ст. 26) має всеосяжний характер і, отже, поширюється, наприклад, на соціальну, економічну та культурну сфери. Положення про право на свободу асоціацій (ст. 22) прямо охоплює також права профспілок. Право всіх осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження (стаття 10) стосується також практичних умов тримання під вартою і, отже, зобов'язання держави виділяти економічні ресурси для забезпечення відповідності умов ув'язнення міжнародним стандартам [80].

Окремі науковці, зокрема С. Рауне та М. Abouharb, визначають, що положення Пакту є особливо важливими в контексті запобігання та протидії політичним репресіям в усьому світі. Так, політичні лідери не лише оцінюють витрати та вигоди від репресій, а й діють стратегічно, застосовуючи певні типи репресій. Вибір між типами репресій частково залежить від лідерів, які несуть відповідальність за свої конкретні дії. Кодифікація міжнародного режиму прав людини, про яку свідчить широка ратифікація основного Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, збільшує ймовірність кримінальної відповідальності, і політичні лідери, які здійснюють репресії, але хочуть уникнути відповідальності за свої дії, реагують стратегічно. Ці уряди утримуються від позасудових вбивств, які легше пов'язати з урядом, покладаючись натомість на примусові зникнення, порушення, яке важче пов'язати з чинним режимом [81, с. 2].

Продовжуючи здійснювати огляд становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, варто зазначити Конференцію ООН з проблем середовища, оточуючого людину 1972 р., яка стала відправною точкою для швидкого розвитку міжнародного права навколишнього середовища під егідою Програми ООН з довкілля в регіональному та локальному контексті [73]. З цього моменту потреби

екології та захисту довкілля були проголошені одними із базових у світовому контексті, на задоволення яких серед іншого має бути спрямована і політика держав у сфері електроенергетики. Тепер міжнародно-правова охорона навколишнього середовища чітко виокремила в системі загального міжнародного права як самостійна, специфічна сфера регулювання. Поява все нових видів і сфер взаємодії людини з навколишнім середовищем розширює предмет міжнародно-правового регулювання охорони навколишнього середовища. На сучасному етапі основними та встановленими завданнями (цілями) є: запобігання, зменшення та усунення шкоди навколишньому середовищу з різних джерел (насамперед через забруднення); забезпечення екологічно безпечного режиму раціонального використання природних ресурсів; забезпечення комплексного режиму охорони пам'яток історії та природно-заповідного фонду; науково-технічне співробітництво держав, спрямоване на охорону навколишнього середовища [70, с. 396].

Водночас ще одним фундаментальним документом, аналізу сутності якого ми торкнемося у межах цього дослідження під час розгляду становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, є Загальна декларація про біоетику та права людини, прийнята у 2005 р., згідно з якою блага, пов'язані з проведенням будь-яких наукових досліджень та застосуванням їх результатів, слід використовувати спільно з усім суспільством та міжнародним співтовариством, зокрема з країнами, що розвиваються. Для цілей реалізації цього принципу блага можуть набувати будь-якої форми: а) надання спеціальної та довготривалої допомоги й вираження вдячності особам та групам, які брали участь у дослідженнях; б) доступ до якісних медичних послуг; в) застосування нових діагностичних та терапевтичних методик або продуктів, розроблених у результаті досліджень; г) підтримка служб охорони здоров'я; е) доступ до науково-технічних знань; ф) зміцнення потенціалу у сфері проведення

досліджень; g) блага в інших формах, які відповідають принципам, викладеним у цій Декларації [82].

Наступним важливим етапом на шляху становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики стало ухвалення Організацією Об'єднаних Націй у 2015 р. Цілей сталого розвитку, які постали як «універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку. 17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість. Країни зобов'язалися визначати пріоритетність прогресу для тих країн і спільнот, які найбільше відстають» [83].

Питання розвитку міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики найбільше пов'язане з Ціллю 7 «Доступна та чиста енергія», адже «у період з 2000 по 2018 рік кількість людей, які мають електрику, зросла із 78 до 90 відсотків, а кількість без електрики впала до 789 мільйонів. Проте, оскільки населення продовжує зростати, зростатиме й попит на дешеву енергію, а економіка, яка залежить від викопного палива, різко змінює наш клімат» [83]. Важливою у контексті досліджуваного питання є Ціль 12 «Відповідальне споживання та виробництво» з огляду на те, що «досягнення економічного зростання та сталого розвитку вимагає від нас терміново зменшити наш екологічний слід, змінивши спосіб виробництва та споживання товарів і ресурсів. Ефективне управління нашими спільними природними ресурсами та спосіб утилізації токсичних відходів і забруднюючих речовин є важливими цілями для досягнення цієї мети» [83].

Як зазначає J. Rendtorff, Цілі сталого розвитку поєднують політичні цілі з баченням економічного розвитку та соціальної справедливості, тому вони важливі для ділової етики та корпоративної соціальної відповідальності. Таким чином, Цілі сталого розвитку є рушійною силою етичного економічного розвитку та соціальних змін [84, с. 510].

Ще однією фундаментальною віхою в системі правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики є Паризька угода від 12 грудня 2015 р. спрямована на «зміцнення глобального реагування на загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку та зусиль з викорінення бідності, зокрема шляхом: а) стримання зростання глобальної середньої температури значно нижче 2° С понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5° С понад доіндустріальні рівні, визнаючи, що це суттєво знизить ризики та наслідки зміни клімату; б) підвищення здатності адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату, а також сприяння опірності до зміни клімату та низьковуглецевому розвитку таким чином, щоб не ставити під загрозу виробництво продовольства; с) забезпечення узгодженості фінансових потоків із напрямом низьковуглецевого та опірного до зміни клімату розвитку» [85].

В. Preston наголошує на тому, що Паризька угода є першою універсальною угодою про зміну клімату, яка вимагає від усіх сторін повідомляти про амбітні цілі щодо скорочення викидів парникових газів для досягнення довгострокової мети щодо глобальної температури [86, с. 2]. L. Rajamani звертає увагу на те, що Паризька угода 2015 р. є історичним досягненням у багатосторонній дипломатії. Після років глибоко суперечливих переговорів сторони використали політичну волю, необхідну для досягнення угоди щодо зміни клімату, яка забезпечує ретельний баланс між амбіціями та диференціацією. Паризька угода містить бажані цілі, обов'язкові зобов'язання поведінки щодо пом'якшення наслідків, сувору систему нагляду та тонку форму диференціації між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються [87, с. 493].

P. Lawrence та M. Reder вважають, що Паризька угода має як юридичне, так і філософське значення. Паризька угода містить важливі посилення на справедливість, зокрема щодо глобального аналізу. Розроблення справедливості щодо режиму Паризької угоди може бути

здійснене як частина Паризької угоди; за межами Угоди, наприклад, через кліматичні аналітичні центри; або імпліцитно (приховано). Ці варіанти оцінюються з точки зору їхньої ефективності, легітимності та політичної здійсненності на основі філософських концепцій справедливості. Науковці звертають увагу на те, що режим Паризької угоди досягне успіху лише в тому випадку, якщо сторони будуть мати волю прийняти концепцію справедливості Арістотеля в сенсі діяти морально з готовністю йти на компроміс заради загального блага [88, с. 511].

Зазначимо, що розглянуті нами вище документи мали фундаментальний вплив на все людство. Водночас окремі договори, регламенти, закони України, підзаконні нормативно-правові акти важливо враховувати саме в контексті аналізу вітчизняної енергетичної системи. У цьому контексті важливим етапом формування правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України стало приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, згідно зі ст. 2 якого «завдання Енергетичного Співтовариства полягає в організації зв'язків між Сторонами й створенні правової та економічної бази стосовно енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, як визначено в пункті 2, для: а) створення стабільної регуляторної та ринкової структури, здатної залучати інвестиції в газові мережі, генерувальні потужності, мережі передачі та розподілу таким чином, щоб усі Сторони мали доступ до стабільного та постійного енергопостачання, що є істотним для економічного розвитку та соціальної стабільності; б) створення єдиного регуляторного простору енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, що є необхідним для відповідності географічним розмірам товарних ринків, яких це стосується; с) поліпшення безпеки постачання в єдиному регуляторному просторі за допомогою запровадження стабільного інвестиційного клімату, завдяки якому можуть бути прокладені трубопроводи до каспійських, північноафриканських та близькосхідних запасів газу й можуть

використовуватися місцеві джерела енергії, як-от: природний газ, вугілля та гідроенергетика; d) поліпшення екологічної ситуації стосовно енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, й пов'язаної з ними енергоефективності, заохочення використання відновлюваних джерел енергії, визначення умов торгівлі енергією в єдиному регуляторному просторі; e) розвитку конкуренції на ринку енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, у більш широких географічних масштабах та використання ефекту економії завдяки масштабам» [89].

У контексті становлення правових засад міжнародного співробітництва України у сфері електроенергетики неможливо оминати увагою Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, адже «цим документом створюється асоціація між Україною, з однієї сторони, та Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, у якій вказано, що цілями асоціації є: a) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах; b) забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес; c) сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року; d) запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV (“Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею”) цієї Угоди, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її

законодавства до *acquis* ЄС; е) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод; ф) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес» [90].

Важливого значення в контексті євроінтеграційних прагнень України набувають директиви і регламенти Європейського Союзу. Сьогодні ЄС має одну з найпрогресивніших екологічних політик у світі, яка поширюється на всі сфери охорони навколишнього середовища. Деякі з цих сфер включають контроль забруднення повітря, охорону води, управління відходами та контроль хімікатів [91, с. 89], що закладають надійний екологічний фундамент міжнародного співробітництва України у сфері електроенергетики на рівні ЄС. Серія Програм дій з охорони навколишнього середовища, що охоплюють останні 30 років, сформувала спосіб управління відходами в ЄС. Законодавство у формі нормативних актів і директив щодо поводження з відходами, такими як відходи електричного та електронного обладнання, є лише одним із низки інструментів, які Європейський Союз використовував для управління певними потоками відходів [92, с. 17].

Так, Директивою 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС визначено «спільні правила у сфері генерування, транспортування, розподілу і постачання електроенергії, а також правила щодо захисту прав споживачів з огляду на покращення та інтегрування конкурентних ринків електроенергії у Співтоваристві. Вона визначає правила щодо організації та функціонування сектору електроенергетики, відкритого доступу до ринку, критерії та процедури, що застосовуються до тендерних процедур та щодо експлуатації систем. Вона визначає також зобов'язання щодо універсального обслуговування та права споживачів електроенергії і уточнює зобов'язання у сфері конкуренції» [93].

Регламентом (ЄС) 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) 1228/2003 визначаються «рівні правила для транскордонного обміну електроенергією, підвищуючи таким чином конкуренцію в межах внутрішнього ринку електроенергії, беручи до уваги особливі характеристики національних та регіональних ринків. Це включатиме створення механізму компенсації для транскордонних потоків електроенергії та встановлення гармонізованих принципів тарифів за транскордонне транспортування та розподіл наявних пропускних потужностей міжсистемних сполучень між національними транспортними системами; сприяти появі налагодженого та прозорого оптового ринку з високим рівнем безпеки постачання електроенергії. Це передбачає механізми гармонізації правил транскордонного обміну електроенергією» [94].

Директива 2005/89/ЄС про заходи для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури встановлює «заходи, спрямовані на захист безперебійності електропостачання, із забезпеченням належного функціонування внутрішнього ринку електроенергії та встановлення: а) належного рівня генерованої потужності; б) належного балансу між попитом і пропозицією; с) належного рівня з'єднання між країнами-членами ЄС з метою розвитку внутрішнього ринку. Вона встановлює рамкову структуру, в якій країни-члени ЄС повинні визначити прозору, стійку та недискримінаційну політику щодо безперебійності електропостачання» [95].

На рівні національного законодавства Конституція України як Основний Закон держави у ст. 18 закладає розуміння того, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права» [96].

Правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України визначені на рівні базового Закону України «Про ринок електричної енергії», який визначає «правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії, регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії для забезпечення надійного та безпечного постачання електричної енергії споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на навколишнє природне середовище», зокрема регулює розвиток конкуренції та забезпечення належного функціонування регіональних (міжнародних) ринків у межах Енергетичного Співтовариства, зокрема єдиного ринку Енергетичного Співтовариства [49].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає «правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь» [97], а також ті основи, реалізація яких безпосередньо пов'язана з міжнародним співробітництвом у сфері електроенергетики України. Наприклад, цей нормативно-правовий акт регулює «надання підприємствам, установам і організаціям, а також громадянам податкових, кредитних та інших пільг при впровадженні ними маловідхідних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергії, здійсненні інших ефективних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; надання пільг при оподаткуванні підприємств, установ, організацій і громадян в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідхідні і ресурсо- і енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для рециклінгу відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів

забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища» [97].

Закон України «Про дипломатичну службу» визначає «правові засади та порядок організації дипломатичної служби як складової частини державної служби, а також особливості її проходження та правового статусу посадових осіб дипломатичної служби» [98]. Розвиток дипломатичної служби у досліджуваній сфері суспільних відносин є важливим з огляду на те, що глобальна енергетична система переживає перехід від майже повної залежності від викопного палива до більшої залежності від чистих і відновлюваних джерел енергії. Оскільки цей перехід до енергетики з низьким вмістом вуглецю докорінно змінить відносини між виробниками та споживачами енергії, його геополітичні наслідки зараз є основною проблемою світових енергетичних лідерів. Серед інструментів зовнішньої політики, які можна використати для підтримки країни в управлінні геополітичними наслідками енергетичного переходу, дипломатія є одним із найважливіших. Результати демонструють стратегічну важливість сприяння двосторонній енергетичній дипломатії з країнами, які можуть забезпечити безпеку внутрішнього енергопостачання, ринки для довгострокової монетизації вуглеводневих ресурсів і підтримку диверсифікації економіки. В основі цих стратегічних відносин лежить енергія, але вони повинні поширюватися на спільні інвестиції та науково-технічну співпрацю, щоб мати максимальну цінність [99].

Неможливо оминати увагою і положення Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який закладає «правове регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг» [50].

При цьому окремі вітчизняні науковці звертають увагу на взаємозалежність та взаємовплив зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності, які науковці вважають двома суттєвими чинниками сприяння економічному розвитку, а також окремо обґрунтовують необхідність розгляду інновацій як чинника зовнішньоекономічної діяльності [100; 101].

У світлі такого тісного взаємозв'язку зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності варто звернути увагу на положення Закону України «Про інноваційну діяльність», відповідно до ст. 3 якого «головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції» [102].

Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» визначає «правові та організаційні засади дозвільної діяльності у сфері використання ядерної енергії, а також загальні положення регулювання суспільних відносин, що виникають під час її провадження, як виняток із загальних положень, установлених Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [103].

Закон України «Про альтернативні джерела енергії» визначає «правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі» [104]. Адже саме альтернативні джерела енергії закладають майбутнє міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики.

Законом України «Про критичну інфраструктуру» закладене розуміння того, що «Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері захисту критичної інфраструктури з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними

службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з міжнародною злочинністю та тероризмом» [105].

Варто відзначити, що діючі закони України регулярно переглядаються законодавцем з огляду на актуальні потреби євроінтеграції, зокрема в частині інтеграції енергетичних ринків. Так, нещодавно «Верховна Рада України ухвалила у першому читанні проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації норм європейського права з інтеграції енергетичних ринків, підвищення безпеки постачання та конкурентоспроможності у сфері енергетики» (реєстр. № 12087-д). Відповідна законодавча пропозиція була розроблена на основі дев'яти актів енергетичного законодавства Європейського Союзу і має на меті створити необхідне законодавче підґрунтя для повної інтеграції ринку електричної енергії України до єдиного європейського ринку на принципі взаємності – тобто з рівними правами і можливостями участі для українських та європейських учасників» [106]. Проєктом даного нормативно-правового акту передбачено: «подальше впровадження прозорих європейських правил на ринку електроенергії України; інтеграція короткострокових (спотових) ринків електроенергії України та ЄС (так званий market coupling – об'єднання ринків), що означає підвищення ліквідності ринку, спрощення умов торгівлі електричною енергією з ЄС, ефективне використання пропускнуої спроможності міждержавних перетинів, що у ринковий спосіб сприятиме доступності електричної енергії для споживачів; інтеграція балансуючих ринків з ЄС, приєднання до європейських платформ балансування, що дозволить посилити гнучкість енергосистеми та доступ до резервів ЄС. Це також нові можливості для українського бізнесу; єдність з ЄС у підходах до реагування та підготовки до кризових ситуацій у сфері безпеки електропостачання; додаткові механізми захисту прав споживачів та посилення їхньої ролі на ринку шляхом збільшення прозорості умов постачання, запровадження інструментів порівняння пропозицій постачальників, а також створення умов для долучення споживачів до участі

в інших сегментах ринку, зокрема ринку допоміжних послуг; посилення взаємодії національного енергетичного регулятора з європейськими регуляторними органами в рамках розбудови ринку відповідно до європейських стандартів» [106].

На рівні підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України, варто вказати нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, зокрема Положення про Міністерство енергетики України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 р. № 507, відповідно до якого «Міністерство енергетики України (Міненерго) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України» [107], а також має широке коло повноважень у сфері міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, аналізу сутності яких ми торкнемося в окремих підрозділах цього дисертаційного дослідження.

Водночас окремі питання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики врегульовані на рівні відомчих актів. У цьому контексті варто вказати на положення наказу Міністерства енергетики України «Про припинення дії міжвідомчих документів про співробітництво у сфері енергетики з суб'єктами господарювання російської федерації та республіки білорусь», відповідно до якого «визнаються такими, що припинили дію, міжвідомчі документи: 1) Меморандум між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України та Державною корпорацією “Росатом” щодо інтеграції та співробітництва у галузі використання атомної енергії у мирних цілях, підписаний 12 липня 2012 року; 2) Угода між Міністерством вугільної промисловості України та Білоруським державним концерном з виробництва хімічної та нафтохімічної продукції, вчинена у м. Мінську 04 липня 1996 року» [108].

На нашу думку, на рівні місцевих державних адміністрацій зароджуються комплексні плани, стратегії місцевого рівня, які можуть

відігравати важливу роль у міжнародному співробітництві у сфері електроенергетики України. Прикладом може бути наказ Вінницької обласної військової адміністрації «Про затвердження Плану діяльності системи енергетичного менеджменту на 2023–2024 роки» [109] та наказ Вінницької обласної військової адміністрації «Про підготовку підприємств житлово-комунального господарства, паливно-енергетичного комплексу та об'єктів соціальної сфери області до роботи в умовах осінньо-зимового періоду 2024–2025 років» [110].

У межах цього підрозділу зазначено, що правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики в сучасному розумінні мають комплексний характер: регулюють відразу декілька взаємопов'язаних сфер у регіональному або світовому контексті та є невіддільною основою духовного розвитку особистості, закладаючи уніфіковане розуміння окремих ключових у зазначеній сфері категорій.

Під час становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики наголошено на важливості прийняття 26 червня 1945 р. Статуту Організації Об'єднаних Націй; прийняття і проголошення 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини; прийняття Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам; прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; прийняття у 2005 р. Загальної декларації про біоетику та права людини; ухвалення Організацією Об'єднаних Націй у 2015 р. Цілей сталого розвитку тощо.

Установлено, що важливими етапами формування правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України стало підписання Договору про заснування Енергетичного Співтовариства; підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; Директиви 2009/72/ЄС про

спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС; Регламенту (ЄС) 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) 1228/2003 тощо.

Визначено, що у національному законодавстві правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України встановлені на рівні законів України: «Про ринок електричної енергії», «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про дипломатичну службу»; «Про зовнішньоекономічну діяльність»; «Про інноваційну діяльність»; «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»; «Про критичну інфраструктуру», а також на рівні інших законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

Висновки до розділу 1

У сучасній адміністративно-правовій доктрині зростає важливість осмислення електроенергетики у суспільних відносинах у сфері публічного управління. Наразі управлінські процеси стають невіддільними від електронного простору, що багато в чому породжується безпековими викликами, які постали перед Україною після початку повномасштабного вторгнення російської федерації, в умовах яких максимально ускладнюється доступ органів публічної влади, підприємств, установ та організацій, а також всього населення України до електроенергії, а через постійні повітряні тривоги унеможливають безперервне, своєчасне та якісне надання публічних послуг населенню.

Наголошено, що електроенергетика як об'єкт адміністративно-правового впливу розглядається у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині крізь призму електронного урядування. Ба більше, останнім часом

актуалізуються дослідження і в суміжних сферах, зокрема у царині електронного судочинства, електронного банкінгу тощо.

Установлено, що стрімкий розвиток інформаційних технологій призвів до того, що практично всі види правовідносин виникли або частково реалізувалися в електронному форматі. Водночас електроенергетика набуває комплексного значення та фундаментального впливу не лише на рівні окремих сфер життєдіяльності суспільства, зокрема і публічного управління, а й забезпечує дотримання стратегічних пріоритетів державної політики України.

Визначено, що сутність електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу зводиться до суспільних відносин із зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії, зокрема в межах міжнародного співробітництва, а також вирішення низки проблем у сфері публічного управління, пов'язаних із формуванням у публічних службовців та всього населення України культури енергозбереження, розвитком енергоменеджменту, енергоефективності та екологічності у вітчизняній електроенергетиці.

Зазначено, що з огляду на запропоноване розуміння сутності електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу розгляд відповідних особливостей останньої доречно розпочати з тісної взаємозалежності вітчизняної електроенергетики з формуванням у населення культури енергозбереження. Феномен культури є надзвичайно багатограним, втілюючись на рівні адміністративно-правової доктрини в традиційній культурі, корпоративній культурі та культурі адміністративних цінностей. На рівні традиційних цінностей культура енергозбереження закладається шляхом формування звичаїв та традицій, вірувань та релігійних заборон, нерозривно пов'язаних із світоглядним розумінням ощадливості, стриманості та скромності. На корпоративному рівні культура енергозбереження зводиться до формування серед персоналу стійких

переконань та цінностей енергозбереження, корпоративних правил, матеріальних і нематеріальних заохочень та стягнень за поведінку, яка пов'язана із енергозбереженням. На рівні адміністративних цінностей культура енергозбереження охоплює визначення цінностей, характерних для публічної служби, розроблення етичних кодексів, підзаконних нормативно-правових актів, що закладають уніфіковане розуміння доброчесності поведінки публічних службовців, невіддільною складовою якої і є культура енергозбереження.

Наголошено, що ще однією особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є адаптивність та відкритість до інновацій, що проявляються як на рівні поведінки споживачів електроенергії, так і на рівні публічного управління у сфері електроенергетики. Особливо виразно подібна адаптивність проявляється у кризові періоди, зокрема подібна ситуація була під час пандемії COVID 19, а також з перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Під адміністративними інноваціями в контексті дослідження визначено не лише зміни в правилах і структурах, але і комплексне, багатоаспектне, сутнісне переосмислення на основі вітчизняної і зарубіжної доктрини, досвіду провідних держав світу завдань та функцій, предмета та меж, системи суб'єктів, адміністративних інструментів та інших важливих аспектів публічного управління у сфері електроенергетики.

До інших особливостей електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу віднесено необхідність вимірювання, моделювання та прогнозування споживання електроенергії; енергоменеджмент є організаційно-управлінською основою адміністративно-правового впливу; орієнтованість на забезпечення енергоефективності (важливим аспектом забезпечення енергоефективності є врахування під час публічного управління у сфері електроенергетики регіональної специфіки, побудова ефективного механізму взаємодії та координації між органами публічної влади на місцях, інститутами громадянського суспільства та міжнародними

партнерами під час забезпечення енергоефективності підприємств, установ та організацій); екологічність та мінімальний вплив на довкілля.

Зазначено, що міжнародне співробітництво в сучасному глобалізованому світі постає основою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку держав та міжнародних співтовариств.

Наголошено, що у царині права, зокрема в адміністративно-правовій доктрині, на рівні міжнародного співробітництва формуються стандарти захисту прав людини, закріплюються, уніфікуються підходи і практики до управління процесами, які мають вирішальне значення для майбутнього всього людства.

Визначено, що сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України зводиться до цілеспрямованої, конструктивної, сталої, здійснюваної в межах міжнародних угод України, зокрема двосторонніх договорів експорту-імпорту електричної енергії, спільної діяльності декількох держав на ринку електричної енергії, що реалізується з метою врегулювання суспільних відносин із виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії.

Установлено, що неможливо повною мірою досягнути сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без звернення до фундаментальних основ такої діяльності, якими є принципи, а саме загальноправові принципи верховенства права та законності, а також спеціально-правові принципи, зокрема: принцип енергетичної безпеки; принцип переходу до відновлюваної енергетики; принцип регіонального співробітництва, який доречно розглядати, зокрема, і крізь призму розвитку освіти та наукових досліджень у досліджуваній сфері суспільних відносин (регіональне співробітництво у сфері освіти та науки, що охоплює питання електроенергетики, дає змогу спрямовувати цільові кошти на підтримку прогресивних наукових досліджень у цій сфері, фінансувати наукові гранти,

встановлювати індивідуальні стипендії для дослідників); принцип балансу попиту та пропозиції на електричну енергію.

Зазначено, що завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є втіленням відповідних принципів у регулярних, системних, практично орієнтованих діях, які втілюють у собі ідеї, визначені на рівні принципів, у повсякденній діяльності у досліджуваній сфері суспільних відносин. До завдань міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України віднесено: міжнародну аналітику, адже для міжнародного співробітництва важливо враховувати сучасний і майбутній стан електроенергетики, стан розвитку взаємозв'язків європейських енергосистем та обміну електроенергією, стан реформування галузі; розроблення передових технологій під час розвитку енергетичної інфраструктури, підвищення її захищеності; фінансування та підтримку інвестиційних проєктів.

Зазначено, що правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики в сучасному розумінні мають комплексний характер, регулюючи одразу декілька взаємопов'язаних сфер у регіональному або світовому контексті, виступаючи невіддільною основою духовного розвитку особистості, закладаючи уніфіковане розуміння окремих ключових у цій сфері категорій.

У контексті становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики наголошено на важливості прийняття 26 червня 1945 р. Статуту Організації Об'єднаних Націй; прийняття і проголошення 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини; прийняття Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам; прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; прийняття у 2005 р. Загальної декларації про біоетику та права людини; прийняття Організацією Об'єднаних Націй у 2015 р. Цілей сталого розвитку тощо.

Установлено, що важливими етапами формування правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України стало підписання: Договору про заснування Енергетичного Співтовариства; Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; Директиви 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС; Регламенту (ЄС) 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) 1228/2003 тощо.

Визначено, що у національному законодавстві правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України встановлені на рівні законів України: «Про ринок електричної енергії», «Про охорону навколишнього природного середовища»; «Про дипломатичну службу»; «Про зовнішньоекономічну діяльність»; «Про інноваційну діяльність»; «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»; «Про критичну інфраструктуру», а також на рівні інших законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України

Дослідження питання адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України доречно розпочати з того, що кризові процеси впливають на національну, політичну, економічну та багато інших сфер, роблячи публічне управління взаємним інтересом багатьох суб'єктів у різних сферах. Але розмаїття предметів регулювання ускладнює співпрацю у межах антикризового управління [111, с. 754].

Ми глибоко переконані, що в основі успішного міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України у світлі багатьох кризових явищ, породжених екологічними, безпековими, економічними викликами, що характерні для вітчизняної енергетичної системи, лежить синергетична діяльність різних уповноважених суб'єктів як на міжнародному, так і на національному рівні. Адже для синергії є характерним органічне поєднання різних думок, ідей, цілей, організаційно-управлінських особливостей в один вектор, що призводить до того, що окремі суб'єкти, залучені до синергетичної діяльності, підвищують ступінь власної результативності, здобуваючи раніше не бачені результати. На аксіологічному рівні синергія може створити обізнаність про правила та етику, підтримувати умови миру, пропонувати інноваційні рішення, уникати культурного відчуження та маргіналізації, а також розвивати почуття волі

серед спільнот, що сприяє стійкості громади, соціальним змінам та екологічній справедливості [111, с. 754].

Такі науковці, як G. Chen, H. Yang, D. Yuan, у контексті синергетичної діяльності наголошують на важливості формування синергетичної інновації, яка визначається як керований стратегією розвитку підприємства процес реалізації синергічного ефекту шляхом взаємодії основних чинників (технології та ринку) і кількох допоміжних чинників (стратегії, культури, інституції, організації, менеджменту тощо) і спрямований на збільшення ступеня синергії [112, с. 46]. На аксіологічному рівні синергія може створити обізнаність про правила та етику, підтримувати умови миру, пропонувати інноваційні рішення, уникати культурного відчуження та маргіналізації, а також розвивати почуття волі серед спільнот, що сприяє стійкості громади, соціальним змінам та екологічній справедливості [113].

Окремі науковці обґрунтовують необхідність синергії знань, наголошуючи на тому, що знання є ключовим активом будь-якої організації, що дозволяє їй отримати конкурентну перевагу, впроваджувати інновації та вдосконалювати процеси управління. Вимоги до знань співробітників останніми роками підвищуються, особливо у зв'язку з новими тенденціями і нині широко обговорюваною четвертою промисловою революцією. У мережевій економіці та суспільстві знань, що розвивається, організації повинні бути готові до складних процесів поширення знань і управління. Під час поширення знань члени організації створюють синергію, яка породжує унікальні знання [114, с. 144].

Розглядаючи систему суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, вважаємо необхідним виокремлення як наднаціональних, так і національних органів, відповідальних за окремі аспекти досліджуваної сфери суспільних відносин.

Потреба у наднаціональному регулюванні суспільних відносин у сфері електроенергетики постає тому, що наразі світ перебуває на нестабільному та схильному до конфліктів шляху ненадійного постачання енергетичного

палива, вразливої інфраструктури, масштабної деградації навколишнього середовища та нездатності надавати енергетичні послуги значній частині населення світу. Перехід на інший шлях є монументальною спробою глобального управління, яка вимагає подолання багатьох проблемних сфер і режимів [115, с. 57]. Водночас досягнення сталого енергетичного майбутнього вимагає революції в енергетичній системі. В основі такої трансформації лежить сильне та узгоджене управління на всіх політичних рівнях, зокрема глобальному. Хоча потреба в глобальному управлінні сприймається як належне в низці проблемних сфер, таких як охорона здоров'я, підтримання миру та навколишнє середовище, прагнення до глобального управління енергетикою було майже як табу в політичних і зовнішньополітичних колах. Розгляд сталої енергетичної системи як глобального суспільного блага може бути одним із підходів до зменшення чутливості до глобального управління енергетикою. Концепція глобального суспільного блага разом із принципом субсидіарності застосовується як основа для розуміння ролі, яку може відігравати міжнародне співтовариство в глобальному управлінні енергетикою, а також ключових складових цього [116, с. 11].

C. Sandoval, P. Leach, R. Murray зазначають, що наднаціональні органи роблять більше, ніж контролюють виконання наказів і рекомендацій в окремих випадках, незважаючи на дефіцит ресурсів. Вони використовують різні засоби як переконання, так і примусу. Діалог займає центральне місце в їхній роботі, діалог, який часом відкритий для інших учасників, таких як організації громадянського суспільства, національних правозахисних установ та ін. [117, с. 71].

На наднаціональному рівні важливим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є Організація Об'єднаних Націй у контексті спрямування такого співробітництва в напрямі сталого розвитку. Як стверджує Y. Ahn, термін «сталий розвиток» вперше був використаний у звіті Брундтланда Всесвітньої

комісії ООН з розвитку навколишнього середовища (WCED) у 1987 р. У цьому звіті сталий розвиток було визначено як «розвиток, який відповідає потребам сьогодення без шкоди для здатності майбутніх поколінь для задоволення власних потреб». Організація Об'єднаних Націй є світовим лідером у роботі зі зменшення викидів парникових газів, що спричиняють зміну клімату. Ці зусилля містять Кіотський протокол у 1997 р., який зобов'язав 37 країн скоротити викиди парникових газів, і Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату, метою якої є стабілізація концентрації парникових газів в атмосфері на певному рівні, запобігаючи небезпечним антропогенним втручанням в кліматичну систему. Пропагуючи передові підходи до енергоефективності, Організація Об'єднаних Націй спроектувала та побудувала офісний будинок у Найробі (Кенія), де розташовані штаб-квартири Програми ООН з навколишнього середовища і Програми ООН з населених пунктів. Будівлю було описано як демонстрацію того, як у майбутніх будівлях можна забезпечувати енерго- та водоефективність і максимізувати стійкість без шкоди для якості робочого середовища [118, с.2].

ООН також відіграє важливу роль у забезпеченні зниження негативних викидів вуглецю, що є фундаментальною основою перебудови глобальної електроенергетики під час міжнародного співробітництва. Ця роль особливо виразно проявляється на прикладі Казахстану. Як переконані W. Darke, M. Karatayev, R. Lisiakiewicz, країни Центрально-Азіатського регіону, зокрема Казахстан, повинні будуть до 2050 р. зменшити свою залежність від викопного палива з понад 80 % до приблизно 50 %, щоб вони досягли значних негативних викидів вуглецю, таким чином дотримуючись узгоджених міжнародних обмежень. Проте Казахстану бракує спроможності здійснити такий перехід самостійно. Міжнародна підтримка з боку великих держав і організацій відіграє важливу роль в енергетичному переході Казахстану. Науковці зазначають, що ООН відіграє унікальну та вирішальну роль у підтримці сталої енергетичної безпеки в Казахстані, об'єднуючи

міжнародних партнерів для розбудови потенціалу шляхом підтримки політики та консультацій з урядом [119, с. 10741].

Водночас ООН забезпечує міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики і на рівні просвітницької діяльності і підтримки культурних ініціатив. Так, В. Cozen звертає увагу на те, що влітку 2013 р. Організація Об'єднаних Націй і NBC розпочали спільну кампанію в межах телевізійного серіалу «Революція» (2012–2014) про глобальну втрату електроенергії, щоб популяризувати кампанії першої з енергетичних ресурсів. Обидві організації спільно підготували різноманітні тексти та заходи, які заохочували аудиторію дізнатися більше про енергетичні ініціативи ООН і про те, як люди в усьому світі не мають постійного доступу до електроенергії. Серіал спонукав глядачів думати про електроенергетику з точки зору їхніх власних матеріальних практик і страхів перед втратою технологічних надбань світу [120, с. 329].

Важливу роль у контексті об'єднання науковців з різних держав світу навколо проведення спільних наукових досліджень у сфері електроенергетики відіграє Університет Організації Об'єднаних Націй, який був заснований у 1973 р. в Токіо (Японія) як академічний підрозділ ООН. Виконуючи роль мозкового центру системи ООН, він бере участь у дослідженнях, що стосуються політики, щоб отримати науково обґрунтовані знання та розв'язати нагальні глобальні проблеми з різноманітних комплексних тем. Дослідження університету зосереджені на трьох широких тематичних кластерах: мир і врядування, глобальний розвиток і інтеграція, а також навколишнє середовище, клімат і енергетика. Крім того, дослідження доповнюються важливими темами в галузі науки, технологій та інновацій. Дослідження проводяться глобальною мережею інститутів і програм, кожна з яких має певну тематичну спрямованість [121, с. 123].

Після приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, що стало важливим етапом формування правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України [122], ще

одним наднаціональним суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України з огляду на євроінтеграційний вектор розвитку держави виступило Енергетичне Співтовариство, діяльність якого охоплює: «а) запровадження Договірними Сторонами нормативно-правової бази Європейського Співтовариства з енергетики, навколишнього середовища, конкурентної політики та відновлюваних джерел енергії, що враховує як інституційну структуру Енергетичного Співтовариства, так і конкретну ситуацію в кожній з Договірних Сторін (далі – розширення дії нормативно-правової бази Європейського Співтовариства); б) установлення певної регуляторної системи, що дозволяє ефективно функціонування ринків енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, на територіях Договірних Сторін і частині території Європейського Співтовариства та охоплює створення єдиного механізму транскордонної передачі та (або) транспортування енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, й здійснення нагляду за одностороннім дотриманням заходів з безпеки (далі – механізм функціонування ринків енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі); с) створення Сторонами ринку енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, без внутрішніх кордонів, у тому числі координацію взаємодопомоги у разі серйозних порушень у функціонуванні енергетичних мереж або зовнішніх пошкоджень, яка може охоплювати досягнення спільної енергетичної зовнішньоторговельної політики (далі – створення єдиного енергетичного ринку)» [89].

У цьому контексті М. Auders та S. Laruke стверджують, що відповідно до мети, схваленої Радою Європейського Союзу, кліматична нейтральність Європи має бути досягнута до 2050 р. А саме Європейський Союз повинен суттєво скоротити викиди парникових газів і знайти способи компенсувати ті, що залишилися. У межах Європейської зеленої угоди, яка є набором

політичних ініціатив для досягнення цілей кліматичної нейтральності, енергетичні співтовариства розглядаються в контексті двох ініціатив: справедливого переходу та чистої та безпечної енергії за доступною ціною. В межах останнього енергетичне співтовариство розглядається як дії під керівництвом громадян в енергетичному секторі, які допоможуть прокласти шлях для переходу до чистої енергії [123, с. 53].

У контексті аналізу наднаціональних суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики неможливо оминати увагою Європейське співтовариство з атомної енергії (далі – Євратом). Останній, як переконана М. Reitbauer, є однією з найменш вивчених тем в історії європейської інтеграції. Заснований як спільна європейська наднаціональна ядерна організація в 1957 р., Євратом розглядався як інструмент для розподілу високих витрат на інвестиції в ядерну енергетику. Крім того, шість держав-засновниць намагалися зміцнити свої геополітичні позиції та відстоювати європейські інтереси у світі [124, с. 299].

Т. Vogelaar визначає, що договір про створення Співтовариства Євратом був підписаний Бельгією, Францією, Федеративною Республікою Німеччина, Італією, Люксембургом і Нідерландами в Римі 25 травня 1957 р. одночасно з договором про заснування Європейського економічного співтовариства. Обидва ці договори набули чинності 1 січня 1958 р. Договір про Євратом був змінений, щоб дозволити приєднання Данії, Великої Британії та Ірландії як державам-членам з 1 січня 1973 р., а Греції – із 1 січня 1981 р. Структура Євратому майже ідентична структурі Європейського економічного співтовариства, що складається з чотирьох інституцій: Асамблеї, Комісії, яка спочатку складалася з п'яти членів, Ради Міністрів і Суду Європейських Співтовариств [125, с. 110].

Важливо, що співробітництво України з цим наднаціональним суб'єктом «забезпечує високий рівень ядерної безпеки, чисте використання ядерної енергії в мирних цілях. Співробітництво охоплює весь спектр

діяльності в галузі цивільної ядерної енергетики і всі стадії паливного циклу, зокрема виробництво та торгівлю ядерними матеріалами, аспекти безпеки ядерної енергії, готовність до надзвичайних ситуацій, а також питання охорони здоров'я, навколишнього середовища і нерозповсюдження ядерної зброї. У цьому контексті співробітництво також включає подальший розвиток політик, структури права та нормативно-правової бази, що ґрунтуються на законодавстві та практиці ЄС, а також на стандартах МАГАТЕ. Сторони сприяють цивільним науковим дослідженням у галузі ядерної безпеки, в тому числі спільним дослідженням і розробкам, навчанню та мобільності вчених. Співробітництво спрямовується на вирішення проблем, що виникли внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, зокрема: а) план здійснення заходів на об'єкті "Укриття" (SIP) для перетворення наявного зруйнованого 4-го блоку (Об'єкт "Укриття") в екологічно безпечну систему; б) поводження з відпрацьованим ядерним паливом; в) дезактивація територій; г) поводження з радіоактивними відходами; д) моніторинг навколишнього середовища; е) інші питання, які можуть бути спільно погоджені, наприклад медичні, наукові, економічні, соціальні та адміністративні аспекти діяльності, спрямованої на мінімізацію наслідків катастрофи» [90].

На національному рівні серед суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики варто насамперед виокремити Верховну Раду України, яка згідно зі ст. 192 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» відповідальна за «надання законом згоди на обов'язковість міжнародних договорів України (ратифікація, затвердження, прийняття, приєднання) та здійснення денонсації міжнародних договорів України відповідно до Конституції України, Закону України "Про міжнародні договори України", Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та цього Регламенту» [126]. Відповідно до ст. 204 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» остання «щорічно ухвалює план співробітництва з парламентами іноземних держав.

Проект плану готує комітет, до предмета відання якого належать питання засад зовнішньої політики, з урахуванням пропозицій Голови Верховної Ради України, комітетів та депутатських фракцій (депутатських груп). Офіційні парламентські делегації України в строк до 15 днів після закінчення візиту до іноземної держави подають Верховній Раді звіт про його підсумки, що надається народним депутатам» [126].

Важливу роль у забезпеченні міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики відіграє і Президент України, який відповідно до ст. 102 Конституції України «є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [96]. Згідно зі ст. 106 Конституції України Президент України в контексті міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики «представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України; приймає рішення про визнання іноземних держав; призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав» [96].

Безперечно, Президент України виступає в ролі «лідера нації», представляючи державу на найвищому рівні на міжнародних зустрічах високого рівня, де обговорюються засадничі питання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики.

Литовський дипломат і науковець L. Talat-Kelpsa зазначає, що президенти можуть зробити значний внесок у демократичну консолідацію, сприяючи спроможності держави приймати рішення, користуючись повною мірою своїм правом вето та законодавчою ініціативою. Крім того, вони можуть брати участь у реалізації політики. Роль президента у виборі прем'єр-міністра дає змогу йому опосередковано впливати на ефективність уряду. Нарешті, президенти відіграють важливу роль у підтримці системи.

Головним засобом для цього у розпорядженні президента є його роль «охоронця» Конституції та символу держави [127, с. 156].

Ще одним важливим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики є Кабінет Міністрів України, який «у сфері зовнішньої політики забезпечує у межах своїх повноважень зовнішньополітичну діяльність України, розробляє та затверджує державні програми в цій сфері, погоджує програми перебування офіційних закордонних делегацій, до складу яких входять представники Кабінету Міністрів України, та інші пов'язані з цим документи; забезпечує відповідно до закону про міжнародні договори вирішення питань щодо укладення та виконання міжнародних договорів України; приймає рішення про придбання за кордоном у власність України нерухомого майна (будівництво, реконструкцію об'єктів) для потреб закордонних дипломатичних установ України» [128].

Осмислюючи роль уряду в міжнародному співробітництві, F. Balle та A. Vaidya обґрунтовують взаємозв'язок між міжнародною торгівлею та відкритістю уряду країни. Виявлено, що витрати як на соціальне забезпечення, так і на охорону здоров'я позитивно корелюють із рівнем відкритості держави [129, с. 289]. При цьому T. Dai стверджує, що роль уряду у зовнішній торгівлі країни завжди залишається дискусійним питанням у теорії міжнародної торгівлі. Теорія меркантилізму зводиться до того, що уряд повинен суворо контролювати міжнародну торгівлю. Теорія порівняльних переваг і теорія забезпеченості чинниками виробництва стверджують, що уряд не повинен втручатися в міжнародну торгівлю; прибічники цих теорій виступають за сприяння добробуту країн шляхом вільної торгівлі. Нова теорія міжнародної торгівлі, створена в 1980-х роках, – теорія стратегічної торговельної політики – зводиться до того, що деякі заходи уряду можуть допомогти підвищити рівень економічного добробуту країни шляхом належного використання стратегічної торгівлі та фіскальної політики [130, с. 287].

При цьому роль уряду як суб'єкта забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики може бути доволі суперечливою. Британських науковців S. Rickard та D. Kono цікавить питання, чи міжнародні договори обмежують національні уряди. Відповідь, здається, «так», коли йдеться про використання традиційних бар'єрів у торгівлі, таких як тарифи. Проте, незважаючи на те, що багато урядів знизили тарифи для дотримання міжнародних угод, вони часто піднімають нетарифні бар'єри замість них. Однією з дедалі помітніших нетарифних перешкод є дискримінація в державних закупівлях. Уряди часто дискримінують іноземних постачальників на користь вітчизняних при купівлі товарів і послуг. Намагаючись зменшити дискримінацію під час закупівель, міжнародні організації, такі як Світова організація торгівлі, приділяють все більше уваги практиці закупівель. Крім того, зростає кількість угод про преференційну торгівлю, спрямованих на регулювання державних закупівель. Використовуючи оригінальні дані, ми виявили, що ані багатосторонні, ані преференційні угоди про закупівлі суттєво не зменшують схильність урядів «купувати національне». Ці результати ілюструють складність регулювання непрозорих сфер політики за допомогою міжнародних договорів [131, с. 333].

Міністерство енергетики України як ключовий суб'єкт забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики «здійснює підготовку інвестиційних проектів, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями, та нагляд за їх реалізацією в паливно-енергетичному комплексі; здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції; розробляє пропозиції щодо впровадження міжнародного досвіду, зокрема країн – членів ЄС, у сфері відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів газового палива; здійснює в межах повноважень, передбачених законом, разом з відповідними центральними органами виконавчої влади контроль за цільовим використанням бюджетних

коштів, передбачених для реалізації проектів, виконання програм, зокрема міжнародних» [107].

Про стратегічні пріоритети окремого міністерства може свідчити його назва. Так, як стверджує J. Tosun, назви міністерств пропонують цінну конструкцію для подальшого порівняльного аналізу політики. На прикладі управління енергетикою це дослідження показує, що назви міністерств є стабільними в деяких країнах, але можуть змінюватися в інших. Крім того, з часом існують зміни в назвах міністерств. Створення або збереження міністерства, в якому прямо згадується енергетика, тлумачиться як сигнал про підвищену політичну увагу до цього питання, тоді як вилучення посилення на енергетику свідчить про протилежне. Назви міністерств, відповідальних за питання енергетики, також впливають на результати енергетичної політики. Опираючись на аналіз 43 країни ОЕСР та БРІКС, науковець обґрунтовує, що країни, які мають міністерства, у назвах яких згадується енергетика разом з економікою, швидше впроваджують цілі щодо відновлюваної енергетики [132, с. 324].

Неможливо оминати увагою і Міністерство закордонних справ України, яке у досліджуваній сфері суспільних відносин «забезпечує національні інтереси і міжнародну безпеку України шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з іноземними державами і міжнародними організаціями за загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права; проводить аналіз економічних процесів, які відбуваються в державах – основних партнерах України, та їх впливу на розвиток двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва, забезпечує проведення моніторингу світових економічних процесів, основних тенденцій на світовому ринку, а також міжнародної практики регулювання зовнішньоекономічної діяльності; проводить моніторинг ситуації на світових фінансових ринках та бере в межах повноважень, передбачених законом, участь у виконанні програм співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями; сприяє розвитку міжнародного

освітнього та науково-технічного співробітництва України, співпраці у високотехнологічних галузях, трансферу технологій, захисту прав інтелектуальної власності; бере в межах повноважень, передбачених законом, участь у координації діяльності української частини двосторонніх комісій, комітетів, координаційних рад та інших міжурядових органів з питань економічного співробітництва; забезпечує реалізацію в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва; розробляє і подає в установленому порядку Президентові України, Верховній Раді України та Кабінетові Міністрів України пропозиції та рекомендації щодо стратегії і тактики відносин та співробітництва України з іноземними державами і міжнародними організаціями» [133].

I. Grosu звертає увагу на те, що за останні роки міністерствам закордонних справ довелося пристосовуватися до різноманітних ситуацій, таких як пандемія COVID-19, конфлікт в Україні, проблеми з кадровим потенціалом у багатонаціональному середовищі та наукова дипломатія. Дипломатам доводиться співпрацювати з національними акторами, які демонструють високий рівень економічної та політичної влади та меншу повагу до міжнародного права. Водночас наукова дипломатія змушує міністерства закордонних справ пристосовуватися до постійно мінливого світу, де наука й технології впливають на міжнародні відносини. Такі країни, як Сполучене Королівство, Франція, Німеччина та Іспанія, роблять значні кроки назустріч актуальним викликам, зміцнюючи свою стратегію в цій сфері з огляду на нові реалії наукової дипломатії. Цей підхід виявився дуже корисним під час кризи COVID-19, коли забезпечення вакцинами вимагало серйозних дипломатичних зусиль. Важливо враховувати і виклики цифрової ери для консульської дипломатії, оскільки уряди мають бути ближчими до громадян і своєчасно задовольняти їхні потреби, а технології є чинником, який може допомогти в цьому процесі. Завдяки широкому використанню соціальних медіа посольствами та міністерствами закордонних справ

публічна дипломатія завойовує дедалі більше території. Таким чином, нині Фейсбук, Твіттер та інші канали соціальних медіа регулярно використовуються дипломатичним персоналом для популяризації різноманітних досягнень у міжнародній сфері або, навпаки, проблем, пов'язаних із поточним середовищем, яке характеризується війною та невизначеністю. Дослідниця розглядає приклад Данії, першої країни, яка призначила технічного амбасадора, втілюючи революційну ідею, яка може стати прикладом для інших країн щодо побудови вкрай необхідних відносин із технологічними компаніями та адаптації до світу, що постійно змінюється [134, с. 130].

Ще одним суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – Регулятор), яка «є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Регулятор є колегіальним органом, що здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, уповноваженим укладати угоди про співробітництво з питань своїх повноважень з іноземними і міжнародними органами та організаціями, у тому числі з регулюючими органами інших держав» [135].

Як зазначає С. Федоренко, предмет регуляторного контролю (нагляду) в електроенергетиці, який здійснює Регулятор, охоплює виробництво, передачу, розподіл електричної енергії, зберігання енергії, а також використання енергії для власних потреб учасників ринку щодо технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання, випробувань і ремонту електричних станцій і мереж, виконання робіт з проєктування електричних станцій і мереж, а Регулятор здійснює регуляторний контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять діяльність у сферах енергетики, законодавства у цій сфері та

ліцензійних умов шляхом проведення планових та позапланових виїзних, а також невиїзних перевірок відповідно до порядків контролю, затверджених Регулятором. Науковець зазначає, що оптимальною інституційною реформою, покликаною забезпечити виключність та неподільність повноважень щодо регуляторного нагляду (контролю) за ринком електроенергії, є зосередження цих повноважень у сфері компетенції Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг як незалежного регулятора ринку з повним та самодостатнім комплексом контрольно-наглядових заходів [136, с.212].

Водночас в умовах ринкової економіки неможливо оминати увагою діяльність виробників електричної енергії як самостійних суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики. Адже згідно зі ст. 30 Закону України «Про ринок електричної енергії», якою закріплено права та обов'язки виробників, останні «продають та купують електричну енергію на ринку електричної енергії відповідно до положень цього Закону, правил ринку, правил ринку “на добу наперед” та внутрішньодобового ринку, інших нормативно-правових актів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії. Виробники мають право на: 1) вільний вибір контрагента за двостороннім договором; 2) своєчасне та у повному обсязі отримання коштів за продану ними електричну енергію відповідно до укладених договорів на ринку електричної енергії та за допоміжні послуги; 3) недискримінаційний доступ до електричних мереж у разі дотримання відповідних вимог кодексу системи передачі, кодексу систем розподілу; 4) доступ до інформації щодо діяльності на ринку електричної енергії у порядку та обсягах, визначених правилами ринку та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють функціонування ринку електричної енергії; 5) здійснення експорту та імпорту електричної енергії. Виробники мають й інші права, передбачені законодавством та укладеними ними договорами на ринку електричної енергії» [49].

Варто також наголосити на тому, що важливе значення в ході розвитку міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики має і конкуренція на міжнародному ринку. Н. Карпон вважає, що конкуренція компаній є типовою рисою вільної ринкової економіки. Правильним є й протилежне твердження: відсутність вільного ринку спричиняє відсутність конкуренції, а це означає, що вільний ринок і конкуренція пов'язані один з одним і що одне не існує без іншого. Найважливішим критерієм оцінки діяльності бізнесу є рівень прибутку. Фірма, яка отримує дуже невеликий прибуток або взагалі не отримує прибутку, рідко користується великою довірою до фінансових інституцій, що дуже важливо під час планування та реалізації мети щодо розвитку. Конкуренція різних виробників електроенергії фактично обмежена: неповною інформацією про конкурентів і ринок, дорогими підключеннями до мережі, організаційними відмінностями між виробниками та постачальниками енергії, відсутністю вільних цін. Науковець стверджує, що замовник та існуюча міжнародна конкуренція вирішують позицію виробників теплової енергії на внутрішньому ринку [137, с. 13].

У сучасних соціально-політичних та зовнішньоекономічних реаліях органи місцевого самоврядування все активніше починають долучатися до міжнародного діалогу, стаючи тим самим окремим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики. Окремі турецькі науковці зазначають, що спостерігається активізація міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування здійснюють міжнародну діяльність, встановлюючи відносини з містами-побратимами, стаючи членами міжнародних організацій, підписуючи протоколи про співпрацю та меморандуми про взаєморозуміння/листи доброї волі. Кількість міжнародних заходів органів місцевого самоврядування зростає, муніципалітети стають членами міжнародних організацій і отримують значні переваги завдяки спільним проєктам [138, с. 1211].

У складі органів місцевого самоврядування активно функціонують спеціально уповноважені підрозділи, зокрема прикладом може бути

Департамент міжнародного співробітництва Харківської міської ради, завданнями якого є «сприяння розвитку міжнародного співробітництва у галузі економіки, торгівлі, захисту прав людини, боротьби з тероризмом, екологічної безпеки, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, туризму, фізкультури і спорту й інших сфер суспільного життя; сприяння реалізації стратегії територіальної громади міста Харкова та України з питань європейської інтеграції; ініціювання встановлення партнерських і побратимських зв'язків з містами зарубіжних країн та сприяння розвитку інформаційній, економічній та культурній співпраці, обміну делегаціями у галузі освіти, науки, спорту та ін.; сприяння розвитку туристичної інфраструктури, іміджевої та брендингової політики міста Харкова на підставі вивчення та узагальнення досвіду міст-партнерів, міжнародних організацій та міжнародних об'єднань; сприяння активізації зовнішньоекономічних зв'язків, просування на зовнішній ринок продукції суб'єктів господарчої діяльності міста Харкова; формування позитивного міжнародного іміджу міста» [139].

Важливо зазначити, що в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування в Україні не лише створюють підрозділи, що відповідають за міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики, але й встановлюють побратимські відносини з іншими містами світу та реалізують проєкти в межах подібного партнерства. Так, партнерами Ірпінської громади, які допомагатимуть її відновленню й розвитку, нещодавно стали мексиканське місто Тлахомулько та іспанське місто Герніка. Ірпінська міська рада також затвердила рішення про укладання Меморандуму про побратимство з іспанським містом Алькала-де-Енарес. Також нещодавно Ірпінська міська рада та муніципалітет Маямі, США ухвалили рішення офіційно закріпити побратимські відносини. Побратими надають постраждалим містам цільову фінансову допомогу. Так, Чернігів отримав на відбудову кошти від міст-побратимів – німецького Меммінгена (152 тис. євро на відновлення пошкоджених під час активних бойових дій мереж зовнішнього освітлення

міста та придбання буржуйок і дров для пунктів обігріву у зимовий період) та чеського Градець-Кралоуе (12 тис. євро на відновлення вікон у дошкільному навчальному закладі № 14) [140].

Останнім часом громадянське суспільство в усьому світі демонструє суттєве збільшення участі та впливу в прийнятті рішень на різних рівнях, зокрема й у межах міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики.

N. van Bommel та J. Hoffken підкреслюють, що для того, щоб енергетичні переходи були справедливими, ширше та повніше розуміння енергетичної справедливості в контексті громадських енергетичних ініціатив є центральним. Нещодавні зусилля в європейській політиці стимулюють появу громадських енергетичних ініціатив, і це чітка мета Європейської комісії – забезпечити справедливий перехід до низьковуглецевої енергетичної системи [141]. Водночас важливим шляхом до належного «енергетичного переходу» через регіональні та місцеві проєкти є співпраця уряду з організаціями приватного сектору. В енергетичному секторі ці організації часто вже залучені до державно-приватних партнерств для співпраці з метою енергетичного переходу. У дискурсі управління енергетикою це питання є важливим, оскільки в організації державно-приватного партнерства суспільні інтереси енергетичного переходу супроводжуються спеціальними нормативними гарантіями, що походять із публічного права. Зокрема, адміністративне право визначає (обов'язкові) критерії для захисту суспільних інтересів, наприклад, щодо прозорості, що стосується способу управління, який застосовується для просування відновлюваної енергії. Державні стандарти управління проєктами з відновлюваної енергетики мають бути достатньо захищені, що стосується їх форми та змісту управління, водночас зберігаючи переваги, які впливають із залучення приватних сторін до державно-приватного партнерства [142]. Також варто бути свідомими того, що громадські організації на міжнародному рівні також реалізують просвітницькі ініціативи у сфері електроенергетики. Так, в Україні прикладом організації, яка просуває

подібні ініціативи у співпраці з Агентством США з міжнародного розвитку, є об'єднання «Енергетичний перехід», яке було створене 2018 р. як спільна платформа громадських організацій і органів місцевого самоврядування та сприяє переходу країни до відновлюваної енергетики [143].

У межах цього підрозділу зазначено, що в основі успішного міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України у світлі багатьох кризових явищ, породжених екологічними, безпековими, економічними викликами, що характерні для вітчизняної енергетичної системи, лежить синергетична діяльність різних уповноважених суб'єктів як на міжнародному, так і на національному рівні. Обґрунтовано необхідність синергії знань, адже останні є ключовим активом будь-якої організації, що дає змогу їй отримати конкурентну перевагу, впроваджувати інновації та вдосконалювати процеси управління.

Установлено, що під час розгляду системи суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України доречно виокремити як наднаціональні, так і національні органи, відповідальні за окремі аспекти досліджуваної сфери суспільних відносин.

Визначено, що потреба у наднаціональному регулюванні суспільних відносин у сфері електроенергетики полягає в тому, що наразі світ перебуває на нестабільному та схильному до конфліктів шляху ненадійного постачання енергетичного палива, вразливої інфраструктури, масштабної деградації навколишнього середовища та нездатності надавати енергетичні послуги величезній частині населення світу. На такому рівні важливим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є ООН у контексті спрямування такого співробітництва в напрямі сталого розвитку. ООН також відіграє важливу роль у забезпеченні зниження негативних викидів вуглецю, що є фундаментальною основою перебудови глобальної електроенергетики в ході міжнародного співробітництва. Водночас ООН забезпечує міжнародне співробітництво у сфері

електроенергетики і на рівні просвітницької діяльності і підтримки культурних ініціатив.

Встановлено, що на національному рівні серед суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики доречно виокремити Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики України як ключового суб'єкта забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, Міністерство закордонних справ України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, виробників електричної енергії у контексті забезпечення конкуренції на міжнародному ринку, органи місцевого самоврядування, а також громадянське суспільство.

2.2. Напрями забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України

Осмислення напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є невіддільним від розуміння напрямів удосконалення публічної служби в сучасній державі. Так, окремі вітчизняні дослідники, зокрема і О. Безпалова, А. Соцький, А. Школик, В. Щербина, Т. Шевченко до базових напрямів подальшого вдосконалення публічної служби в Україні відносять: «посилення інтеграції національної моделі публічної служби та механізмів управління цією сферою до стандартів єдиного адміністративного простору в межах Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; проведення системного аудиту із залученням інструментів оцінки SIGMA International (Support for Improvement in Governance and Management) щодо основних досягнень та недоліків реформи публічної служби, проведеної в Україні у 2015–2020 рр.; в) проведення функціональної експертизи основних складових системи

управління публічною службою в Україні та забезпечення обговорення її результатів із громадськістю (громадою), а також повернення представників громадськості до конкурсних комісій, які визначають переможців на зайняття вакантних посад публічної служби» [144, с. 375–376].

Водночас в умовах специфічних безпекових викликів як наскрізний напрям вдосконалення публічної служби в Україні необхідно підтримувати належний рівень забезпечення ключових складових національної безпеки в державі. Також серед іншого критично важливою є гарантія державою недоторканності одного з ключових об'єктів національної безпеки, а саме прав, свобод і законних інтересів громадян, закріплених у Конституції України. Адже саме на основі спільного об'єднання громадян України, на спільному утвердженні ними ідеї соборності України була створена Українська держава. Тому будь-яка існуюча та перспективна стратегія забезпечення національної безпеки в Україні має передусім ґрунтуватися на важливості захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України [145, с. 517–518].

На нашу думку, неможливо повною мірою досягнути глибини та багатоаспектності питання напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без чіткого розуміння напрямів регіонального розвитку, адже розвиток регіонів визначає вектор подальшого міжнародного партнерства. С. Попова, Л. Попова, І. Казанчук та І. Бандурка в цьому контексті наголошують на тому, що одним із перспективних напрямів розвитку регіонів України є туристична сфера. Україна має достатньо ресурсів для вибору різних видів туризму як способу підтримки місцевого самоврядування для економічного та соціального зростання [146, с. 9]. У сфері ж міжнародного та міжрегіонального співробітництва розвиток регіонів зводиться до участі у міжрегіональних та міждержавних асоціаціях та інших організаціях, що сприяють обміну інформацією, досвідом та іншим чином, реалізації спільних інтересів у

розвитку туризму, залученні до навчання в закладах освіти регіонів вітчизняного та іноземного населення [146, с. 10].

Дослідження окремих напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України вважаємо доречним розпочати зі світоглядного (ідейного) напрямку, який є системоутворюючим та базовим стосовно всіх інших напрямів. Так, китайський дослідник J. Guo у цьому контексті визначає необхідність розроблення концепції спільноти загальних інтересів людства, яка становить бачення більш справедливого та безпечного світу. Це бачення глобальної спільноти охоплює аспекти політики, безпеки, економіки, культури, екології, глобального управління та міжнародного порядку, зосередження міжнародних зусиль на викоріненні глобальних проблем бідності, зменшенні нерівності та сталому екологічному та економічному розвитку, а також сприянні партнерству, яке є корисним для прогресу людства [147, с. 43].

G. Wescott Clay та A. Wessal стверджують, що протягом останніх двох десятиліть у міжнародному ландшафті розвитку відбулося зростання глобальних партнерств навколо побудови нового механізму подолання бідності та покращення соціального розвитку. У цьому контексті виникла низка глобальних партнерств, таких як Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, Ініціатива Глобального альянсу вакцин та імунізації, Глобальне партнерство в галузі освіти та ін. Організаційні кордони стають більш відкритими, охоплюючи знання, ресурси, інноваційні способи виконання завдань і досвід, які можуть додати цінності і вирішити складні проблеми управління. Для цього можна використовувати низку процесів, включаючи створення мереж, обмін інформацією, консорціуми досліджень і розробок, спільноти практиків, технічні робочі групи та міжвідомче партнерство [148].

У контексті світоглядного (ідейного) напрямку варто вказати на Цілі сталого розвитку ООН, які відіграють ключову роль у міжнародному партнерстві завдяки своїй здатності об'єднувати різноманітні зацікавлені

сторони з різних секторів із різними рівнями знань і досвіду. Об'єднання ресурсів, знань і досвіду підвищує ефективність ініціатив сталого розвитку, заохочуючи довгострокові зобов'язання та сприяючи адаптації перед складними викликами. Очікується, що трансформаційний потенціал Цілей сталого розвитку ООН зростатиме як майбутня тенденція, зумовлена постійною потребою у спільних рішеннях глобальних викликів, стане інструментом у вирішенні нагальних глобальних проблем, таких як зміна клімату, кризи громадського здоров'я та економічна нерівність [149].

J. Mitchell звертає увагу на те, що дії нафтових та інших енергетичних компаній, які завдають видимої шкоди навколишньому середовищу, здавна засуджуються правозахисними групами. Останніми роками суспільний інтерес розширився до закликів про повагу до «сталого розвитку», прав людини та інших етичних імперативів. Етичні кодекси шляхом переконання виходять за межі примусових правових зобов'язань. Кодекси поведінки для бізнесу ґрунтуються на національних і культурних цінностях, які можуть конфліктувати на міжнародному рівні. Бізнес-лідери та неурядові організації, які відстоюють міжнародні цінності щодо захисту прав людини, протидії корупції та сприяння стабільності ресурсів, мають можливість зробити внесок у розвиток глобального громадянського суспільства, працюючи разом над встановленням переконливих кодексів, які не вимагають повільного та складного міжнародного втручання [150, с. 83].

Неможливо також оминати увагою і такий напрям забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, як спрямування зусиль міжнародного співтовариства на вирішення комплексу проблем глобального масштабу, пов'язаних із аварією на Чорнобильській атомній електростанції (далі – Чорнобильська АЕС).

G. Pretzsch, H. Teske зазначають, що аварія на Чорнобильській АЕС та її наслідки залишаються однією з найважливіших тем міжнародної політики. Міжнародне співтовариство серйозно сприймає занепокоєння, викликане аварією, і реалістично відповідає на питання, які викликала аварія. Розпочато

комплексну програму дій. Реакторна катастрофа в Чорнобилі чітко показала, що захист від небезпек мирного використання ядерної енергії, який визначений як головна мета в національних законах про атомну енергетику, залежить не лише від безпеки атомних електростанцій, які експлуатуються у відповідній країні, але й від безпеки таких установок, що працюють в інших країнах. Чорнобильська аварія де-факто стала ініціатором встановлення всеосяжного міжнародного режиму безпеки, а також широкомасштабних заходів щодо зміцнення міжнародного співробітництва у сфері ядерної безпеки та радіаційного захисту. Відтоді була створена ціла система міжнародних конвенцій [151, с. 94].

З 1986 р. організації та програми ООН, ЄС, різні країни, а також неурядові організації та фонди започаткували та здійснили понад двісті різних дослідницьких та допоміжних проєктів у сферах охорони здоров'я, ядерної безпеки (включаючи будівництво об'єкта «Укриття»), соціально-психологічної допомоги, економічного відновлення, екологічної інформації та відновлення, контролю якості харчових продуктів. З 1990 р. в Україні прийнято понад тисячу актів різного правового характеру, спрямованих на визначення правового статусу та безпечне управління територіями, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, а також вирішення питань державної соціальної підтримки постраждалих від Чорнобильської АЕС. Поліпшився радіаційний стан територій, що зазнали радіоактивного забруднення, і відбулося зниження рівнів опромінення людей, які проживають на цій території. Незважаючи на це, ядерне забруднення все ще залишається пріоритетною екологічною проблемою в Україні. У цьому контексті винятково цікавою є перспектива, яку відкривають Укази Президента України 2018 та 2019 р. щодо реабілітації територій, які зазнали радіоактивного забруднення. Вони містять заходи, спрямовані на сприяння науковим дослідженням, раціональне природокористування та розвиток сталого туризму [152, с. 205].

Відповідно до офіційної позиції Міністерства закордонних справ України в основі реалізації зазначеного напрямку міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України лежить «солідарність та всебічна допомога, отримана, серед іншого, межах виконання домовленостей, зафіксованих у Меморандумі про взаєморозуміння щодо Чорнобильської АЕС з країнами “Великої сімки” та Європейською комісією від 1995 р. Спільно з партнерами по Меморандуму було організовано та проведено низку міжнародних донорських конференцій на рівні Глав держав та Урядів (у 1997, 2000 та 2011 р.) зі збору коштів для потреб реалізації на майданчику Чорнобильської АЕС унікальних за складністю та масштабом проєктів, спрямованих на підвищення рівня ядерної безпеки. Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР) виконував функцію адміністратора двох міжнародних фондів щодо України – Чорнобильського фонду “Укриття” та Рахунку ядерної безпеки, на яких акумулювались кошти міжнародної донорської спільноти для цілей реалізації на майданчику Чорнобильської АЕС інфраструктурних проєктів: спорудження нового безпечного конфайнмента над об’єктом “Укриття”, а також будівництва сухого сховища відпрацьованого ядерного палива та заводу з переробки рідких радіоактивних відходів. ЄБРР виділив близько 750 млн євро власних коштів для покриття видатків, яких не вистачало для цілей реалізації згаданих проєктів» [153].

Освіта є сферою, що позбавлена політичних суперечностей, є відкритою та доступною для людей з усього світу. Саме освіта закладає ідейний, ціннісний, кваліфікаційний фундамент для подальшої наукової діяльності. З огляду на це ще одним напрямом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є академічний.

У межах цього напрямку варто зазначити, що багатопрофільне та міждисциплінарне ставлення є, ймовірно, найбільш гостро необхідним для кращої інтеграції сталого розвитку в освітні програми та подолання надмірної спеціалізації. Цей підхід охоплює деякі особливості, такі як вихід

за межі дисциплін, що призводить до необхідності співпраці та координації між різними галузями. Одним із реалізованих прикладів є проєкт «Глобальний вимір інженерної освіти» (GDEE). Проєкт розрахований на консорціум партнерів, включаючи університети та організації громадянського суспільства, які спільно працюють над ініціативою, спрямованою на підвищення обізнаності, критичного розуміння та ставлення студентів й аспірантів технічних університетів до сталого розвитку та його зв'язку з технологіями. Водночас, зосереджуючись на енергетичному секторі, інжинірингові компанії, що працюють у глобальному контексті, збільшують запит на вузькоспеціалізовані технічні навички, що підтримуються набором навичок м'якого спілкування (навички міжособистісного спілкування, командна робота, комунікаційні можливості тощо). Отже, проблеми з енергією та технології перетворення повинні розглядатися крізь призму широкого підходу, який виходить за межі виключно технічних та інженерних аспектів на міждисциплінарну та комплексну перспективу. Такі теми, як зміна клімату, вплив на навколишнє середовище та політичні та законодавчі рамки, є необхідними елементами, які слід враховувати для розуміння взаємозв'язків [154, с. 3–5].

В Україні цей напрям реалізується під час співробітництва закладів вищої освіти з бізнесом та міжнародними партнерами. Відповідно до рамкової декларації про співпрацю «Навчально-науковий інститут енергозбереження та енергоменеджменту Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”» приєднався до Української енергетичної ініціативи Глобальний договір ООН в Україні. Глобальний договір ООН в Україні функціонує як платформа для діалогу між бізнесом, інвесторами, суспільством, трудовими організаціями й урядом. Організація реалізує свою місію через проєкт Ukraine Business Compact (UBC). Цю ініціативу презентували спільно уряд Британії та України на конференції з відновлення України Ukraine Recovery Conference в Лондоні, а Глобальний договір ООН в Україні після підписання

меморандуму з Міністерством закордонних справ Великої Британії (FCDO) став для неї хабом. Українська енергетична ініціатива є одним із напрямів UBC. Передусім Ukraine Energy Initiative спрямована на структуроване об'єднання зацікавлених сторін: від споживачів та енергопостачальників до інвестиційної спільноти та секторальних експертів. Амбітна мета проєкту полягає у гармонізації співробітництва всередині екосистеми та залучення реальних інвестицій у реальні проєкти. Загалом Українська енергетична ініціатива об'єднує партнерів у створенні широкої галузевої коаліції, завдання якої – прискорити відновлення енергетичного сектору України» [155].

Цей напрям також охоплює міжнародні академічні обміни у сфері електроенергетики, програми короткострокових і довгострокових стажувань, підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, симпозіуми, освітні курси за участю науково-педагогічних працівників, міжнародних експертів і публічних службовців.

Акцентуємо увагу на важливості наукового напрямку забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, який нерозривно пов'язаний із академічним і спрямований на просування нових підходів, рішень та ідей, об'єднання міжнародної наукової спільноти навколо спільних досліджень, наукових заходів та реальних інструментів впливу на прийняття рішень на глобальному рівні, зокрема з метою зниження негативних викидів вуглецю, що є фундаментальною основою перебудови глобальної електроенергетики під час міжнародного співробітництва [156].

Українські дослідниці Є. Коняєва та В. Бабенко вважають, що всі аспекти міжнародного науково-технічного співробітництва, зокрема шляхом обміну інтелектуальними продуктами, дають змогу підвищити ефективність форм державної підтримки інноваційної, виробничої та підприємницької діяльності України й відповідний розвиток мотивації виробників і споживачів до використання нетрадиційних форм технологій відновлюваної енергії [157, с. 40].

Дослідницька діяльність має базуватися на багатьох зацікавлених сторонах (приватних і державних, зокрема громадянському суспільстві), що призводить до спільно розроблених програм досліджень, які покращують взаємодію за межами лише одного персоналу та здобувачів освіти закладу вищої освіти. У цьому контексті інновації є центральними не лише як ключовий рушійний чинник розвитку, а й як втілення творчого ставлення до нових бізнес-моделей, здатних відповідати іншим межах і політикам. Загальний контекст щодо інновацій у країнах, що розвиваються, полягає в інтенсифікації глобалізації та триваючих технологічних змінах. Ці дві рушійні сили становлять як виклик, так і можливість, з якими можна зіткнутися шляхом розвитку знань і модернізації традиційних видів діяльності за допомогою нових технологій. Основними перешкодами в країнах, що розвиваються, для повного використання потенціалу інновацій є: слабкі національні інноваційні програми, які майже ніколи не розробляються в межах місцевого дослідницького співтовариства, університетські системи слабо пов'язані з місцевими реаліями та часто живуть ізольовано, відсутність служб технологічної підтримки. Щоб подолати ці перешкоди, університети (як джерело знань), промисловість (як користувачі знань) та організації громадянського суспільства (як найбільш залучені до місцевого контексту), працюючи пліч-о-пліч із місцевими державними установами, можуть відіграти вирішальну роль у створенні інновацій для регіонального розвитку [154, с. 8–9].

Концепція наукового інтернаціоналізму виникла приблизно в 1900-х рр., підкреслюючи, що наука виходить за межі національних кордонів і сприяє глобальному миру та співпраці. Міжнародна наукова співпраця зупинялася через геополітичну напруженість і конфлікти, такі як Друга світова війна та Холодна війна. Проте багато прикладів свідчать, що наукове співробітництво може подолати конфлікти та сприяти науковому та суспільному розвитку, як-от: у випадках вакцини проти кліщового

енцефаліту, випробувального проєкту «Аполлон-Союз» і останніх міжнародних спроб розробки вакцини проти COVID-19 [158, с. 115].

D. Liping на підставі аналізу спільних наукових публікацій представників різних держав світу у сфері електроенергетики виявляє, що: 1) міжурядова співпраця та неурядова співпраця є двома ефективними каналами для енергетичних досліджень і розробок; 2) у цих двох каналах більшістю учасників міжнародної співпраці є університети та інститути, а найважливішими країнами-партнерами є США, Японія та європейські країни; 3) промисловість почала поступово залучатися до міжнародного співробітництва; 4) для різних областей ступінь співпраці неоднаковий. При цьому воднева енергетика, паливна енергетика та прикладна енергетика є основними сферами спільних публікацій; тоді як енергія вітру, сонячна енергія, паливні елементи та біоенергетика є новими сферами [159, с. 4229].

При цьому в контексті наукового напрямку з огляду на наявний досвід України в сфері захисту енергетичної інфраструктури важливо вказати на принципову важливість проведення міждисциплінарних наукових досліджень, спрямованих на осмислення вітчизняної енергетики крізь призму викликів у сфері національної безпеки, аналіз відповідного зарубіжного досвіду.

З-поміж наукових заходів міжнародного рівня, які на регулярній основі відбуваються в Україні, варто вказати щорічну міжнародну науково-практичну конференцію «Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті», яка «організована спільними зусиллями Інституту відновлюваної енергетики НАН України, НТУУ “КПІ ім. Ігоря Сікорського”, Малої академії наук України (МАН), Представництва Польської академії наук у м. Києві, Варшавської політехніки, Громадської спілки “«Енергетична асоціація “Українська воднева рада”, Міжгалузевого науково-технічного центру вітроенергетики Інституту відновлюваної енергетики НАН України, кафедри ЮНЕСКО “Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика” при КПІ ім. Ігоря Сікорського та ННК “Інститут прикладного

системного аналізу”, Інституту технічної теплофізики НАН України, Інституту загальної енергетики НАН України та Українського національного комітету з тепло- і масообміну, метою якої є обговорення проблем та перспектив розвитку використання відновлюваних джерел енергії, електро- та біоенергетичних ресурсів, тепла Землі та теплопостачання країни за рахунок енергії Сонця, вітру, гідроенергетичних ресурсів, а також реалізації заходів для енергозбереження та енергоефективності» [160].

Ще одним не менш важливим напрямом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є всебічне просування переходу на відновлювану енергетику. Як стверджує С. Біла, розвиток відновлюваної енергетики у XXI ст. став стратегічним пріоритетом модернізації світового енергетичного ринку, сприяє вирішенню проблеми глобального потепління, зменшує ризики викидів CO₂, а також пов’язані з цим ризики збільшення кліматичних біженців, затоплення територій прибережних країн світу, що зменшує ризик голоду та бідності серед населення Землі. Інституційну підтримку розвитку відновлюваної енергетики надають такі міжнародні організації, як ООН, ПРООН, ЮНЕП, URS, BASE, UNIDO, IRENA та ін. Згідно з прогнозами ПРООН частка відновлюваних джерел енергії у світових запасах до 2050 р. у балансі палива та електроенергії коливається в широкому діапазоні від лише 27 відсотків до 54 відсотків і займатиме лідируючі позиції серед інших джерел енергії на Землі. Серед пріоритетів міжнародного економічного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики – забезпечення інституційної підтримки зростання виробництва відновлюваної енергії, розроблення та впровадження «зелених тарифів», пільг та економічних стимулів, а також принципів енергоефективності та енергозбереження. Серед основних пріоритетів інституційного забезпечення міжнародного економічного співробітництва у сфері розвитку відновлюваної енергетики слід назвати: організацію міжнародних консультацій щодо розробки меж у сфері сприяння та використання відновлюваної енергетики; складання правил і принципів

безпеки та раціонального енергоспоживання; сприяння розвитку технологій та трансферу знань у сфері відновлюваної енергетики; створення регіональних науково-дослідних центрів, а також центрів обміну досвідом у сфері розвитку відновлюваної енергетики; поширення успішного світового досвіду у сфері використання відновлюваної енергії; планування фінансового забезпечення програми використання відновлюваних джерел енергії; збір статистичних даних у сфері розвитку відновлюваної енергетики; моніторинг та коригування стратегій розвитку відновлюваної енергетики [161, с. 267].

У контексті реалізації цього напрямку варто відмітити важливу роль його адміністративно-правового забезпечення на рівні підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання цілої низки організаційно-управлінських питань. Так, за ініціативи Міністерства енергетики України урядом було схвалено постанову, що «удосконалює аукціонну модель продажу “зеленої” електроенергії. Зокрема, для переможців аукціонів з розподілу квот підтримки відновлюваної енергетики замість фіксованого тарифу запроваджується механізм контрактів на різницю. Це є світовим стандартом стимулювання будівництва нових об’єктів відновлюваної енергетики. Відповідно до постанови для інвесторів у відновлювану енергетику спрощуються умови участі в аукціонах. Тепер наявність земельної ділянки та технічних умов на приєднання не буде обов’язковою умовою під час подання заявок» [162].

Ще одним напрямом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є підтримання енергетичної безпеки. Під «глобальною енергетичною безпекою» R. Leal-Arcas та A. Filis мають на увазі задоволення енергетичних потреб людства для підтримки рівня життя в розвиненому світі та сприяння розвитку та покращенню якості життя в усьому світі, включаючи найменш розвинені країни та країни, що розвиваються [163, с. 348]. Дослідження енергетичної безпеки розширилися від своїх класичних початків після нафтової кризи 1970-х років, щоб охопити різні енергетичні сектори та дедалі різноманітніші питання. Енергетична

безпека є прикладом безпеки в цілому, і тому будь-яка її концепція повинна відповідати трьом питанням: «Безпека для кого?», «Безпека для яких цінностей?» та «Безпека від яких загроз?» [164, с. 415].

Цей напрям забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України не залишається поза увагою державного Регулятора. Так, постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг № 1689 від 17 грудня 2022 р. врегульовано нагальні питання забезпечення безпеки постачання та запобігання виникненню надзвичайної ситуації в енергетичній системі України [165].

Водночас у межах напрямку підтримання енергетичної безпеки наголошуємо на необхідності забезпечення ядерної безпеки, у тому числі за участі таких специфічних для зазначеного напрямку найвпливовіших міжнародних організацій, таких як: Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ); ООН; НАТО; Західноєвропейська асоціація ядерних регуляторів (WENRA) та Європейська група регуляторів ядерної безпеки (ENSREG); Агенство з ядерної енергії Організації економічного співробітництва та розвитку (Агенство з ядерної енергії при ОЕСР – NEA/OECD); Європейська організація з ядерних досліджень (CERN); Всесвітня асоціація організацій, які експлуатують атомні електростанції (WANO); Всесвітня ядерна асоціація (WNA); Європейський атомний форум; Міжнародний проєкт з інноваційних ядерних реакторів та паливних циклів в межах МАГАТЕ [166, с. 177].

Щодо фінансового напрямку забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, то варто зазначити, що цей напрям відповідно до позиції вітчизняних дослідниць Т. Калінеску, Г. Ліхоносової, О. Зеленко охоплює пошук точок дотику бухгалтерського, податкового та страхового обліку під час розроблення спільних заходів щодо подолання глобальних фінансових ризиків у процесі міжнародної співпраці. Цей напрям також передбачає розроблення модифікованих інструментів бухгалтерського обліку для комплексного та системного вирішення

проблеми інтерналізації міжнародних відносин; уніфікація національної податкової системи, виходячи з вимог сучасного розвитку світової фінансової системи; розроблення страхових заходів для подолання глобальних ризиків у процесі міжнародного фінансового співробітництва. Зростання транскордонного співробітництва, поява нових фінансових потоків і трансформація фінансових відносин в Інтернеті створили низку нових фінансових зв'язків, які не лише змінюють традиційні фінансові системи в усьому світі та глобальну фінансову систему, а й також вимагають універсалізації, модифікації, інтерналізації певних інструментів обліку, оподаткування та страхування. Розвиток міжнародної фінансової діяльності має рухатися в напрямі: координації та розвитку країн у різних фінансових сферах щодо прийняття відповідних нормативних актів наднаціонального характеру; змістовної універсалізації в міжнародних фінансових відносинах; реструктуризації національної фінансової системи України; життєздатності національної фінансової системи в напрямі централізованого імперативного регулювання міжнародних фінансових відносин [167, с. 83].

Варто також враховувати, що фінансування енергетики суттєво залежить від «зелених» облігацій, а «зелені» облігації відіграють значну роль у енергетичній модернізації, зокрема в економіках країн світу. Крім того, було виявлено, що економіки країн світу досягли значного зростання фінансування енергоефективності завдяки зеленим облігаціям, що сприяло розширенню енергетичної модернізації – до та під час кризи COVID-19. Крім того, важливо, що країни повинні вкладати достатньо фінансів у гідро- та атомну енергетику для енергетичної модернізації з низькими викидами вуглецю [168, с. 23105].

На рівні держави напрям фінансового забезпечення є одним із пріоритетних у діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Остання також приймає відповідні постанови, спрямовані на адаптацію фінансового ринку до специфічних вимог і обмежень в умовах дії правового режиму воєнного

стану. Так, згідно з постановою від 25 лютого 2022 р. № 332 «Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану» визначено, що «на період дії в Україні воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення або скасування надаються такі настанови: 1) електропостачальникам, що виконують функції постачальників універсальних послуг, провести відповідну роз'яснювальну роботу для всіх категорій споживачів на своїх вебсайтах, сторінках ліцензіатів у соціальних мережах, у засобах масової інформації щодо можливості здійснення оплати онлайн та необхідності передачі показників засобів обліку всіма способами, передбаченими операторами систем розподілу та електропостачальниками; 2) споживачам вживати вичерпних заходів з оплати електричної енергії та інших послуг, отриманих на ринку електричної енергії відповідно до договорів; 3) погодити визначену НЕК «Укренерго» одну торгову зону «ОЕС України» в межах України тощо» [169].

Наступним напрямом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є підтримання демократичності і незалежності держави у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики у сфері енергетики. У контексті осмислення сутності цього напрямку R. Keohane стверджує, що світова політика ніколи не була демократичною сферою. Зараз, коли взаємозалежність і глобалізація викликають вимоги до глобального управління, відсутність глобальної демократії стала важливою суспільною проблемою. Проте внутрішня аналогія є марною, оскільки умови для виборчої демократії, а тим більше демократії участі, не існують на глобальному рівні. Замість того, щоб відмовлятися від демократичних принципів, необхідно переглянути амбіції. По-перше, світове співтовариство повинно підкреслити, як у нормативній, так і в позитивній роботі роль, яку відіграє інформація у сприянні міжнародній співпраці та демократичному дискурсу. По-друге, необхідно визначити здійсненні цілі, такі як обмеження потенційних зловживань владою, а не прагнути до демократії участі. По-

третє, необхідно зосередитися як на потужних суб'єктах, які є ядром проблеми, включаючи багатонаціональні компанії та держави, так і на багатосторонніх організаціях, які часто стають об'єктом критики. Нарешті, потрібно подумати про те, як розробити плюралістичну систему підзвітності для світової політики, яка спирається на різні типи підзвітності: наглядову, фінансову, юридичну, ринкову, колегіальну та репутаційну [170, с. 75].

З огляду на тривалий досвід України у сфері захисту критичної енергетичної інфраструктури в умовах воєнного стану ще одним напрямом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є захист критичної інфраструктури. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1109 «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури» у паливно-енергетичному секторі до критичної інфраструктури віднесено «об'єкти, які відповідають за забезпечення функціонування ринку електричної енергії, організацію купівлі-продажу електричної енергії на ринку; управління системами передачі та енергопостачання; розподіл електричної енергії; експлуатацію гідротехнічних споруд» [171].

В. В. Лойко, В. В. Храпкіна, С. А. Маляр, М. В. Руденко виокремлюють основні напрями вдосконалення державної політики щодо захисту критичної інфраструктури, серед яких найбільш пріоритетні: комплексне вдосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення безпеки критичної інфраструктури; створення системи державного управління безпекою критичної інфраструктури; розроблення критеріїв визначення об'єктів критичної інфраструктури та складання кадастру цих об'єктів; налагодження партнерства між державою та операторами інфраструктури на принципах співпраці, довіри та спільної відповідальності; розвиток державно-приватного партнерства у сфері безпеки критичної інфраструктури та запобігання надзвичайним ситуаціям; розвиток міжнародного співробітництва у сфері захисту критичної інфраструктури [172, с. 426].

Щодо напряму стратегічного енергетичного планування в ході забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, то варто зазначити, що моделі оптимізації для довгострокового енергетичного планування часто містять багато невизначених вхідних даних, які можна обробити лише за допомогою надійної оптимізації. Однак невизначеність рідко враховується в практиці енергетичного планування, і програми надійної оптимізації в цій галузі зазвичай враховують лише кілька невизначених параметрів. Причина цього розриву між енергетичною практикою та стохастичним моделюванням полягає в тому, що великомасштабні енергетичні моделі часто становлять особливості, такі як численні невизначені параметри в меті та багато невизначеностей у обмеженнях, що ускладнює розроблення узагальнених та зручних надійних формулювань [173, с. 539].

У вітчизняних політико-правових реаліях стратегічне бачення розвитку енергетичної безпеки визначено у Стратегії енергетичної безпеки, яка «визначає такі стратегічні цілі забезпечення енергетичної безпеки та пріоритетні завдання для реалізації сценарію “позитивної трансформації” і стратегічного вибору: доступність джерел енергії та енергоресурсів всіх видів для споживачів; стійкість функціонування енергетичного сектору; економічна ефективність функціонування енергетичного сектору, систем енергозабезпечення та імпортозаміщення мінеральної сировини; енергетична ефективність використання енергоресурсів та енергоефективності національної економіки; екологічно прийнятний вплив енергетики на навколишнє природне середовище; інтеграція енергетичного сектору в політичний, технологічний, технічний, економічний та правовий простір ЄС; незалежність держави у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики у сфері енергетики, забезпечення реалізації національних інтересів; розвиток науково-технічного, інноваційного та освітнього потенціалу України для потреб енергетичного сектору» [174].

У межах цього підрозділу зазначено, що осмислення напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є невіддільним від розуміння напрямів вдосконалення публічної служби в сучасній державі.

Наголошено, що в умовах специфічних безпекових викликів як наскрізний напрям вдосконалення публічної служби в Україні необхідно підтримувати належний рівень забезпечення ключових складових національної безпеки в державі.

Встановлено, що неможливо повною мірою досягнути глибини та багатоаспектності питання напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без чіткого розуміння напрямів регіонального розвитку, адже розвиток регіонів визначає вектор подальшого міжнародного партнерства.

Визначено, що до напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України доречно віднести світоглядний (ідейний) напрям, який є системоутворюючим та базовим стосовно всіх інших напрямів; спрямування зусиль міжнародного співтовариства на вирішення комплексу проблем глобального масштабу, пов'язаних із аварією на Чорнобильській атомній електростанції; академічний напрям забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, який реалізується під час співробітництва закладів вищої освіти з бізнесом та міжнародними партнерами, охоплює міжнародні академічні обміни у сфері електроенергетики, програми короткострокових і довгострокових стажувань, підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, симпозіуми, освітні курси за участі науково-педагогічних працівників, міжнародних експертів і публічних службовців; науковий напрям, який нерозривно пов'язаний із академічним і спрямований на просування нових підходів, рішень та ідей, об'єднання міжнародної наукової спільноти навколо спільних досліджень, наукових заходів та реальних інструментів впливу на прийняття рішень на глобальному рівні; напрям

всєбічного просування переходу на відновлювану енергетику; напрям підтримання енергетичної безпеки; фінансовий напрям; напрям підтримання демократичності і незалежності держави у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики у сфері енергетики; напрям захисту критичної енергетичної інфраструктури; напрям стратегічного енергетичного планування.

2.3. Адміністративно-правові форми та методи забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України

Розмірковуючи над глибинною сутністю адміністративно-правової форми забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, варто вказати, що дія – це єдина діяльність, яка відбувається безпосередньо між людьми без посередництва речей чи матерії. З цієї точки зору дія є основою політичного життя. Але, незважаючи на те, що людські дії є безпосередньою взаємодією між людьми, кожна людина повинна мати тіло та органи чуття, відчуття реальності. Отже, чи маємо ми право стверджувати, що людська взаємодія та свідомість діючого Я є унікальними і по-людськи політичними? [175, с. 41]. Саме тому задля реалізації діяльності із забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України принципово важливим є втілення такої діяльності у специфічних формах, які спрямовують її, надають їй певної структури, узгоджують її з іншими видами та сферами діяльності.

На філософському рівні Арістотель стверджував, що кожен фізичний об'єкт є з'єднанням матерії та форми. Цю доктрину охрестили «гіломорфізмом», тобто грецькими словами, що позначають матерію (*hylê*) і форму (*eidos* або *morphê*). Маючи значний вплив на розвиток середньовічної філософії, гіломорфізм Арістотеля також пережив своєрідний ренесанс у сучасній метафізиці. Хоча основну ідею гіломорфізму легко зрозуміти,

багато чого залишається незрозумілим. Арістотель вводить матерію та форму у фізику, щоб пояснити зміни в природному світі, де він особливо зацікавлений у поясненні того, як виникають субстанції, хоча, як він стверджує, не існує породження *ex nihilo*, тобто ніщо не виникає з нічого. У зв'язку з цим він розробляє загальну гіломорфну структуру, яку потім розширює, застосовуючи її в різних контекстах. Наприклад, він розгортає це у своїй «Метафізиці», де стверджує, що форма – це те, що об'єднує деяку матерію в єдиний об'єкт, з'єднання двох [176].

Варто зазначити, що звернення нами до філософських витоків поняття адміністративно-правової форми зумовлене важливістю філософії управління як основного інструменту забезпечення корпоративної доброчесності у публічному управлінні. Японський науковець N. Sumihara демонструє важливість вивчення філософії управління онтологічно, зосереджуючись на динамічних взаємодіях між філософією управління та повсякденною корпоративною практикою, оскільки філософія управління існує лише настільки, наскільки вона інтерпретується та переосмислюється під час її застосування на практиці. Філософія управління містить у собі «духовний капітал», який впливає на те, як використовуються активи фірми, такі як кошти, матеріали та людські ресурси [177, с. 89].

Розглядаючи форму в процесі публічного управління, О. П. Рябченко, В. А. Ліпкан та О. С. Ліпкан вважають, що «форма виражає спосіб існування, розвиток. Вона впливає на зміст управління позитивно або негативно: стимулює або гальмує реалізацію змісту, його розвиток. Зокрема, зміст визначає форму. Зміст управління становить сукупність взаємопов'язаних внутрішніх, суттєвих для якісної характеристики управління, властивостей та ознак» [178, с. 368]. В. І. Петраш встановлює, що сутність форми полягає у «зовнішньому вияві конкретних дій, здійснюваних для реалізації поставлених завдань, у пов'язаній зі змістом діяльності суб'єктів управління (через компетенцію та функції), у способі її зовнішнього оформлення та вираження змісту» [179, с. 85].

О. В. Сукманова в контексті аналізу форм публічного адміністрування охорони права власності в Україні розглядає останні як «зовнішній вияв адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюється на всіх рівнях публічного адміністрування щодо реалізації виконавчо-розпорядчої діяльності та надання адміністративних послуг із метою здійснення публічного адміністрування у певних сферах суспільства» [180, с. 121].

Водночас поряд із формами у сучасному економічному ландшафті «цифрові платформи» та величезні резервуари «великих даних» бездоганно інтегрувалися в операційну структуру мереж виробництва, розподілу та обміну, слугуючи основними рушійними силами поточних процесів капіталістичного накопичення [181, с. 73].

Поява більш комплексних платформ та їх подальший розвиток у цифровому просторі зумовлені тим, що за останнє десятиліття цифрові технології призвели до появи нових форм гнучкої роботи, таких як краудворк, або мобільна робота за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Це вважається позитивною подією через високу гнучкість у графіку та місці роботи, а також для надання можливостей працевлаштування працівникам у країнах, що розвиваються, людям з обмеженими можливостями або особам, які мають обов'язки по догляду. Відмінні риси цифрових платформ впливають на умови роботи з точки зору доступу до завдань, винагороди та гнучкості робочого часу. Науковці підкреслюють необхідність прозорості в архітектурі, дизайні та алгоритмах платформи, щоб забезпечити захист працівників від вразливостей, з якими вони стикаються під час цифрової роботи [182, с. 212].

Окремі науковці, зокрема і Г. Логвинський, в основі появи міжнародних платформ вбачають інтеграцію міжнародного бізнесу: бізнес-платформи, міжнародну бізнес-синергію та кооперацію. У світлі цього постає формулювання концепції інтеграції міжнародного бізнесу в єдину потужну платформу шляхом застосування існуючих практик бізнес-платформ.

Науковець встановлює, що дослідження міжнародної бізнес-інтеграції не є новим на рівні доктрини зарубіжних країн. Однак в Україні це явище досконало не вивчене і потребує формування національного бачення та закладення основ інтеграції бізнесу в сучасних умовах. До основних чинників, які зумовлюють необхідність створення бізнес-платформ для України як інструментів досягнення синергії в інтеграції міжнародного бізнесу в Україні, належать: процеси глобалізації, технологічний прогрес, інтеграція, необхідність уніфікації законодавства, ресурсозбереження, економічне зростання тощо. Дослідник підкреслює роль громадянського суспільства у відносинах з бізнесом, яке стало містком між державою та бізнесом у вирішенні важливих питань та комунікаційним посередником між українським бізнесом та світовою спільнотою, а також важливість академічних партнерств та інкубаційних програм для бізнес-інтеграції та співпраці [183, с. 159].

Щодо аналізу окремих форм забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, то першою такою формою є нормотворчість як здатність встановлювати нові правила, які змінюють статус-кво. При цьому нормотворчість не обов'язково має відбуватися через зміну багатосторонніх правил, але також може відбуватися через поширення політичних інновацій у внутрішньому законодавстві [184, с. 616].

О. В. Петришин доводить, що «нормотворчість – це діяльність уповноважених на це суб'єктів з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів, яка здійснюється за визначеною процедурою» [185].

Основи нормотворчої діяльності визначені на рівні Конституції України та окремих законів, зокрема Закону України «Про правотворчу діяльність», який був прийнятий у 2023 р. з метою «впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а

також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності та якості законодавства України. Цей Закон визначає правові та організаційні засади правотворчої діяльності, принципи і порядок її здійснення, учасників правотворчої діяльності, правила техніки нормопроєктування, порядок здійснення обліку нормативно-правових актів, а також правила дії нормативно-правових актів, усунення прогалин, подолання колізій у нормативно-правових актах та здійснення контролю за реалізацією нормативно-правових актів» [186].

Широке коло повноважень у сфері адаптації вітчизняного законодавства в сфері електроенергетики покладене на Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Виконанню покладених повноважень сама структура цього органу, у складі якого функціонують Юридичний департамент, який має такі структурні підрозділи, як відділ взаємодії з Верховною Радою України та застосування законодавства; відділ експертизи проєктів нормативно-правових актів; відділ з питань адаптації законодавства та регуляторної діяльності. Важлива роль у сфері нормотворчості саме в контексті міжнародного співробітництва покладена і на Департамент стратегічного розвитку та міжнародної співпраці, а саме відділ стратегічного розвитку енергетичних ринків та сфери комунальних послуг; відділ міжнародної координації; відділ європейської інтеграції та сектор стратегічного планування. Неможливо оминати увагою і діяльність у межах реалізації досліджуваної адміністративно-правової форми Управління регулювання роботи ринку електричної енергії, у складі якого функціонує спеціально уповноважений відділ нормативно-правового забезпечення ринку електричної енергії [187].

Як адміністративно-правову форму забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України розглянемо створення робочих груп (комітетів) з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з удосконалення вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики.

Прикладом реалізації цієї форми може бути утворення Міжвідомчої робочої групи з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з розроблення Національного енергетичного і кліматичного плану, яка «відповідно до покладених на неї завдань: 1) розробляє пропозиції та рекомендації до Національного енергетичного і кліматичного плану; 2) готує та подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи пропозиції та рекомендації. Міжвідомча робоча група має право: 1) отримувати в установленому порядку від центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на неї завдань; 2) залучати до участі у своїй роботі представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), а також незалежних експертів (консультантів) (за згодою); 3) утворювати у разі потреби для виконання покладених на неї завдань постійні або тимчасові робочі групи; 4) організовувати проведення нарад та інших заходів з питань, що належать до її компетенції» [188].

Водночас у межах цієї форми вважаємо необхідним створення відповідних робочих груп з питань енергетичного і кліматичного планування. Ми поділяємо позицію італійських науковців про те, що місцеві кліматичні плани є новою областю застосування для міського планування, і в цьому секторі відповідні методи геовізуалізації можуть бути корисним інструментом для підтримки прийняття рішень щодо дій для місцевих енергетичних і кліматичних планів. Геовізуалізація може допомогти особам, які приймають рішення, або дослідникам передавати інформацію зацікавленим сторонам і людям. Геовізуалізація дає змогу візуалізувати споживання енергії в міському масштабі за допомогою геобаз даних, що включає інформацію про окремі будівлі з декількома функціями [189, с. 479]. Так, ми глибоко переконані, що неможливо забезпечити оптимальне планування на загальнодержавному рівні без відповідних робочих груп на рівні місцевих державних адміністрацій.

Ще однією адміністративно-правовою формою забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є організація і проведення спільних заходів з метою надання експертами з різних сфер життєдіяльності рекомендацій щодо фінансування енергетичної сфери, впровадження інструментів та механізмів забезпечення сталого розвитку, захисту критичної енергетичної інфраструктури, розвитку науки та освіти у сфері енергетики. Подібні заходи можуть охоплювати інтерактивні та динамічні мініпрезентації, сесії, міжнародні тренінги, командну роботу учасників у невеликих групах, опитування, семінари, які обов'язково мають закінчуватися створенням принципово нового та практично орієнтованого продукту – переконливих і конкурентоспроможних пропозицій.

Не менш важливе значення для налагодження міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України мають і міжнародні зустрічі, саміти, конференції, на яких обговорюються проблемні питання в сфері електроенергетики та окреслюються перспективи подальшої співпраці. Так, 9 липня 2024 р. у Міністерстві енергетики України відбулася зустріч з представниками Міжнародного енергетичного агентства на чолі з керівницею Каспійсько-Чорноморської програми МЕА. Українська сторона ознайомила представників агентства з поточною ситуацією в енергосистемі, яка склалася через масовані ворожі атаки на об'єкти енергетичної інфраструктури. Представники МЕА, зокрема, наголосили на готовності до співпраці у підготовці програми децентралізації генерації електроенергії в Україні та посилення стійкості енергосистеми. Окрема увага була акцентована на проєктах, які можуть бути реалізовані у найкоротші терміни та з урахуванням військових і безпекових загроз [190].

При цьому в контексті забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України великого значення набувають саме безкоштовні міжнародні освітні заходи, які проводяться як в офлайн, так і в онлайн-форматі.

Прикладом може бути міжнародна навчальна програма з виробництва відновлюваної енергії та інтеграції в мережу, яку проводив Північно-Китайський електроенергетичний університет у Пекіні з 26 червня по 17 липня 2023 р. Міжнародна навчальна програма мала на меті надати можливість міжнародним учасникам покращити свої знання та навички з виробництва енергії з відновлюваних джерел та інтеграції в мережу. Програма розроблена для охоплення таких тем, як виробництво сонячної та вітрової енергії, зберігання енергії, інтелектуальні мережі та мікромережі тощо. Навчання проходитиме онлайн. Уряд Китаю оплатить витрати на навчання. Для навчання слухачам потрібно лише увійти на визначену платформу. Навчальна платформа є безкоштовною, і для слухачів не передбачається жодних витрат [191].

Важливо зазначити, що в Україні за підтримки міжнародних партнерів реалізуються комплексні освітні програми на всеукраїнському та регіональному рівнях. Так, «протягом 14–17 травня 2018 р. в м. Суми відбувся 4-денний навчальний семінар, розроблений для підвищення спроможності спеціалістів підприємств та консультантів, що працюють у сфері енергоефективності в Україні, а також покращення стандарту проєктів, які вони реалізують. Цей захід відбувся у межах програми Європейського Банку реконструкції та розвитку (ЕБРР) та фінансувався EU4 Business Initiative of the European Union. Цей курс дозволив його учасникам покращити знання та навички з енергоефективних технологій, поєднати теорію, методології та тематичні приклади, розглянути різні галузі промисловості, зокрема сільське господарство, виробництво цементу та харчових продуктів, скла, паперу» [192].

Прикладами подібних міжнародних освітніх заходів можуть бути міжнародні академічні обміни у сфері електроенергетики, програми короткострокових і довгострокових стажувань, підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, симпозіуми, освітні курси за участі науково-педагогічних працівників, міжнародних експертів і публічних службовців [193].

Водночас ще однією дієвою адміністративно-правовою формою забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є реалізація соціальних проєктів на рівні міжнародного співтовариства, держави, регіону, населеного пункту, окремого будинку чи об'єднання його мешканців, закладу освіти тощо. З точки зору управлінських процесів реалізації цього напрямку сприяє функціонування на підприємствах, установах чи організаціях спеціально уповноважених підрозділів, посадових осіб, відповідальних за реалізацію соціальних проєктів. Подібні організаційно-управлінські рішення є актуальними як для органів державної влади, так і для органів місцевого самоврядування в Україні, які не лише створюють підрозділи, що відповідають за міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики, але й встановлюють побратимські відносини з іншими містами світу та реалізують проєкти в межах подібного партнерства [194].

Як стверджують K. Langer, T. Decker, K. Menrad, соціальні аспекти відіграють важливу роль у реалізації вітроенергетичних проєктів. Енергетичний перехід може бути успішним лише за умови врахування потреб та очікувань місцевих громадян. Попередні дослідження показали, що участь громадськості сприяє прийняттю громадянами енергії вітру. Результати свідчать про те, що громадяни повинні бути залучені до процесів інформаційної та дорадчої участі. Можливість для громадян брати фінансову участь у вітроенергетичних проєктах підвищує прийнятність вітроенергетичних проєктів. Знання про вітроенергетику, досвід роботи з вітроенергетикою та сприйняття інфразвуку впливають на оцінку можливостей участі у вітроенергетичних проєктах [195, с. 63].

В Україні завдяки діяльності міжнародних організацій реалізовувати власні проєкти в сфері електроенергетики можуть навіть підлітки, які отримують міжнародне фінансування у вигляді грантів. Так, учасники програми UPSHIFT проводять лекції для підлітків віком 14–18 років. Заняття, на яких «учасникам пропонують знайти рішення енергетичних викликів,

проходять в ігровій формі. Наприклад, слухачам потрібно було скласти з конструктора систему постачання електрики, і вони створювали вітряки, гідростанції тощо. Також апшифтери проводять екскурсії науковим музеєм в Івано-Франківську. Учасникам демонструють, як закони фізики та перетворення енергії працюють на практиці. Не лише словом, а й ділом апшифтери доводять, що енергію можна добувати без шкоди для екології. Молодь самостійно створила сонячну зарядну станцію. Прилад демонструють під час лекцій і розповідають, як його сконструювати. Після завершення проєкту команда планує передати станцію ліцею для використання її в укритті» [196].

Не можемо оминати увагою і адміністративно-правову форму державно-приватного партнерства, яке згідно з Законом України «Про державно-приватне партнерство» становить «співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що згідно із Законом України “Про управління об’єктами державної власності” здійснюють управління об’єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом» [197].

Розглядаючи сутність цієї форми, окремі вітчизняні науковці звертають увагу на те, що сучасні умови ведення бізнесу, обмеженого бюджетного фінансування, недостатнього розвитку інфраструктури, необхідності імпортозаміщення змусили державу розвивати та вдосконалювати нові форми взаємодії з приватними інвесторами. Одним із ефективних методів взаємодії з приватним бізнесом під час реалізації різноманітних проєктів є державно-приватне партнерство. Основними складовими механізму

державно-приватного партнерства є взаємодія, договірна робота, пріоритети проєкту, розподіл ризиків, участь у фінансуванні та розподіл відповідальності. Основними умовами успішної підготовки та реалізації різноманітних форм державно-приватного партнерства, що сприяють підвищенню їх ефективності та сприйняття суспільством, є: розроблення реальних проєктів; врахування думок і вимог населення і працівників підприємств; інформаційна підтримка в ЗМІ соціально значущих проєктів; створення ефективних органів цивільного контролю за реалізацією великих проєктів; створення кадрової бази для успішної реалізації проєктів державно-приватного партнерства; якісне методичне забезпечення процедур управління проєктами шляхом формування загальнодоступної національної бази даних проєктів [198, с. 240].

Окремі китайські науковці вважають, щоб покращити стале використання та виробництво енергії, проєкти державно-приватного партнерства зеленої енергії підтримуються урядом, що заохочує виробництво та продаж екологічної енергії та привертає увагу приватного сектору. Для забезпечення успіху проєкту аналіз готовності приватних секторів брати участь у проєкті та дослідження їхніх стратегій поведінки стають вирішальними та необхідними. Результати проведеного науковцями дослідження показують, що на стратегії співпраці приватного сектору впливають базові виплати, соціальні та екологічні вигоди, субсидії, кооперативні стимули, трансакційні витрати, і їхні стратегії можна змінити, контролюючи початкові ймовірності та параметри кооперації [199, с. 696].

Водночас останніми роками різні країни, що розвиваються, просувають інфраструктурні проєкти державно-приватного партнерства. Розбудова енергетичних інфраструктурних проєктів, що потребує значних капіталовкладень, є наріжним каменем економічного розвитку та підтримує його. Проєкт енергетичної інфраструктури на основі державно-приватного партнерства є вигідним для полегшення фінансового тягара країн, що розвиваються, і для сприяння диверсифікованому розвитку енергетичного

ринку. Таким чином, щоб збільшити державні доходи та зменшити витрати на інфраструктурні проєкти, модель будівництва енергетичних проєктів державно-приватного партнерства привертає значну увагу різних галузей промисловості, особливо в країнах, що розвиваються [200].

Щодо сутності адміністративно-правових методів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, то за характером дії О. Ф. Скакун поділяє методи правового регулювання на «основні – імперативний (юридичні веління надходять “згори”, від владних державних органів; домінуюче місце посідають владно-імперативні приписи; відступити від передбаченої нормою моделі поведінки не видається можливим, перевага віддається обов’язкам); диспозитивний (юридичні веління надходять переважно “знизу”, від самих суб’єктів правового регулювання, котрі самостійно і на власний розсуд здійснюють вибір правових засобів; в юридичних нормах “згори” лише у загальних рисах окреслюються межі поведінки, що дає змогу суб’єктам автономно, за згодою сторін, реалізувати свої права й обов’язки; перевага віддається дозволам); допоміжні – рекомендаційний (діє у випадках, прямо передбачених угодою сторін; перевага віддається рекомендаціям); заохочувальний (діє у випадках, передбачених законом; перевага віддається заохоченням)» [201, с. 255].

В умовах розбудови ринкової економіки набувають особливої актуальності економічні методи, які відповідно до точки зору В. В. Стадник, М. А. Йохна становлять «систему економічних важелів і заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на керовані об’єкти з метою досягнення поставленої мети і забезпечення єдності інтересів суспільства, підприємства та окремих працівників» [202].

Переходячи безпосередньо до сутності адміністративно-правових методів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, варто зазначити, що останні є стійкою у часі та просторі, заснованою на історично сформованих традиціях державотворення та встановлених на наднаціональному рівні засадах міжнародного

співробітництва сукупністю засобів, способів та їх комплексів, які реалізують у повсякденній діяльності суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України для підтримання регулюючого впливу відповідних адміністративно-правових норм на широке коло суспільних відносин на ринку електричної енергії.

Розгляд окремих адміністративно-правових методів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України вважаємо доречним розпочати з методів прогнозування та планування.

Болгарські дослідниці С. Ваєва та П. Нінова порівнюють три методи прогнозування (статистичний метод, стохастичний метод і метод оптимального керування) для розрахунку прогнозів споживання енергії з природного газу та фотоелектричної енергії. Точне прогнозування є важливим для забезпечення стабільності та надійності мережі [203, с. 47].

Водночас іспанські науковці переконані, що будівлі є одними з найбільших споживачів енергії у світі. З розвитком нових технологій було досягнуто великих успіхів у будівництві, перетворенні звичайних будівель на розумні. Ці розумні будівлі дозволили посилити нагляд і контроль за енергетичними ресурсами в будівлях на основі стратегій управління енергією для досягнення значної економії енергії. Прогноз споживання енергії в будівлях був дуже важливим елементом у цих енергетичних стратегіях, оскільки він дозволяє налаштувати роботу будівель таким чином, щоб енергія могла використовуватися більш ефективно [204].

Цей метод активно використовується під час забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. Так, за даними фонду «Східна Європа» було встановлено, що «від липня 2023 року реалізовувався проєкт “Power Up!”». Один із напрямів проєкту – впровадження енергоефективних заходів у будівлі Міністерства фінансів України. Проєкт “Power Up!” реалізований за фінансування Федерального Міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) за підтримки GIZ. Менше ніж за рік було: змонтовано 118 сонячних панелей

потужністю 60 кВт на даху, площа їх розміщення – 310 м²; модернізовано та облаштувано два індивідуальних теплових пункти; утеплено 2 км трубопроводів у підвальних приміщеннях; замінено близько 600 світильників всередині та зовні будівлі; відремонтовано понад 200 вікон, щоб зменшити тепловтрати та уникнути протягів на робочих місцях; впроваджено автоматизовану систему енергомоніторингу всієї будівлі. Завдяки проєкту “Power Up!”: економія теплової та електричної енергії становитиме близько 15%; викиди CO₂ зменшаться майже на 120 т/рік; економія бюджету міністерства прогнозовано становитиме 1,3 млн грн на рік; простий період окупності проєкту – 8,2 року» [205].

Слід додати в контексті взаємозв’язку та взаємообумовленості методів прогнозування та планування, що прогнозування попиту та пропозиції енергії лежить в основі моделей енергетичного планування. У минулому застосовувалися різні методи прогнозування: від статистичних до машинного навчання. Штучна нейронна мережа є найбільш широко використовуваним методом, який застосовується в 40 % розглянутих моделях енергетичного планування. З точки зору географічного охоплення, найбільша кількість моделей енергетичного планування була розроблена в Китаї. Однак у сукупності для розвинених країн було створено більше моделей, ніж для країн, що розвиваються [206, с. 297].

Водночас енергетичному плануванню приділена увага і в базовому Законі України «Про ринок електричної енергії», у якому зазначено, що «перспективне планування – здійснення планування необхідності майбутніх інвестицій у генеруючу потужність, потужність системи передачі та/або потужність системи розподілу на довгострокову перспективу (на п’ять років та більше) для задоволення потреб системи в електроенергії, а також забезпечення постачання електричної енергії споживачам» [49]. Також у цьому нормативно-правовому акті зазначено, що «учасники ринку повинні планувати і вживати заходів відповідно до правил безпеки постачання

електричної енергії, зазначених у цій статті, та нести відповідальність за безпеку постачання електричної енергії в межах сфери своєї діяльності» [49].

Як стверджував Натан Ротшильд: «хто володіє інформацією – той володіє світом» [207]. У сучасному світі значення методу інформаційного забезпечення продовжує зростати у світлі всеохоплюючих інформаційних потоків, який є одним із провідних адміністративно-правових методів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.

О. Ємельянов, І. Петрушка, О. Загорецька, К. Петрушка, А. Гавриляк звертають увагу на те, що збільшення масштабів і швидкості енергозберігаючих технологічних змін потребує вдосконалення інформаційного забезпечення процесу управління такими змінами. Це, зокрема, зумовлює необхідність встановлення комплексного складу та деталізації структури масиву інформації, необхідної для прийняття та реалізації рішень щодо впровадження енергозберігаючих технологічних процесів на підприємствах. Існує три основні показники оцінки рівня інформаційного забезпечення процесу управління енергозберігаючими технологічними змінами на підприємствах, а саме: рівень інформаційного забезпечення вторинної інформації, необхідної для такого управління; рівень повноти даних, необхідних для управління енергозберігаючими технологічними змінами; рівень використання оптимізаційних розрахунків під час обробки вторинної інформації [208, с. 258].

Неможливо оминати і такий бік методу інформаційного забезпечення, як спрямованість на підвищення обізнаності громадськості про ті чи інші важливі аспекти енергетики. Е. Нобман та Р. Ashworth акцентують увагу на тому, що підвищення обізнаності та розуміння громадськістю альтернативних джерел енергії та пов'язаних із ними технологій є важливим компонентом прийняття обґрунтованих рішень щодо нових варіантів виробництва енергії для майбутнього з низьким вмістом вуглецю. Проекологічні переконання значною мірою пов'язані з рейтингом підтримки

альтернативних джерел енергії. Суб'єктивні норми, однак, були найсильнішим позитивним пояснювальним чинником, який свідчить про те, що соціальні механізми можуть бути ключовими рушійними силами підтримки нових джерел енергії та пов'язаних технологій [209, с. 862]. У контексті цієї думки слід наголосити на тому, що наповнення інформаційного простору просвітницькими ініціативами, спрямованими на формування у населення культури енергозбереження, культури використання альтернативних джерел енергії, екологічної культури є критично важливим кроком під час упровадження зазначеного методу у вітчизняних політико-правових і соціально-економічних реаліях. Адже саме на рівні громадської думки формується вектор міжнародного співробітництва, продовжуючись і розвиваючись у громадських ініціативах на основі чітких організаційно-управлінських меж, встановлених на рівні адміністративно-правового регулювання.

Вперше у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині нами серед адміністративно-правових методів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України виокремлений метод використання штучного інтелекту.

На думку О. Кузьменко, В. Чорної, Л. Кожури, актуальність впровадження штучного інтелекту в розрахунок споживання енергії з метою зменшення надлишкової генерації полягає в кількох ключових аспектах: 1) ефективне використання ресурсів (шляхом аналізу даних та прогнозування моделей споживання енергії за допомогою штучного інтелекту, функціонування енергетичної системи можна оптимізувати, забезпечуючи ефективне використання енергетичних ресурсів і уникаючи надмірного виробництва електроенергії); 2) зменшення витрат (штучний інтелект може допомогти виявити та усунути проблемні сегменти в енергосистемах, що призведе до зменшення витрат енергії під час транспортування та розподілу); 3) прогнозування споживання (штучний інтелект може передбачати та реагувати на піки споживання енергії, забезпечуючи стабільність

енергопостачання та уникаючи перевантаження енергосистем); 4) ресурсозбереження та скорочення викидів (ефективне управління споживанням енергії за допомогою штучного інтелекту може призвести до зменшення споживання палива та викидів парникових газів, сприяючи більш сталому та екологічно чистому розвитку). Штучний інтелект – це галузь інформатики, яка займається створенням програм і систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають інтелектуальних здібностей людини. Ці системи можуть демонструвати такі когнітивні функції, як розпізнавання зображень, розуміння мови, прийняття рішень, самонавчання та планування. Штучний інтелект використовує методи та техніки з інформатики, математики, лінгвістики, філософії та інших галузей для розробки та впровадження інтелектуальних систем. Штучний інтелект (ШІ) в енергетичному секторі – це застосування методів і технологій ШІ для оптимізації виробництва, передачі, розподілу та споживання енергії. Це містить у собі розробку алгоритмів і систем, які можуть автоматично аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати попит на енергію, оптимізувати енергетичні процеси, підтримувати стабільність енергетичних мереж і зменшувати втрати енергії. Застосування штучного інтелекту в енергетиці може допомогти підвищити ефективність виробництва енергії, зменшити вплив на навколишнє середовище та підвищити надійність енергетичних систем [210, с. 153].

М. Krarti на рівні окремої будівлі обговорює доцільність застосування методів використання підходу штучного інтелекту для наступних застосувань: прогнозування споживання енергії для однієї будівлі або набору будівель (обслуговуються однією комунальною службою), моделювання теплопередачі огорожувальних конструкцій будівлі, керування центральними установками в будівлях, виявлення несправностей та діагностика енергетичних систем [211, с. 331].

Реалізація методу використання штучного інтелекту на організаційно-управлінському рівні нерозривно пов'язана з методом підвищення

кваліфікації працівників сфери електроенергетики України. Так, окремі науковці в цьому контексті звертають увагу на необхідність приділяти увагу захисту кіберданих і конфіденційності, розвивати високі стандарти кібербезпеки, підвищувати технологічну грамотність громадян і працівників через створення електронних освітніх ресурсів [212, с. 439].

У цьому підрозділі зазначено, що задля реалізації діяльності із забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України принципово важливим є втілення такої діяльності у специфічних формах, які спрямовують її, надають їй певну структуру, узгоджують її з іншими видами та сферами діяльності.

Наголошено, що поява поряд із формами більш комплексних платформ та їх подальший розвиток у цифровому просторі зумовлені тим, що за останнє десятиліття цифрові технології призвели до появи нових форм гнучкої роботи, таких як мобільна робота за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Виокремлено такі форми забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, як нормотворчість; створення робочих груп (комітетів) з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з удосконалення вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики (наголошено на необхідності створення відповідних робочих груп з питань енергетичного і кліматичного планування); організація і проведення спільних заходів з метою надання експертами з різних сфер життєдіяльності рекомендацій щодо фінансування енергетичної сфери, впровадження інструментів та механізмів забезпечення сталого розвитку, захисту критичної енергетичної інфраструктури, розвитку науки та освіти в сфері енергетики (великого значення набувають саме безкоштовні міжнародні освітні заходи, які проводяться як в офлайн, так і в онлайн-форматі); реалізація соціальних проєктів на рівні міжнародного співтовариства, держави, регіону, населеного пункту, окремого будинку чи об'єднання його мешканців, закладу освіти тощо; форма державно-приватного партнерства.

Зазначено, що адміністративно-правовий метод є стійкою у часі та просторі, заснованою на історично сформованих традиціях державотворення та встановлених на наднаціональному рівні засадах міжнародного співробітництва сукупністю засобів, способів та їх комплексів, які реалізують у повсякденній діяльності суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України для підтримання регулюючого впливу відповідних адміністративно-правових норм на широке коло суспільних відносин на ринку електричної енергії.

Наголошено, що до кола відповідних методів доцільно віднести прогнозування та планування; метод інформаційного забезпечення, який охоплює як переосмислення комплексного складу та деталізації структури масиву інформації, необхідної для прийняття та реалізації рішень щодо впровадження енергозберігаючих технологічних процесів на підприємствах, так і наповнення інформаційного простору просвітницькими ініціативами, спрямованими на формування у населення культури енергозбереження, культури використання альтернативних джерел енергії, екологічної культури; метод використання штучного інтелекту.

Висновки до розділу 2

У межах цього розділу зазначено, що в основі успішного міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України у світлі багатьох кризових явищ, породжених екологічними, безпековими, економічними викликами, що характерні для вітчизняної енергетичної системи, лежить синергетична діяльність різних уповноважених суб'єктів як на міжнародному, так і на національному рівні. Обґрунтовано необхідність синергії знань, адже останні є ключовим активом будь-якої організації, що дає змогу їй отримати конкурентну перевагу, впроваджувати інновації та вдосконалювати процеси управління.

Установлено, що під час розгляду системи суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України доречно виокремити як наднаціональні, так і національні органи, відповідальні за окремі аспекти досліджуваної сфери суспільних відносин.

Визначено, що потреба у наднаціональному регулюванні суспільних відносин у сфері електроенергетики постає через те, що наразі світ перебуває на нестабільному та схильному до конфліктів шляху ненадійного постачання енергетичного палива, вразливої інфраструктури, масштабної деградації навколишнього середовища та нездатності надавати енергетичні послуги значній частині населення світу. На такому рівні важливим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є ООН у контексті спрямування такого співробітництва в напрямі сталого розвитку. ООН також відіграє важливу роль у забезпеченні зниження негативних викидів вуглецю, що є фундаментальною основою перебудови глобальної електроенергетики під час міжнародного співробітництва. Водночас ООН забезпечує міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики та на рівні просвітницької діяльності й підтримки культурних ініціатив.

Установлено, що на національному рівні серед суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики доречно виокремити Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики України як ключового суб'єкта забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, Міністерство закордонних справ України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, виробників електричної енергії у контексті забезпечення конкуренції на міжнародному ринку, органи місцевого самоврядування, а також громадянське суспільство.

Зазначено, що осмислення напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є невіддільним від розуміння напрямів вдосконалення публічної служби в сучасній державі.

Наголошено, що в умовах специфічних безпекових викликів як наскрізний напрям удосконалення публічної служби в Україні необхідно підтримувати належний рівень забезпечення ключових складових національної безпеки в державі.

Установлено, що неможливо повною мірою досягнути глибини та багатоаспектності питання напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без чіткого розуміння напрямів регіонального розвитку, адже розвиток регіонів визначає вектор подальшого міжнародного партнерства.

Визначено, що до напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України доречно віднести світоглядний (ідейний) напрям, який є системоутворюючим та базовим щодо всіх інших напрямів; спрямування зусиль міжнародного співтовариства на вирішення комплексу проблем глобального масштабу, пов'язаних із аварією на Чорнобильській атомній електростанції; академічний напрям забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, який реалізується під час співробітництва закладів вищої освіти з бізнесом та міжнародними партнерами, охоплює міжнародні академічні обміни у сфері електроенергетики, програми короткострокових і довгострокових стажувань, підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, симпозіуми, освітні курси за участі науково-педагогічних працівників, міжнародних експертів і публічних службовців; науковий напрям, який нерозривно пов'язаний із академічним і спрямований на просування нових підходів, рішень та ідей, об'єднання міжнародної наукової спільноти навколо спільних досліджень, наукових заходів та реальних інструментів впливу на прийняття рішень на глобальному рівні; напрям всебічного просування переходу на відновлювану енергетику; напрям підтримання енергетичної безпеки; фінансовий напрям;

напрям підтримання демократичності і незалежності держави у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики у сфері енергетики; напрям захисту критичної енергетичної інфраструктури; напрям стратегічного енергетичного планування.

Обґрунтовано, що задля реалізації діяльності із забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України принципово важливим є втілення такої діяльності у специфічних формах, які спрямовують її, надають їй певну структуру, узгоджують її з іншими видами та сферами діяльності.

Наголошено, що поява разом із формами більш комплексних платформ та їх подальший розвиток у цифровому просторі зумовлені тим, що за останнє десятиліття цифрові технології призвели до появи нових форм гнучкої роботи, таких як мобільна робота за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Виокремлено такі форми забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, як нормотворчість; створення робочих груп (комітетів) з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з удосконалення вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики (наголошено на необхідності створення відповідних робочих груп з питань енергетичного і кліматичного планування); організація і проведення спільних заходів з метою надання експертами з різних сфер життєдіяльності рекомендацій щодо фінансування енергетичної сфери, впровадження інструментів та механізмів забезпечення сталого розвитку, захисту критичної енергетичної інфраструктури, розвитку науки та освіти у сфері енергетики (великого значення набувають саме безкоштовні міжнародні освітні заходи, які проводяться як в офлайн, так і в онлайн-форматі); реалізація соціальних проєктів на рівні міжнародного співтовариства, держави, регіону, населеного пункту, окремого будинку чи об'єднання його мешканців, закладу освіти тощо; форма державно-приватного партнерства.

Зазначено, що адміністративно-правовий метод є стійкою у часі та просторі, заснованою на історично сформованих традиціях державотворення та встановлених на наднаціональному рівні засадах міжнародного співробітництва сукупністю засобів, способів та їх комплексів, які реалізують у повсякденній діяльності суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України для підтримання регулюючого впливу відповідних адміністративно-правових норм на широке коло суспільних відносин на ринку електричної енергії.

Наголошено, що до кола відповідних методів доцільно віднести прогнозування та планування; метод інформаційного забезпечення, який охоплює як переосмислення комплексного складу та деталізації структури масиву інформації, необхідної для прийняття та реалізації рішень щодо впровадження енергозберігаючих технологічних процесів на підприємствах, так і наповнення інформаційного простору просвітницькими ініціативами, спрямованими на формування у населення культури енергозбереження, культури використання альтернативних джерел енергії, екологічної культури; метод використання штучного інтелекту.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики та можливості його використання в Україні

Розуміння зарубіжного досвіду є основою побудови ефективної системи публічного управління в Україні. Як окремі публічні службовці, керівники різного рівня, так і органи публічної влади, інститути громадянського суспільства під час набуття зарубіжного досвіду можуть впроваджувати у повсякденній діяльності новітній у межах держави адміністративно-правовий інструментарій, який був успішно апробований у зарубіжних країнах, досліджений у працях широкого кола науковців, зокрема розглянутий у соціологічних опитуваннях, методичних рекомендаціях, втілений у перевірених роками проєктах і програмах, які успішно зарекомендували себе за кордоном.

Х. Quan, Y. Ke, Y. Qian, Y. Zhang перевіряють, чи впливає зарубіжний досвід генеральних директорів на екологічні інновації фірми та як. Використовуючи вибірку китайських державних компаній і зібрані вручну дані про зарубіжний досвід генеральних директорів, науковці зафіксували позитивний зв'язок між зарубіжним досвідом генеральних директорів і корпоративними екологічними інноваціями. Крім того, згідно з думкою, що генеральні директори з зарубіжним досвідом відіграватимуть більш значну роль, якщо їм нададуть більше ресурсів, науковці виявили, що позитивний зв'язок є більш вираженим у фірмах з меншими фінансовими обмеженнями, на державних підприємствах і в менш конкурентоспроможних галузях. Додатковий аналіз показує, що підвищення екологічної етики та загальна

компетентність є двома потенційними механізмами, за допомогою яких зарубіжний досвід генеральних директорів впливає на корпоративні екологічні інновації. Нарешті, дослідники виявили, що зарубіжний досвід генеральних директорів позитивно пов'язаний із якістю екологічних інновацій та інтернаціоналізацією. Таким чином, зарубіжний досвід генеральних директорів є важливим чинником для корпоративних екологічних інновацій на ринках, що розвиваються [213, с. 535].

На основі розуміння зарубіжного досвіду як цінності під час розвитку особистості важливо звернути увагу на чотири навички, які можливо отримати завдяки міжнародному досвіду роботи: 1) адаптивність. Подорожувати в абсолютно нове місце – непросте завдання, особливо якщо є мовний бар'єр. Але це показує не лише те, що ви готові прийняти виклик, але й те, що ви можете адаптуватися до нових та мінливих умов; 2) вирішення проблем. Вирішувати проблеми може бути складно для будь-кого. Але для того, щоб робити це в країні з іншими звичаями, соціальними нормами та правилами, потрібні навчання, адаптація та нестандартне мислення – усі ці навички є важливими в будь-якому професійному середовищі; 3) культурна обізнаність. Багато компаній і організацій відкрили себе для міжнародних ринків і працюють над вирішенням глобальних проблем. Це означає, що підтверджена здатність успішно працювати в різних культурах, яку ви отримуєте під час волонтерства, стажування чи навчання за кордоном, стала важливою в багатьох різних сферах; 4) самодостатність, адже набуття міжнародного досвіду роботи потребує часу, енергії та терпіння, щоб спланувати поїздку за кордон і успішно пересуватися в новій країні [214].

Важливу роль в осмисленні зарубіжного досвіду та визначенні перспектив його застосування в контексті певної держави чи спільноти здавна відігравали науковці. У цьому контексті Р. Mushelenga висвітлює проблеми, з якими стикаються науковці, впливаючи на зовнішню політику, і ставлення керівників зовнішньої політики до внеску науковців. Дослідник стверджує, що, як правило, науковці мають більший вплив на процес

формування зовнішньої політики великих держав, порівняно з малими державами, де процес формування зовнішньої політики включає кілька зацікавлених сторін. Крім того, на призначення політиків з академічного середовища впливає підвищення значення академічних кіл у виробленні зовнішньої політики [215].

Аналіз зарубіжного досвіду в адміністративно-правовій доктрині нерозривно пов'язаний з пошуком засобів, способів і методів підвищення якості надання публічних послуг. А. Алієв у своєму дослідженні аналізує досвід провідних країн щодо реалізації сервісної політики держави (Велика Британія, Франція, Німеччина, Малайзія та ін.) з метою виявлення ефективних практик реформування державної політики в контексті її сервісної спрямованості. Хартія громадянина (Велика Британія) була прийнята 1991 р. і становила 10-річну програму підвищення якості публічних послуг. Основними принципами Хартії стали стандартність; відкритість; вибір; ввічливість; належне надання послуг; оперативність та низька вартість. «Хартія про надання державних послуг» (Франція, 1992) містить основні принципи регулювання праці французької державної служби на основі рівності, неупередженості та безперервності, а також нові принципи діяльності як реакцію на зміни очікувань і запитів населення, появу нових потреб споживачів і відповідних запитів, необхідність прозорості та підзвітності, простоти та доступності. Хартія споживачів послуг державних служб у Бельгії (1993) є прикладом комплексної програми, яка спрямована на покращення відносин між державними органами та установами, з одного боку, та населенням – замовниками та споживачами послуг – з іншого. Аналіз подібних документів, на переконання науковця, дає змогу визначити основні завдання реформування систем публічних послуг, зокрема: підвищення ефективності надання публічних послуг та зменшення витрат на їх надання; надання громадянам послуг належної якості; скорочені терміни підготовки відповідей на звернення громадян; проведення зовнішніх аудитів для забезпечення створення системи, спрямованої на постійне

вдосконалення; акцент на досягнення результатів; краще визначення робочих процесів; підвищення якості інформування громадян про надання публічних послуг; відкритість та прозорість діяльності органів влади; лібералізація інститутів ліцензування; впровадження «електронного уряду» [216, с. 117].

У межах аналізу досвіду окремих країн у сфері електроенергетики розглянемо також і діяльність міжнародних організацій, які фінансуються урядами цих країн і які відіграють важливу роль у розбудові енергетичного сектору в Україні.

Розпочати такий аналіз вважаємо доречним зі Сполучених Штатів Америки (далі – США), які є другим у світі споживачем енергії та джерелом викидів вуглекислого газу (CO₂), але вони також є головним лідером у сфері технологій та інновацій, а швидке зростання інвестицій у чисту енергетику призвело до того, що вони стали провідним світовим ринком відновлюваних джерел енергії, виробництва акумуляторів, електролізерів і теплових насосів, а також продажу електромобілів. Це також найбільший виробник біопалива у світі. США мають потужне економічне зростання, що супроводжується зменшенням викидів і підвищенням ефективності [217].

Відповідно до Закону про фінансову відповідальність від 2023 р. федеральний уряд модернізує Закон про національну екологічну політику (NEPA) і правила Ради з якості навколишнього середовища для природоохоронних дозволів федеральними агентствами. Це передбачає впровадження найкращих світових практик, таких як фіксовані часові межі для прийняття рішень і оптимізація погоджень для швидшого отримання дозволів. У енергетичному секторі Сполучені Штати прагнуть до 2035 р. досягти 100 % безвуглецевого виробництва електроенергії, використовуючи вітрову, сонячну, геотермальну, гідроенергію, атомну енергію та біомасу, а також викопне паливо з уловлюванням і зберіганням вуглецю. Під керівництвом Управління робочих місць у сфері енергетики Міністерства енергетики та Управління енергетичної справедливості розгортається стратегія залучення громади та профспілок, зокрема через План пільг для

громади, бонусні податкові пільги, які допоможуть залучити додаткові інвестиції в енергетику та незабезпечені громади. Декілька федеральних програм додатково підтримують справедливість і доступність, зосереджуючись на домогосподарствах з низькими доходами. До них належать Програма грантів з енергоефективності та енергозбереження та Програма знижок на електроенергію для дому [217].

У контексті міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики варто вказати на те, що енергетична стратегія Сполучених Штатів має сильний міжнародний вимір, включаючи регулярні, скоординовані міжвідомчі процеси з розробки та реалізації політики щодо міжнародного розвитку, залучення енергетичних ресурсів та інших пов'язаних сфер. Основні цілі міжнародної стратегії Сполучених Штатів полягають у прискоренні глобальних переходів на чисту енергію, спрямованих на подолання кліматичної кризи, посилення та забезпечення енергетичної безпеки, а також створення добре оплачуваних робочих місць і процвітання для американського народу та громад у всьому світі. Стратегія має на меті допомогти країнам досягти енергетичної безпеки, доступу до енергії та кліматичних цілей. Завдяки дипломатії високого рівня та мобілізації технічного досвіду – а саме через 17 національних лабораторій – Міністерство енергетики допомагає вирішити деякі з найскладніших енергетичних проблем у світі, особливо в країнах з економікою, що розвивається, тоді коли геополітичні конфлікти напружують енергетичні ринки [217].

Неможливо оминати увагою і діяльність Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). На нашу думку, подібні агентства і організації просувають у своїй діяльності ключові напрями впровадження зарубіжного досвіду, які можуть бути основою для відповідних реформ у межах держави. Водночас інклюзивність, відкритість, загальнодоступність цих організацій роблять їх однією із ключових платформ взаємодії зарубіжних експертів, органів публічної влади і громадськості під час

спільного генерування ідей щодо розбудови найбільш проблемних сфер суспільних відносин.

У сфері електроенергетики USAID реалізує проєкт енергетичної безпеки разом із Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України (Міністерство інфраструктури) з метою впровадження розподіленої генерації для підтримки місцевих громад, яким передбачається, що «в умовах війни та викликів, з якими зараз стикається Україна, стабільне енергопостачання є критично важливим. Проєкт базується на встановленні когенераційних установок, які забезпечать безперервне постачання енергії (тепла та електроенергії) критичній інфраструктурі під час надзвичайних ситуацій та відключення від електромереж об'єднаної енергосистеми України. Передбачається організація так званих «енергоостровів», де до джерел розподіленої генерації будуть підключені об'єкти критичної інфраструктури, що забезпечують життєдіяльність населеного пункту» [218].

Проєкти USAID охоплюють також просвітницькі та освітні ініціативи в Україні. Так, USAID «через Проєкт енергетичної безпеки (ПЕБ) підтримує молодь та сприяє гендерній рівності в енергетичному секторі, забезпечуючи інклюзивні робочі місця для жінок. Жінки становлять лише 22 % робочої сили в українській енергетичній галузі та досі стикаються з гендерними стереотипами, обмеженими можливостями працевлаштування, несправедливою оплатою праці, поганими умовами та неадекватною гендерною політикою. USAID підтримує жіноче лідерство в енергетичних компаніях та органах державної влади, а також допомагає жінкам зробити свій внесок у відбудову енергетичного сектору України. До квітня 2024 р. понад 600 працівників Міністерства енергетики, інших державних установ та енергетичних компаній пройшли навчання за програмою USAID ПЕБ із питань гендерної рівності, соціальної інтеграції та гендерно-інклюзивних підходів» [219].

На підставі аналізу досвіду США з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики можна виокремити такі перспективні можливості його використання в Україні, як подальше налагодження виробництва акумуляторів, електролізерів і теплових насосів із залученням іноземних інвесторів, зокрема компаній із США; визначення на рівні урядових стратегій основних кроків та чітких строків щодо переходу держави на безвуглецеве виробництво електроенергії із використанням вітрової, сонячної, геотермальної гідроенергії та біомаси; розроблення Плану сприяння енергоефективності та енергозбереженню господарства й житла громадян із детальним визначенням пільг, грантів для громадян та встановленням спрощеного, інклюзивного порядку їх надання; поглиблення співпраці з USAID під час формування у населення культури енергозбереження та забезпечення енергетичної безпеки держави.

Неможливо оминати увагою і досвід Німеччини із забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, адже ця держава докладає значних зусиль до вдосконалення багатьох процесів, що мають місце на ринку електричної енергії України.

Згідно з даними Міжнародного енергетичного агентства Закон Німеччини про клімат встановлює межі для досягнення нульового чистого викиду до 2045 р. Щоб досягти амбіційного *Energiewende* (енергетичного переходу) до 2030 р., 80 % усієї електроенергії має надходити з відновлюваних джерел енергії (до 2035 р.), а видобуток вугілля - має бути повністю припинено. Німеччина була першим лідером у галузі морських вітрових і сонячних фотоелектричних установок і поступово відмовилася від атомної енергетики в 2023 р. Великі законодавчі реформи в плануванні відновлюваної енергетики підтримують цільові показники 100–110 ГВт берегової вітрової, 30 ГВт морської вітрової та 200 ГВт сонячної енергетики. Відповідно до Закону про енергоефективність Німеччина докладає зусиль, щоб скоротити споживання енергії приблизно на 500 ТВт/год до 2030 р., що відповідає приблизно одній п'ятій її споживання енергії у 2022 р. [220].

Аналізуючи суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, варто вказати на те, що Федеральне міністерство економіки та боротьби з кліматом контролює енергетичну політику країни та енергетичний сектор. Федеральне міністерство навколишнього середовища, охорони природи, ядерної безпеки та захисту споживачів відповідає за охорону навколишнього середовища, охорону природи та захист споживачів. Двома стовпами «Energiewende» є відновлювані джерела енергії та енергоефективність. Основними законодавчими положеннями є Закон про джерела відновлюваної енергії, який регулює сектор електроенергії з відновлюваних джерел, і Закон про теплову енергію з відновлюваних джерел, який сприяє збільшенню тепла, виробленого з відновлюваних джерел енергії в нових будівлях. До 2030 р. частка вітрової або сонячної енергії повинна досягти 80 %. Щоб підтримати енергетичний перехід, у 2020 р. Німеччина прийняла свою першу Водневу стратегію, яка була оновлена в липні 2023 р. Водень вважається ключовим чинником для чистої енергетики майбутнього країни з двома основними цілями: декарбонізація енергоємних галузей промисловості, таких як сталеливарна, цементна та ін.; а також забезпечити резервні потужності для виробництва енергії для зростаючої частки відновлюваних джерел [221].

Енергетична криза, викликана війною Росії проти України, спричинила збільшення використання Німеччиною більш брудної вугільної електроенергії. І транспортний сектор, і сектор нерухомості не досягли своїх цілей щодо скорочення викидів парникових газів до 2022 р. Країні доведеться потроїти щорічне скорочення з 2 % у 2022 р. до 6 % з 2023 р., щоб досягти своєї мети до 2030 р. Наразі у країні необхідні інвестиції у вітрові установки, фотоелектричні установки, розширення мережі та проекти зберігання енергії. Так само необхідним постає впровадження нової, розумної енергетичної інфраструктури, яка може збалансувати коливання пропозиції відновлюваних джерел. Незважаючи на те, що частка електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, що подається в мережу,

постійно зростає, досі не було жодного помітного випадку перебоїв з електропостачанням. Комерційні та приватні споживачі можуть розраховувати на стабільне безперервне енергопостачання, оскільки Німеччина має один із найнижчих показників перебоїв у електропостачанні в усьому світі [221].

У контексті аналізу проблем забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики німецький науковець R. Hillebrand вважає, що взаємозв'язок між захистом клімату та питаннями енергетичної безпеки в Німеччині розглядається за допомогою екологічної модернізації. Основне занепокоєння пов'язане з політичною реакцією країни на проблеми енергетичної безпеки та клімату, а також із тим, як це формує міжнародні прагнення Німеччини. Оскільки звичайний енергетичний баланс Німеччини є водночас викопним та імпортом, відповідь на обидва виклики полягає в озелененні енергетичної системи, тобто зменшенні попиту за рахунок енергоефективності та базування постачання енергії на наявних у країні відновлюваних джерелах енергії. Таким чином, енергетична безпека йде пліч-о-пліч із захистом клімату. Що стосується міжнародних прагнень Німеччини, енергетична трансформація є економічно та екологічно здійсненою, лише якщо вона супроводжується аналогічними зусиллями на міжнародному рівні [222, с. 664].

Дійсно, Німеччина докладає значних зусиль для реалізації енергетичної трансформації на міжнародному рівні, зокрема у межах впровадження відповідних проєктів в Україні Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ). Робота GIZ в Україні здійснюється від імені п'яти міністерств Німеччини, Європейського Союзу та Державного секретаріату з економічних питань Швейцарії (SECO). Основними напрямками є: добре врядування, стійке суспільство; економічний розвиток; енергетика та пом'якшення зміни клімату. GIZ працює в усіх регіонах України та тісно співпрацює з усіма громадами, які не перебувають під російською окупацією. Щоб підтримати плани країни щодо вступу до ЄС, GIZ консультує уряд

України з питань місцевого самоврядування, верховенства права, сприяння торгівлі, енергетиці та пом'якшенню наслідків зміни клімату. У цьому контексті GIZ консультує українські громади щодо надання більш ефективних та цифрових послуг для громадян та проводить навчання для адміністративного персоналу. GIZ працює над забезпеченням надійного енергопостачання та посилення кліматичних заходів в Україні. Він консультує Україну щодо розвитку більш екологічної та стійкої енергетичної системи, підтримує адміністративні органи та бізнес у заощадженні енергії та навчає спеціалістів з екологічно чистого будівництва та реконструкції. Щоб зробити електропостачання стійким під час кризи, GIZ закуповує генератори, наприклад для лікарень, і будівельні матеріали для швидкого ремонту пошкоджених ліній електропередач [223].

Аналізуючи досвід Німеччини з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, нами були наведені такі напрями його використання в Україні, як розроблення на основі німецького досвіду комплексної стратегії енергетичного переходу до відновлюваних джерел енергії, скорочення споживання енергії за рахунок більш економного та ефективного використання енергії та скорочення викидів парникових газів, яка б містила в собі реальні стратегічні цілі, виражені у відсотках, чіткі критерії оцінювання досягнення державою цих цілей у середньостроковій та довгостроковій перспективі; розроблення за участі провідних вітчизняних науковців, представників бізнесу, державного регулятора та зарубіжних експертів Водневої стратегії та/або Водневого плану на чітко визначений період та його прийняття; поглиблення співпраці з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) під час активного залучення учнівської та студентської (курсантської) молоді до реалізації власних соціальних ініціатив у сфері електроенергетики, надання відповідного фінансування та експертної підтримки на всіх етапах впровадження проєктів. Звісно, що реалізація окреслених нами напрямів використання досвіду Німеччини потребує розроблення передових технологій під час аналізу поточного стану

і майбутніх перспектив міжнародних взаємозв'язків, інфраструктури, обміну електроенергією та дерегуляції з точки зору розвитку генерації та передачі, глобальних тенденцій і політики дерегуляції, розвитку конкурентного ринку для регіональної транскордонної торгівлі електроенергією [224].

Цікавим є і досвід Туреччини, який з компаративістської точки зору досліджують турецькі науковці А. Telli, S. Erat та В. Demir, які зазначають, що Німеччина має 4-ту за величиною економіку, тоді як Туреччина, яка є країною, що розвивається, має 18-ту найбільшу економіку у світі. Німеччина зауважила, що до 2030 р. частка відновлюваної енергії в енергетичному балансі досягне 65 % і встановила довгострокові цілі: до 2050 р. досягти принаймні 60 % кінцевого споживання енергії та 80 % електроенергії з відновлюваних джерел. Німеччина та Туреччина мають однаково зацікавлені в енергетичній безпеці, оскільки обидві країни залежать від імпорту та використовують викопні джерела енергії. Імпортні квоти Німеччини становлять 99 % на нафту і 96 % на природний газ, а квоти Туреччини – 93,2 % на нафту і 99,2 % на природний газ. Туреччина з політикою «Більше внутрішніх, більше відновлюваних джерел» хоче знизити рівень залежності від іноземних держав і скоротити споживання первинної енергії на 14 % до 2023 р. Німеччина прагне скоротити викиди парникових газів на 80–95 % у 2050 р. порівняно з рівнем 1990 р. Туреччина оголосила про намір скоротити викиди на 21 % до 2030 р. [225, с. 413].

Як стверджує А. Nerbasi, з молодим і зростаючим населенням, низьким споживанням електроенергії на душу населення та швидкою урбанізацією Туреччина протягом майже двох десятиліть була одним із найбільш швидкозростаючих ринків електроенергії у світі. Після заснування республіки у 1923 р. електроенергетичний сектор Туреччини стрімко зріс з 32,8 МВт до 26,1 ГВт на початку 2000 р. Протягом цього періоду різні уряди впроваджували різні стратегії та політику для турецької електроенергетичної промисловості. У 1980-х рр. почалася нова ера для промисловості та нормативних актів, що давали дозвіл на встановлення електростанцій.

Положення дозволяли різні моделі інвестування, зокрема залучення іноземних інвесторів. Реструктуризація сектору електроенергетики в Туреччині почалася зі створення Органу регулювання енергетичного ринку (EMRA) відповідно до закону № 4628, який набув чинності 3 березня 2001 р. Рада з регулювання енергетичного ринку, яка керує EMRA, була створена 19 листопада 2001 р. У травні 2002 р. EMRA випустила проекти Положення про ліцензування енергетичного ринку та Положення про тарифи на ринку електроенергії, які набули чинності в серпні 2002 р. У квітні 2003 р. EMRA видала Посібник із запровадження ринку електроенергії [226, с. 311].

Щодо перспектив використання досвіду Туреччини в Україні, то варто наголосити на доцільності визначення стратегічних цілей щодо скорочення викидів парникових газів на рівні, наближеному до проголошеного Туреччиною; посилення інституційної незалежності національного органу регулювання енергетики України; створення за турецьким зразком у складі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Ради з регулювання енергетичного ринку; активної співпраці з Туреччиною під час відновлення пошкоджених та знищених енергооб'єктів, підвищення енергонезалежності українців та залучення підтримки турецьких фахівців, зокрема в межах спільних науково-дослідних проєктів, програм стажувань, обміну досвідом і підвищення кваліфікації.

Швеція є ще однією розвиненою країною, світовим лідером за динамікою енергетичного переходу та використання відновлюваних джерел енергії, досвід якої з огляду на це потребує ретельного аналізу в контексті розбудови вітчизняного енергетичного сектору.

Швеція є світовим лідером у декарбонізації та має на меті скоротити викиди парникових газів на 59 % до 2030 р. порівняно з 2005 р., а до 2045 р. мати чисту нульову вуглецеву економіку. Швеція була першою країною, яка запровадила ціноутворення на вуглець і має найвищу ціну на вуглець у світі. Більшу частину електроенергії у Швеції виробляють гідро- та атомні

електростанції, а також зростає внесок вітру. Опалення в основному здійснюється за допомогою централізованого опалення на основі біоенергії та теплових насосів. Уряд має на меті скоротити викиди транспорту на 70 % з 2010 по 2030 р. і підтримує декарбонізацію транспорту за допомогою електрифікації та сучасного біопалива [227].

Водночас досить цікавим є і шведський досвід у сфері енергетичного планування, зокрема на рівні органів місцевого самоврядування Шведські муніципалітети, які мають велику автономію щодо планування землекористування, зобов'язані мати енергетичні плани щодо розподілу та постачання енергії. Однак більшість муніципалітетів не мають операційного контролю над цими аспектами енергетичної системи. Натомість багато муніципалітетів започаткували активне стратегічне енергетичне та кліматичне планування. Шведські науковці зазначають, що 61 % із 290 муніципалітетів Швеції прийняли енергетичні плани протягом 2004–2015 рр. Протягом досліджуваного періоду фокус муніципального енергетичного планування поступово зміщувався в бік пом'якшення зміни клімату. Чисельність населення муніципалітетів також має значний вплив на поширення та актуальність енергетичного планування. Крім того, муніципальне енергетичне та кліматичне планування збільшує потенціал для забезпечення врахування енергетичних і кліматичних цілей і стратегій у всебічному плануванні, що може сприяти муніципальному плануванню, більш орієнтованому на сталість, відповідно до шведських енергетичних і кліматичних цілей [228, с. 688].

Неможливо оминати увагою і той факт, що Швеція докладає значних зусиль до забезпечення сталого функціонування ринку електричної енергії в Україні під час фінансування Північної екологічної фінансової корпорації (Nefco), яка здійснює активну діяльність в Україні. Nefco належить п'яти північним країнам: Данії, Фінляндії, Ісландії, Норвегії та Швеції. Nefco заснована у 1990 р. зі сплаченим капіталом з усіх п'яти країн. Сьогодні Nefco фінансує зелені проєкти як за власним коштом, так коштом цільових фондів,

що фінансуються різними донорами [229]. У 2009 р. Nefco та Україна підписали рамкову угоду, яка забезпечує правову основу для діяльності Nefco в Україні. Відтоді Nefco профінансувала понад 300 проєктів в Україні, пов'язаних з енергоефективністю для реконструкції громадських будівель, таких як школи, дитячі садки, лікарні, вуличне освітлення та централізоване теплопостачання.

Програма DemoUkraineDH заснована компанією Nefco у співпраці з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за фінансової підтримки Швеції та фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля. Основною метою програми була демонстрація сучасної та енергоефективної технології централізованого теплопостачання для підвищення енергоефективності та зменшення викидів CO₂. Пріоритетом програми є демонстрація передового досвіду технічного проєктування, закупівлі та реалізації повторюваних проєктів централізованого теплопостачання [230].

З огляду на досліджені нами аспекти досвіду Швеції з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики варто звернути увагу на такі можливості його застосування в Україні, як запровадження дієвих інструментів вуглецевого ціноутворення; вдосконалення вітчизняної системи централізованого опалення на основі біоенергії та теплових насосів; впровадження енергетичного планування на загальнодержавному рівні та рівні органів місцевого самоврядування; розроблення нових програм у сфері електроенергетики у співпраці з Північною екологічною фінансовою корпорацією (Nefco), які б вирішували проблеми формування культури енергозбереження, енергоефективності будівель, вуличного освітлення та централізованого теплопостачання.

Ще однією країною, досвід реалізації енергетичної політики якої потребує окремої уваги з огляду на швидкі темпи економічного зростання, є Південна Корея, яка за даними Управління енергетичної інформації США, покладається на імпорт, щоб задовольнити майже 98 % свого споживання

викопного палива через недостатню кількість внутрішніх ресурсів. Оскільки Південна Корея не має міжнародних нафто- або газопроводів, ця держава для задоволення попиту покладається на танкерні поставки зрідженого природного газу і сирової нафти. У липні 2020 р. у межах більшої економічної ініціативи Південна Корея презентувала Зелений новий курс. Ініціатива спрямована на те, щоб допомогти Південній Кореї досягти своїх цілей щодо зниження викидів парникових газів і збільшення потужностей виробництва відновлюваної енергії. План також передбачає: підвищення енергоефективності електроенергетичної інфраструктури; збільшення використання відновлюваної енергії; підготовку економіки до переходу до низьковуглецевого та децентралізованого енергопостачання. Наприкінці 2022 р. Міністерство торгівлі, промисловості та енергетики (MOTIE) оприлюднило свій 10-й базовий план довгострокового попиту та постачання електроенергії. План зменшує попередню мету щодо частки відновлюваних джерел електроенергії, що становила 30 % виробництва електроенергії, до 22 % у 2030 р. План також передбачає, що частка ядерної енергії у виробництві досягне 32 % у 2030 р. та 35 % у 2036 р. MOTIE створила дорожню карту для прискорення водневої економіки. Уряд має намір збільшити попит на водень у транспорті, електроенергетиці та промисловості. Окреслені цілі передбачають виробництво 30 000 комерційних водневих транспортних засобів і 70 водневих заправних станцій до 2030 р., а до 2036 р. водень становитиме 7 % виробництва електроенергії [231].

У контексті міжнародного співробітництва варто вказати на те, що Південна Корея зосереджується на своєму партнерстві з Україною з метою використання багатих літєвих ресурсів України для своєї індустрії акумуляторів, що розвивається. Південна Корея стикається з проблемою подолання своєї залежності від Китаю щодо важливих корисних копалин, водночас представляючись незалежною та надійною альтернативою для європейської індустрії відновлюваних джерел енергії. Південна Корея стала центром експорту катодних батарей. Доступ до літію, ресурсу, якого Україна,

як повідомляється, має в надлишку, є надзвичайно важливим для амбіцій Південної Кореї утримувати 40 відсотків світового виробництва батарей до 2030 р. Партнерство між Сеулом і Києвом відкриває можливість для Південної Кореї отримати більшу кількість літію. Це допоможе Сеулу вийти на європейський ринок акумуляторів, який буде зростати разом із появою електромобілів. Для Південної Кореї одна з головних проблем, з якою вона стикається у розвитку літійового партнерства з Україною, полягає в тому, щоб робити це незалежно від китайських організацій [232].

Також варто зазначити, що «за координації Міненерго та підтримки Міністерства торгівлі, промисловості та енергетики Кореї в Україні реалізується проект зі встановлення сонячних електростанцій на будівлях Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП). Загальна вартість проекту становить 18 мільйонів доларів, які будуть надані корейською стороною. Реалізацію ініціативи заплановано на 202 –2026 роки у трьох областях – Івано-Франківській, Житомирській та Одеській. Встановлення сонячних систем дасть змогу забезпечити автономне електропостачання сервісних центрів, що своєю чергою сприятиме своєчасному наданню послуг населенню та зниженню навантаження на централізовані джерела постачання» [233].

Перспективи використання досвіду Південної Кореї під час забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України охоплюють реалізацію на урядовому рівні ініціатив, подібних до Зеленого нового курсу Південної Кореї, з метою зниження викидів парникових газів і збільшення потужностей виробництва відновлюваної енергії, використання багатих літійових ресурсів України для індустрії акумуляторів Південної Кореї, привернення уваги зарубіжних інвесторів до видобутку літію в Україні.

Японія є ще однією потужною і прогресивною з економічної та технологічної точки зору країною, досвід якої дає змогу окреслити нові перспективні напрями вдосконалення вітчизняного енергетичного сектору.

При цьому варто згадати, що 11 березня 2011 р. Японія пережила одну з найбільших радіаційних катастроф світу, коли внаслідок потужного землетрусу і цунамі сталася аварія на японській атомній електростанції «Фукусіма-1».

Енергетична політика Японії керується принципами енергетичної безпеки, економічної ефективності, екологічної стійкості та безпеки. Досягнення мети вуглецевої нейтральності до 2050 р. вимагатиме суттєвого прискорення впровадження низьковуглецевих технологій до 2030 р., щоб усунути регуляторні та інституційні бар'єри та ще більше посилити конкуренцію на енергетичних ринках [234].

Водночас Японія в умовах високотехнологічних перетворень зберігає багаторічні традиції, які передаються із покоління в покоління та навіть впливають на особливості реалізації енергетичної політики держави. Так, М. Westrom обґрунтовує, що практична теорія пропонує глибокий спосіб концептуалізації практик купання, які зазвичай застосовуються в Японії. Розуміння споживання енергії вимагає не лише обговорення кіловат і джоулів, а й визнання видів послуг, що пропонують у сфері електроенергетики, та їх взаємозалежності з іншими аспектами нормального життя. Для багатьох жителів Японії купання – це більше, ніж інструмент для підтримання чистоти, а спосіб розслабитися, навчитися та налагодити стосунки з іншими [235, с. 232]. Надзвичайно важливо враховувати національну культуру та традиції під час реформування енергетичного сектору України на рівні повсякденних практик населення, які стали частиною національної ідентичності та не можуть бути змінені виключно на основі екологічних чи економічних стимулів.

Згідно з Основним законом про енергетичну політику Японії, який визначає стратегічні пріоритети енергетичної політики цієї країни, необхідно сприяти заходам для реалізації пропозиції та попиту на енергію, які дадуть змогу запобігти глобальному потеплінню та зберегти місцеве навколишнє середовище, а також сприяти формуванню суспільства переробки шляхом

покращення споживання енергії шляхом таких заходів, як сприяння переходу до використання енергії, не пов'язаної з викопним паливом, наприклад сонячної та вітрової енергії, та ефективного використання викопного палива [236]. Уряд повинен сформулювати базовий план попиту та пропозиції енергії з метою просування заходів щодо попиту та пропозиції енергії на довгостроковій, комплексній та систематичній основі [236].

Аналізуючи сутність та ключові вектори японсько-українського співробітництва у сфері електроенергетики, М. Ekstrom зазначає, що подібне співробітництво здивувало багатьох міжнародних спостерігачів, оскільки Японія становить велику державу Азіатсько-Тихоокеанського регіону, яка бере на себе ключову роль у передусім євроатлантичному конфлікті, і це означає, що Японія позбавляється своєї попередньої репутації «політичного пігмея». Крім того, співробітництво Японії та України підкреслює роль приватного сектору у відбудові країни, оскільки бізнес і економічні суб'єкти можуть сприяти довгостроковому економічному відновленню України та зміцнювати двосторонні зв'язки через корпоративну співпрацю. Одна з конференцій високого рівня в Токіо підкреслила багатообіцяючі можливості, пов'язані з бізнес-середовищем та економічними секторами України, а також роль Японії в допомозі українській промисловості наростити імпульс. У лютому 2024 р. Програма розвитку ООН (ПРООН) та Японська організація зовнішньої торгівлі (JETRO) провели захід «Інклюзивне економічне зростання та роль приватного сектору у відбудові України» [237].

Вивчення досвіду Японії дає змогу акцентувати увагу під час розбудови вітчизняної енергетичної політики на прискоренні впровадження низьковуглецевих технологій, враховуванні при цьому національної культури та традицій, розробці базового плану попиту та пропозиції енергії.

У цьому підрозділі зазначено, що осмислення зарубіжного досвіду є основою побудови ефективної системи публічного управління в Україні. Як окремі публічні службовці, керівники різного рівня, так і органи публічної влади, інститути громадянського суспільства під час набуття зарубіжного

досвіду можуть впроваджувати у повсякденній діяльності новітній у межах держави адміністративно-правовий інструментарій, який був успішно апробований у зарубіжних країнах, досліджений у працях широкого кола науковців, зокрема розглянутий у соціологічних опитуваннях, методичних рекомендаціях, втілений у перевірених роками проєктах і програмах, які успішно зарекомендували себе за кордоном.

Наголошено на важливості у межах аналізу досвіду окремих країн у сфері електроенергетики розглянути діяльність міжнародних організацій, які фінансуються урядами цих країн і які відіграють важливу роль у розбудові енергетичного сектору в Україні.

3.2. Напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України

Питання вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України, постає як одне із найбільш проблемних і комплексних у межах цього дисертаційного дослідження з огляду на те, що національне законодавство має містити стандарти захисту прав людини, встановлені на рівні міжнародного співтовариства, підходи і практики до управління процесами, які мають вирішальне значення для майбутнього всього людства [238].

Ще Френсіс Бекон свого часу зазначав: «закон можна вважати якісним у тому випадку, якщо смисл його є точним, якщо вимоги його справедливі, якщо він формує чесноти в громадян» [239]. Нікколо Макіавеллі належить авторство ще однієї влучної цитати в контексті досліджуваної тематики: «існує два способи впливу для досягнення мети: шлях закону і шлях насильства. Перший спосіб – спосіб людський, другий – спосіб диких звірів. Государі повинні вміти користуватися обома способами» [239].

Задля закладання фундаментального бачення вдосконалення нормативно-правових та організаційно-управлінських начал управління у сфері електроенергетики України на рівні Кабінету Міністрів України схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2050 р., місією якої є «створення умов для сталого розвитку національної економіки через забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії. До 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні. Ключовими принципами Енергетичної стратегії України є економічна обґрунтованість, екологічність, доступність, соціальна справедливість та ринковість. Енергетична стратегія базуватиметься на цільових показниках розвитку економіки у відповідності до Національної економічної стратегії на період до 2030 року. А також на міжнародних зобов'язаннях, взятих Україною – насамперед у межах Угоди про Асоціацію України з ЄС та Паризької кліматичної угоди. Цілями Енергетичної стратегії України 2050 р. є: досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності; максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі; оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури; підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі; всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків; забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності; розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі» [240; 241].

Цікаво також зауважити, що згідно з даними Міністерства енергетики України технічну допомогу у розробці Енергетичної стратегії України до 2050 р. надав уряд Великої Британії. Так, сам факт розроблення зазначеної стратегії є проявом міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики

України, спрямованого на визначення на міжнародному рівні сталих, виважених та заснованих як на вітчизняній, так і на зарубіжній експертній думці кроків щодо розбудови енергетичного сектору України.

З огляду на специфіку досліджуваної у межах роботи сфери суспільних відносин розгляд питання вдосконалення відповідного нормативно-правового регулювання доречно розпочати саме з вдосконалення наднаціональних інструментів і механізмів, що лежать у площині міжнародного права.

Так, вважаємо необхідним розроблення на рівні відповідної резолюції Генеральної Асамблеї ООН чи директиви Європейського Союзу єдиної системи індикаторів сталого енергетичного розвитку. Адже енергія є важливим чинником у загальних зусиллях щодо досягнення сталого розвитку. Країни, які прагнуть до цього, прагнуть переглянути свої енергетичні системи з метою планування енергетичних програм і стратегій відповідно до цілей і завдань сталого розвитку. Це забезпечить аналітичний інструмент для оцінки поточних моделей виробництва та використання енергії на національному рівні. Запропонований набір енергетичних індикаторів є першим кроком у досягненні консенсусу з цього приводу між п'ятьма міжнародними агентствами – двома із системи ООН (Департамент з економічних і соціальних питань та Міжнародне агентство з атомної енергії), двома з Європейського Союзу (Євростат і Європейське агентство з навколишнього середовища) і один від Організації економічного співробітництва та розвитку (Міжнародне енергетичне агентство). Експерти в галузі енергетики та навколишнього середовища, включаючи аналітиків, політиків і науковців, почали впроваджувати загальні вказівки та методології у розробленні національних енергетичних індикаторів для моніторингу впливу енергетичної політики на соціальні, економічні та екологічні аспекти сталого розвитку [242, с. 875].

Окремі науковці звертають увагу на необхідність розроблення нормативно-правового підґрунтя для функціонування так званої «Global

Energy Interconnection» – масштабної енергетичної платформи для високоефективного розгортання чистої енергії в усьому світі. Встановлення глобального енергетичного взаємозв'язку має багато переваг. З одного боку, це може побудувати нову схему розвитку енергетики з розривом ресурсів у часі та просторі й обмеженнями навколишнього середовища та досягти достатнього постачання чистої енергії. З іншого боку, це може стимулювати економічне зростання, посилюючи імпульс розвитку, вивільняючи інноваційні дивіденди, сприяючи співпраці та прискорюючи координований розвиток світової економіки. Основні рішення та ключові технологічні основи створення Глобального енергетичного взаємозв'язку включають технологію розвитку великомасштабної чистої енергії, технологію передачі надвисокої напруги та технологію розумних мереж. Глобальний енергетичний взаємозв'язок складається з міжконтинентальних магістральних мереж, внутрішньоконтинентальних магістральних мереж і мереж різних рівнів напруги всередині країн [243, с. 1985].

Деякі науковці, зокрема і Е. Quiroga, ідуть ще далі, пропонуючи об'єднати всі країни світу в глобальну структуру управління для вирішення спільних проблем і сприяння миру та глобальній співпраці, розробити «Конституцію для людства» на основі Загальної декларації прав людини та запропонувати представницький Всесвітній парламент, подібний до Європейського. Науковець аналізує міжнародні переговорні процеси, досліджує моделі представництва та фінансування, порівнюючи успішні та невдалі випадки співпраці між країнами. Зібрані дані показали, що створення Всесвітнього парламенту на основі Конституції для людства є життєздатним підходом до зміцнення міжнародного співробітництва. Було визначено такі важливі аспекти, як пропорційне представництво, фінансування на основі ВВП та участь громадян у прийнятті рішень. Рекомендується провести подальші дослідження для вирішення таких аспектів, як робота з країнами, які неохоче приєднуються до Всесвітнього парламенту, і розробка стимулів для їх участі; впровадження законів Всесвітнього парламенту в кожній країні

та забезпечення сумісності з місцевими законами; створення глобального суду для вирішення суперечок між країнами-членами; розгляд блокування нових законів і пропозицій у Всесвітньому парламенті; подолання глобальної нерівності та сприяння більш справедливому розподілу ресурсів [244, с. 34].

При цьому зазначимо, що надзвичайно важливою під час здійснення нормотворчості на наднаціональному рівні є і участь громадськості. У цьому контексті акцентуємо увагу на необхідності створення на рівні громадянського суспільства організацій, подібних до Міжнародної енергетичної агенції (IEF), яка становить міжнародну неурядову організацію (НУО), що створює некомерційну неполітичну групу вчених, дослідників, інженерів з усього світу, яка об'єднує ресурси та працює разом. Місія цієї організації полягає в сприянні обміну дослідженнями та технологіями з особливим наголосом на країнах, що розвиваються, для зміцнення потенціалу людських ресурсів у всіх сферах енергетики та навколишнього середовища [245].

На рівні вдосконалення національного законодавства вважаємо доречним розпочати з Конституції України, у положеннях якої необхідно закріпити сучасні стратегічні пріоритети енергетичного розвитку, а саме включити до повноважень Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на дотримання Цілей сталого розвитку ООН, а також здійснення енергетичного переходу.

L. Meuleman звертає увагу на те, що, по-перше, необхідно визнати, що створення ефективного публічного управління та врядування є важливою стратегічною сферою політики. По-друге, розпочати з місійно орієнтованої реформи публічного управління та врядування для реалізації Цілей сталого розвитку ООН. По-третє, застосувати культурно чутливе метауправління для розроблення, визначення та управління компромісами та досягнення синергії між Цілями сталого розвитку ООН та цілями публічного управління. По-четверте, здійснювати комплексні зусилля для покращення узгодженості

політики зі сталим мисленням поза межами політичних, інституційних та ментальних «розривів» [246].

Окремо на рівні вітчизняного законодавства вважаємо необхідним прийняття Закону України «Про міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України», який би закладав нормативно-правове підґрунтя для того, щоб держава могла вживати необхідних заходів для сприяння співпраці з міжнародними енергетичними організаціями та збереження довкілля в міжнародному контексті, налагодження міжнародного обміну дослідниками та іншими експертами, забезпечення участі у міжнародних дослідженнях і розробках, надання пропозицій щодо міжнародних спільних дій у сфері електроенергетики, регулювання двостороннього та багатостороннього співробітництва у розвитку енергетики, визначення основ молодіжної політики та політики в сфері розвитку громадянського суспільства в контексті підтримання ініціатив у сфері електроенергетики. Також у положеннях цього Закону були б унормовані співробітництво України та Європейського Союзу у сфері енергетики, наведені напрями взаємного співробітництва, визначені стратегічні пріоритети та основи координації заходів в енергетичному секторі з Європейським Союзом та державами-учасницями ініціативи «Східного партнерства».

На нашу думку, необхідним є прийняття Закону України «Про наукові дослідження у сфері електроенергетики» з метою закріплення напрямів відповідних досліджень; сприяння їх комерціалізації; визначення основ державно-приватного партнерства у сфері електроенергетики; сприяння науково-дослідним розробкам, які проводяться у сфері технологій невикопних джерел енергії, горючого природного газу та вугілля; сприяння розвитку технологій, необхідних для раціонального використання енергії та технологій у гірничій промисловості; сприяння тісним контактам вітчизняних дослідників у сфері електроенергетики з міжнародним співтовариством; сприяння осмисленню змін у внутрішньому та зовнішньому

економічному та соціальному середовищі та розвитку економіки й промисловості з метою забезпеченню стабільного та ефективного енергопостачання.

Важливість окресленого нами нормативно-правового акта зумовлена також і тим, що, на глибоке переконання М. Morgan та S. Tierney, революція охоплює електроенергетику. На зміну вертикально інтегрованим монопольним постачальникам і жорсткому регулюванню приходить диверсифікована структура промисловості та конкуренція у виробництві та постачанні електроенергії. Нові технології, ймовірно, матимуть набагато більш глибокий вплив на майбутню структуру та функціонування галузі. Як ці технології будуть розвиватися, невідомо. Деякі можуть підштовхнути систему до більшої централізації, деякі можуть призвести до різкої децентралізації, а деякі можуть призвести до набагато більшого зв'язку між газовими та електричними мережами. Деякі зі складових технологій будуть належним чином підтримуватися ринковими інвестиціями, але багато, включно з тими, які мають великі надії на соціальні та екологічні вигоди, не з'являться, якщо не будуть знайдені нові способи розширення інвестицій у фундаментальні технологічні дослідження [247].

Ще одним напрямом удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України, є прийняття Закону України «Про сприяння використанню морських акваторій для розвитку об'єктів морської відновлюваної енергії», зміст і призначення якого полягало б в тому, щоб, ураховуючи важливість довгострокового, стабільного та ефективного ведення морського виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії та в гармонії з заходами, передбаченими Морською доктриною України на період до 2035 р. [248], закласти нормативно-правове підґрунтя для формування політики у цій сфері, визначення зон сприяння розвитку морських об'єктів відновлюваної енергетики та створення системи сертифікації планів виключного заняття та використання морських акваторій для виробництва електроенергії з

відновлюваних джерел енергії задля сприяння використанню морських районів для розвитку морських потужностей для виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії, таким чином сприяючи здоровому розвитку економіки та суспільства. Цим законом також можна було унормувати правовий статус підприємства з виробництва електроенергії з морських відновлюваних джерел енергії, закріпити визначення морських районів для розвитку морських потужностей з виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії, що повинні використовуватися в тісній співпраці між державою, відповідними органами місцевого самоврядування, особами, які займаються виробництвом електроенергії з морських джерел відновлюваної енергії, та іншими пов'язаними сторонами з метою досягнення сталого розвитку.

Під час розроблення цього нормативно-правового акта необхідно приділити особливу увагу положенням згаданої нами Морської доктрини України на період до 2035 р., відповідно до якої «напрямами забезпечення видобування і транспортування енергоресурсів українського шельфу є: повноцінне використання відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 року повного суверенітету щодо вуглеводневих ресурсів у територіальних водах; розроблення плану заходів щодо повернення контролю України над енергетичними ресурсами Автономної Республіки Крим та шельфу Чорного та Азовського морів з визначенням строків виконання конкретних заходів і відповідальних за проведення дипломатичних, законодавчих, юридичних та інших заходів з повернення української власності, зокрема із супроводження позову до міжнародних судів щодо забезпечення захисту прав та інтересів України; розроблення та реалізація проєктів диверсифікації поставок природного газу та нафти в Україну шляхом будівництва необхідних об'єктів інфраструктури для приймання вуглеводнів, реконструкції та модернізації терміналів для приймання нафтопродуктів, зрідженого газу та вугільної продукції; участь у реалізації міжнародних проєктів постачання енергоресурсів, які потенційно

можуть забезпечити поставки енергоресурсів в Україну, шляхом обговорення та врегулювання політичних, правових та організаційно-технічних питань щодо взаємодії України в межах переговорів з державами Чорноморсько-Каспійського регіону; підтримання ініціатив стосовно проектів постачання енергоносіїв з Катару та Саудівської Аравії газопроводами до чорноморських берегів Туреччини та відвантаження їх на судна з метою подальшого транспортування до морських портів України; розроблення та виконання програми освоєння вуглеводневих ресурсів в українському секторі Чорного і Азовського морів з використанням сучасних ресурсозберігаючих, кліматозахисних, енергоощадних та природоохоронних технологій і стандартів, способів розвідки та видобування традиційних запасів нафти та газу, а також розвитку перспективних технологій видобування метаногідратів; підвищення рівня інвестиційної привабливості українських шельфів для компаній, які спеціалізуються на глибоководному видобутку вуглеводнів...» [248].

З огляду на принципову важливість формування в українському суспільстві вказаної нами у попередніх підрозділах цього дисертаційного дослідження культури енергозбереження вважаємо необхідним розроблення і прийняття Закону України «Про культуру енергозбереження». На рівні цього нормативно-правового акта можливо було б закласти морально-етичне та ідеологічне підґрунтя для енергоощадної поведінки населення, яка втілюється не лише у конкретних діях, заходах і розробках, зокрема у таких передбачених Законом України «Про енергетичну ефективність» поняттях, як «екодизайн – будь-яка вимога щодо продукції, що споживає енергію (далі – енергоспоживча продукція), до проектування такої продукції, спрямована на поліпшення її екологічних характеристик, а також вимога щодо надання інформації про елемент або функцію енергоспоживчої продукції, що протягом всього життєвого циклу продукції може впливати на навколишнє природне середовище; енергоефективні заходи – дії технічного, організаційного, економічного, інформаційного характеру або їх сукупність,

результатом реалізації яких є підвищення енергетичної ефективності (зниження питомих витрат), яке можна виміряти або розрахувати» [249], але також у специфічних установках, які переважно знаходять свій вияв на побутовому рівні. Цим нормативно-правовим актом були б закріплені такі категорії, як принципи культури енергозбереження, стратегія розвитку культури енергозбереження, план підприємства, установи чи організації щодо формування культури енергозбереження, а також розкриті поняття культури енергозбереження, встановлені його компоненти.

Також вважаємо необхідним прийняття Закону України «Про молодіжну дипломатію», яким закріплювалися б основні засади участі молоді у міжнародних освітніх, культурних, наукових і творчих проєктах, зокрема присвячених міжнародному співробітництву у сфері електроенергетики України, закладалися принципи такої діяльності, напрями її здійснення, а також визначалася чітка структура органів публічної влади, відповідальних за цей напрям державної політики.

R. Modaber у цьому контексті зазначає, що з еволюцією спільнот виникають нові сценарії на арені дипломатії та міжнародних відносин, які вимагають сучасних преференцій разом із застосуванням методів і сучасних засобів, таких як використання спроможності неурядових гравців, особливо неурядових організацій. Стосовно молодіжних спільнот у різних країнах, які спеціально розроблені як сили мислення, роботи та надання ідей в установах, наукових центрах та в процесі розвитку молодіжних неурядових організацій у глобальній системі в межах різноманітних програм, зокрема соціальні та філантропічні заходи за межами країни, то створення активної молодіжної глобальної мережі та розвиток цієї мережі в більшості молодіжних спільнот разом із впливом на благодійні та універсальні програми на міжнародній арені, що спричиняє вплив на свідомість різних мас людей і навіть урядів та міжнародних організацій, породжує новий дискурс із назвою молодіжної дипломатії як сучасної дипломатії. Цей процес тісно пов'язаний з розвитком взаєморозуміння серед молоді в інших країнах, яка має мотивацію боротися з

поширенням війни, етнічних конфліктів, міграції, поширенням СНІДу, погіршенням навколишнього середовища тощо [250, с. 219].

З окресленими нами раніше пропозиціями щодо розроблення нормативно-правових актів тісно пов'язана також і ідея прийняття Закону України «Про основні засади розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану», адже енергетична інфраструктура в умовах воєнного стану зазнала фундаментальних перебудов, а також впливу новітніх проблем, ефективні механізми вирішення яких стали можливими багато в чому через вплив громадянського суспільства. Цим нормативно-правовим актом врегульовувалися б завдання, цілі, напрями розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану, основні стратегічні цілі та основні засади національної політики такого розвитку. На рівні зазначеного Закону України також створювалася б система мотивацій щодо участі населення у громадських ініціативах, визначалися б основи інституційного, організаційного та ресурсного забезпечення розвитку громадянського суспільства тощо.

Водночас феномен громадянського суспільства є складним і багатограним. Так, окремі науковці вважають, що присутність елітарної групи в громадянському суспільстві викликає дискурсивне тертя між давнім нормативним розумінням громадянського суспільства, яке діє як стримування урядових надмірностей і автократичних тенденцій, і теоріями еліти. Залізний закон олігархії Роберта Міхельса стверджує, що коли люди підвищуються в службових рядах до організаційних лідерів, вони починають набувати атрибутів еліти, а їхні пріоритети збігаються з пріоритетами інших еліт і віддаляються від пріоритетів їхніх виборців. Аргумент Міхельса перегукується із сучасною популістською антиелітарною риторикою та тим, як популізм відкидає будь-яких посередників між людьми та політичними лідерами, включно з організаціями громадянського суспільства [251].

У положеннях запропонованого нами нормативно-правового акта варто враховувати і те, що громадянське суспільство не обмежується виключно

неурядовими організаціями. Р. Gready та S. Robins вважають, що зосередження уваги на інституціях, державному втручанні згори та законі посилює тенденцію ототожнювати громадянське суспільство з неурядовими організаціями (НУО), часто правозахисними НУО. Роботу НУО зазвичай розуміють як спеціалізовану або галузеву, наприклад, технічний внесок у процеси розроблення законів або надання психологічної підтримки жертвам. Коментатори використовують офіційні механізми як основну точку відліку, а громадянське суспільство фактично імітує або заповнює прогалини, або діє як посередник між інституційними механізмами та громадянами [252, с. 956].

Розуміючи нерозривний зв'язок між сферами електроенергетики та екології, слід обґрунтувати необхідність прийняття Закону України «Про стандарти екологічного будівництва», адже на експлуатацію будівель припадає 30 % глобального кінцевого споживання енергії та 26 % глобальних викидів, пов'язаних з енергетикою (8 % становлять прямі викиди в будівлях і 18 % непрямі викиди від виробництва електроенергії та тепла, що використовуються в будівлях). У 2022 р. прямі викиди в будівельному секторі зменшилися порівняно з роком раніше, незважаючи на екстремальні температури, що призвели до збільшення викидів, пов'язаних з опаленням, у деяких регіонах. У 2022 р. споживання енергії в будівельному секторі зросло приблизно на 1 %. Мінімальні стандарти ефективності та будівельні енергетичні норми стають все більш масштабними та жорсткими в різних країнах, а використання ефективних і відновлюваних технологій будівель прискорюється. Проте сектор потребує швидших змін, щоб стати на шлях виконання сценарію чистих нульових викидів до 2050 р. Це десятиліття має вирішальне значення для впровадження заходів, необхідних для досягнення цілей щодо готовності всіх нових будівель і 20 % існуючого будівельного фонду до нульового викиду вуглецю до 2030 р. [253].

А. Савченко та Т. Ткаченко наголошують, що будівництво є прикладом антропогенної діяльності, яка не тільки завдає шкоди навколишньому середовищу, але часто спричиняє руйнування екосистем. Загрозу становлять

усі етапи будівництва від проєктно-вишукувальних робіт до обслуговування готової будівлі та її утилізації в кінці житлового циклу. Створюючи додаткове екологічне навантаження, будівельна галузь негативно впливає на здоров'я людини. Замість природних екосистем у результаті будівельної діяльності створюються урбанізовані території – зони щільної забудови в межах міста чи міської агломерації. Від роботи архітекторів, будівельників, якості будівельних матеріалів залежить те, чи буде міське середовище для людини комфортним чи, навпаки, людина відчуватиме екологічний дискомфорт. Екологічний стан міст можна віднести до глобальних екологічних проблем людства. Прагнення зменшити вплив на навколишнє середовище спонукає до пошуку шляхів вдосконалення, інноваційних методів, новітніх технологій, безпечних для навколишнього середовища та здоров'я людини будівельних матеріалів. Сучасні тенденції впровадження стандартів зеленого будівництва є перспективними для подолання екологічної кризи міст, дають змогу зменшити вплив будівельної галузі на навколишнє середовище. Для прискорення темпів впровадження аспектів «зеленого будівництва» необхідно імплементувати європейські екологічні стандарти в законодавство України. Запровадження обов'язкової екологічної сертифікації будівель на законодавчому рівні (починаючи з новобудов) є одним із найважливіших кроків у цьому напрямі. Основою є вже популярна та перевірена часом британська міжнародна система сертифікації BREEAM, рейтингова система енергоефективних та екологічно чистих будівель LEED (Leadership in Energy and Environmental Design, США), або DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen, Німеччина) [254, с. 31].

На рівні зазначеного вище закону можливо було б закріпити стратегічне прагнення держави встановлювати і контролювати дотримання критеріїв сертифікації для будівель з низьким вмістом вуглецю.

Водночас слід розуміти, що не лише сфера будівництва а й увесь комплекс інфраструктурних об'єктів має відповідати міжнародним стандартам щодо низького вмісту вуглецю. Наслідуючи провідний японський

досвід, прогресивним кроком буде також ухвалення Закону України «Про розвиток громад з низьким вмістом вуглецю», який закріплюватиме таку категорію, як план розвитку міста з низьким вмістом вуглецю, що передбачатиме таке: 1) Цілі низьковуглецевого розвитку міста; 2) Резюме наступних компонентів, необхідних для досягнення вищезазначених цілей: міська функція; сприяння використанню громадського транспорту; раціоналізація та кооперація у транспортуванні вантажів; збереження зелених насаджень та їх популяризація; використання тепла, отриманого зі стічних вод, сонячної та іншої непаливної енергії або використання паливних установок, спрямованих на ефективне використання викопного палива; сприяння підвищенню енергоефективності будівель та інших заходів зі зменшення вуглецю; пропаганда автомобілів із низьким викидом вуглецю та інших засобів, пов'язаних зі зменшенням викидів вуглецю; оцінка стану досягнення цілей розвитку міста з низьким вмістом вуглецю [255].

Окремо ми акцентуємо увагу на доцільності розроблення окремого Закону України «Про штучний інтелект» за зразком Регламенту про регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі (далі – Регламент), першого у світі комплексного нормативного акта щодо штучного інтелекту. Цей Регламент покликаний гарантувати, що штучний інтелект, розроблений і використовуваний в ЄС, заслуговує на довіру з точки зору гарантій захисту основних прав людини. Регламент спрямований на створення гармонізованого внутрішнього ринку штучного інтелекту в ЄС, заохочення впровадження цієї технології та створення сприятливого середовища для інновацій та інвестицій. Цей Регламент запроваджує перспективне визначення штучного інтелекту, засноване на підході, що ґрунтується на безпеці продукції та оцінці ризику в ЄС: мінімальний ризик: більшість систем штучного інтелекту, таких як системи рекомендацій із підтримкою штучного інтелекту та фільтри спаму, потрапляють у цю категорію. Ці системи не мають жодних зобов'язань відповідно до Закону про штучний інтелект через мінімальний ризик для прав і безпеки громадян. Компанії

можуть добровільно прийняти додаткові кодекси поведінки. Конкретний ризик прозорості: системи штучного інтелекту, такі як чат-боти, повинні чітко повідомляти користувачам, що вони взаємодіють із машиною. Певний контент, створений штучним інтелектом, включно з глибокими фейками, повинен бути позначений як такий, і користувачі повинні бути поінформовані, коли використовуються системи біометричної категоризації або системи розпізнавання емоцій. Крім того, провайдери повинні будуть розробляти системи таким чином, щоб синтетичний аудіо-, відеоконтент, текст і зображення позначалися в машиночитаному форматі та виявлялися як штучно створені або маніпульовані. Високий ризик: системи штучного інтелекту, визначені як високоризикові, повинні відповідати чітким вимогам, включаючи системи зменшення ризиків, високу якість наборів даних, журнал активності, детальну документацію, чітку інформацію для користувачів, людський нагляд і високий рівень надійності, точності і кібербезпеки. Такі високоризикові системи штучного інтелекту включають, наприклад, системи штучного інтелекту, які використовуються для найму персоналу або для оцінки того, чи має хтось право отримати кредит, або для запуску автономних роботів. Неприйнятний ризик: системи штучного інтелекту, які вважаються явною загрозою основним правам людей, будуть заборонені. Це включає в себе системи штучного інтелекту або додатки, які маніпулюють поведінкою людей, щоб обійти свободу волі користувачів, як-от іграшки, що використовують голосову допомогу, що заохочує небезпечну поведінку неповнолітніх, системи, які забезпечують «соціальний рейтинг» урядів або компаній, а також певні програми інтелектуального контролю. Крім того, деякі види використання біометричних систем будуть заборонені, наприклад, системи розпізнавання емоцій, що використовуються на робочому місці, і деякі системи для категоризації людей або дистанційної біометричної ідентифікації в реальному часі для цілей правоохоронних органів у загальнодоступних місцях [256].

З огляду на позицію окремих вітчизняних науковців та в контексті досліджуваної сфери суспільних відносин у межах запропонованого закону доречно передбачити також механізми, які дозволять інвестувати у використання штучного інтелекту для розрахунку споживання енергії з метою зменшення надлишкової генерації в контексті відновлення за допомогою різних інвестиційних інструментів, зокрема: венчурного капіталу (інвестиції в стартапи та компанії, що розробляють технології штучного інтелекту для оптимізації енергоспоживання); проєктне фінансування (фінансування конкретних проєктів з використанням штучного інтелекту для аналізу та оптимізації енергоспоживання); корпоративні інвестиції (інвестиції в розвиток власних систем штучного інтелекту для управління енергоефективністю промислових підприємств); фондовий ринок (інвестиції в акції та облігації компаній, що спеціалізуються на розробленні та впровадженні інноваційних технологій для енергетики); краудфандинг (залучення коштів від індивідуальних інвесторів на платформах, присвячених розробленню проєктів штучного інтелекту в сфері енергоефективності) [210, с. 153].

При цьому під час розроблення Закону України «Про штучний інтелект» необхідно враховувати положення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (далі – Концепція), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р, відповідно до якої «штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [257].

Концепцією також визначені проблеми в сфері застосування штучного інтелекту, зокрема «низький рівень цифрової грамотності, поінформованості

населення щодо загальних аспектів, можливостей, ризиків та безпеки використання штучного інтелекту; відсутність або недосконалість правового регулювання штучного інтелекту (в тому числі у сферах освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони), а також недосконалість законодавства про захист персональних даних; низький рівень інвестицій у розроблення технологій штучного інтелекту; низький рівень впровадження та реалізації суб'єктами господарювання інноваційних проектів з використанням технологій штучного інтелекту порівняно із провідними країнами світу, що призводить до зниження продуктивності праці і появи великого відсотка робочих місць, які необхідно автоматизувати; відсутність грантового фінансування наукової діяльності у галузі штучного інтелекту; зростання кількості спроб несанкціонованого втручання в роботу автоматизованих системи, комп'ютерних мереж; недосконалість механізмів прийняття управлінських рішень у публічній сфері, забюрократизованість системи надання адміністративних послуг, обмеженість доступу до інформації та її низька якість, недостатній рівень впровадження електронного документообігу між державними органами, а також низький ступінь оцифрованості даних, що перебувають у власності державних органів тощо» [257].

Законом України «Про штучний інтелект» також можливо унормувати правовий статус твору, створеного з використанням технологій штучного інтелекту, визначити сферу дії національного законодавства у системі суспільних відносин, пов'язаних зі штучним інтелектом, встановити особливості здійснення майнових прав на об'єкти, створені з використанням штучного інтелекту, тощо.

Окремо вважаємо необхідним розроблення на основі Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період», який «регулює відносини, що виникають у зв'язку з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергоносіїв в особливий період підприємствами, установами та організаціями паливно-енергетичного

комплексу незалежно від форми власності, та їх взаємодію з органами державної влади, Збройними Силами України та іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, органами управління єдиної системи цивільного захисту, а також підприємствами, установами та організаціями галузей національної економіки, які настають із запровадженням особливого періоду» [258], Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану».

У межах цього нормативно-правового акта можливо визначити актуальне законодавство про функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану, систематизувати основні завдання підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану, передбачити підготовку і контроль за станом готовності підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу до виконання завдань в умовах воєнного стану, урегулювати фундаментальні аспекти взаємодії органів публічної влади, підприємств, установ та організацій, а також громадськості в умовах воєнного стану.

У цьому підрозділі зазначено, що питання вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України, постає як одне із найбільш проблемних і комплексних у межах цього дисертаційного дослідження з огляду на те, що національне законодавство має втілювати в собі стандарти захисту прав людини, встановлені на рівні міжнародного співтовариства, підходи і практики до управління процесами, які мають вирішальне значення для майбутнього всього людства.

Наголошено на необхідності розроблення на рівні відповідної резолюції Генеральної Асамблеї ООН чи директиви Європейського Союзу єдиної системи індикаторів сталого енергетичного розвитку. Встановлено, що надзвичайно важливою під час здійснення нормотворчості на наднаціональному рівні є і участь громадськості. У цьому контексті

акцентуємо увагу на необхідності створення на рівні громадянського суспільства організацій, подібних до Міжнародної енергетичної агенції.

Визначено, що на рівні вдосконалення національного законодавства вважаємо доречним розпочати з Конституції України, у положеннях якої необхідно закріпити сучасні стратегічні пріоритети енергетичного розвитку, а саме включити до повноважень Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на дотримання Цілей сталого розвитку ООН, а також здійснення енергетичного переходу.

Наголошено на необхідності прийняття: Закону України «Про міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України», який би закладав нормативно-правове підґрунтя для того, щоб держава могла вживати необхідних заходів для сприяння співпраці з міжнародними енергетичними організаціями та збереження довілля в міжнародному контексті; Закону України «Про наукові дослідження у сфері електроенергетики» з метою закріплення напрямів відповідних досліджень; сприяння їх комерціалізації; визначення основ державно-приватного партнерства у сфері електроенергетики; сприяння науково-дослідним розробкам, які проводяться у сфері технологій невикопних джерел енергії, горючого природного газу та вугілля тощо; Закону України «Про сприяння використанню морських акваторій для розвитку об'єктів морської відновлюваної енергії», зміст і призначення якого полягали б у тому, щоб, ураховуючи важливість довгострокового, стабільного та ефективного ведення морського виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії та в гармонії із заходами, передбаченими Морською доктриною України на період до 2035 року, закласти нормативно-правове підґрунтя для формування політики в цій сфері, визначення зон сприяння розвитку морських об'єктів відновлюваної енергетики та створення системи сертифікації планів виключного заняття та використання морських акваторій для виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії; Закону

України «Про культуру енергозбереження», на рівні якого можливо було б закласти морально-етичне та ідеологічне підґрунтя для енергоощадної поведінки населення; Закону України «Про молодіжну дипломатію», яким закріплювалися б основні засади участі молоді у міжнародних освітніх, культурних, наукових і творчих проєктах, зокрема присвячених міжнародному співробітництву в сфері електроенергетики України; Закону України «Про основні засади розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану», на рівні якого також створювалася б система мотивацій щодо участі населення у громадських ініціативах, визначалися б основи інституційного, організаційного та ресурсного забезпечення розвитку громадянського суспільства тощо; Закону України «Про стандарти екологічного будівництва», який закріплював би стратегічне прагнення держави встановлювати і контролювати дотримання критеріїв сертифікації для будівель з низьким вмістом вуглецю; Закону України «Про розвиток громад з низьким вмістом вуглецю», який закріплюватиме таку категорію, як план розвитку міста з низьким вмістом вуглецю; Закону України «Про штучний інтелект» за зразком Регламенту про регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі; Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану», у межах якого можливо систематизувати основні завдання підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану тощо.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі зазначено, що осмислення зарубіжного досвіду є основою побудови ефективної системи публічного управління в Україні. Як окремі публічні службовці – керівники різного рівня, так і органи публічної влади – інститути громадянського суспільства під час набуття зарубіжного досвіду можуть впроваджувати у повсякденній діяльності новітній у межах

держави адміністративно-правовий інструментарій, який був успішно апробований у зарубіжних країнах, досліджений у працях широкого кола науковців, зокрема розглянутий у соціологічних опитуваннях, методичних рекомендаціях, втілений у перевірених роками проєктах і програмах, які успішно зарекомендували себе за кордоном.

Наголошено на важливості у межах аналізу досвіду окремих країн у сфері електроенергетики розглянути діяльність міжнародних організацій, які фінансуються урядами цих країн і які відіграють важливу роль у розбудові енергетичного сектору в Україні.

Наголошено, що на основі аналізу досвіду США з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики можна виокремити такі перспективні можливості його використання в Україні, як подальше налагодження виробництва акумуляторів, електролізерів і теплових насосів із залученням іноземних інвесторів, зокрема компаній із США; визначення на рівні урядових стратегій основних кроків та чітких строків щодо переходу держави на безвуглецеве виробництво електроенергії із використанням вітрової, сонячної, геотермальної гідроенергії та біомаси; розроблення Плану сприяння енергоефективності та енергозбереженню господарства та житла громадян із детальним визначенням пільг, грантів для громадян та встановленням спрощеного, інклюзивного порядку їх надання; поглиблення співпраці з USAID під час формування у населення культури енергозбереження та забезпечення енергетичної безпеки держави.

Акцентовано увагу на тому, що на основі аналізу досвіду Німеччини з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики нами були наведені такі напрями його використання в Україні, як розроблення на основі німецького досвіду комплексної стратегії енергетичного переходу до відновлюваних джерел енергії, скорочення споживання енергії завдяки економнішому та ефективнішому використанню енергії та скорочення викидів парникових газів, яка б містила реальні стратегічні цілі, виражені у відсотках, чіткі критерії оцінювання досягнення державою цих цілей у

середньостроковій та довгостроковій перспективі; розроблення за участі провідних вітчизняних науковців, представників бізнесу, державного регулятора та зарубіжних експертів Водневої стратегії та/або Водневого плану на чітко визначений період та його прийняття; поглиблення співпраці з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) під час активного залучення учнівської та студентської (курсантської) молоді до реалізації власних соціальних ініціатив у сфері електроенергетики, надання відповідного фінансування та експертної підтримки на всіх етапах впровадження проєктів.

Установлена в контексті перспектив використання досвіду Туреччини в Україні доцільність визначення стратегічних цілей щодо скорочення викидів парникових газів на рівні, наближеному до проголошеного Туреччиною; посилення інституційної незалежності національного органу регулювання енергетики України; створення за турецьким зразком у складі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Ради з регулювання енергетичного ринку; активної співпраці з Туреччиною під час відновлення пошкоджених та знищених енергооб'єктів, підвищення енергонезалежності українців та залучення підтримки турецьких фахівців, зокрема в межах спільних науково-дослідних проєктів, програм стажувань, обміну досвідом і підвищення кваліфікації.

Стверджується, що з огляду на досліджені аспекти досвіду Швеції з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики варто звернути увагу на такі можливості його застосування в Україні, як запровадження дієвих інструментів вуглецевого ціноутворення; вдосконалення вітчизняної системи централізованого опалення на основі біоенергії та теплових насосів; впровадження енергетичного планування на загальнодержавному рівні та рівні органів місцевого самоврядування; розроблення все нових програм у сфері електроенергетики у співпраці з Північною екологічною фінансовою корпорацією (Nefco), які б вирішували проблеми формування культури

енергозбереження, енергоефективності будівель, вуличного освітлення та централізованого теплопостачання.

Наголошено на тому, що перспективи використання досвіду Південної Кореї під час забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України охоплюють реалізацію на урядовому рівні ініціатив, подібних до Зеленого нового курсу Південної Кореї, з метою зниження викидів парникових газів і збільшення потужностей виробництва відновлюваної енергії, використання багатих літєвих ресурсів України для індустрії акумуляторів Південної Кореї, привернення уваги зарубіжних інвесторів до видобутку літію в Україні.

Доведено, що вивчення досвіду Японії дає змогу акцентувати увагу під час розбудови вітчизняної енергетичної політики на прискоренні впровадження низьковуглецевих технологій, враховуванні при цьому національної культури та традицій, розробленні базового плану попиту та пропозиції енергії.

Зазначено, що питання вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України, постає як одне із найбільш проблемних і комплексних у межах цього дисертаційного дослідження з огляду на те, що національне законодавство має втілювати в собі стандарти захисту прав людини, встановлені на рівні міжнародного співтовариства, підходи і практики до управління процесами, які мають вирішальне значення для майбутнього всього людства.

Наголошено на необхідності розроблення на рівні відповідної резолюції Генеральної Асамблеї ООН чи директиви Європейського Союзу єдиної системи індикаторів сталого енергетичного розвитку. Встановлено, що надзвичайно важливою під час здійснення нормотворчості на наднаціональному рівні є і участь громадськості. У цьому контексті акцентуємо увагу на необхідності створення на рівні громадянського суспільства організацій, подібних до Міжнародної енергетичної агенції.

Визначено, що на рівні вдосконалення національного законодавства вважаємо доречним розпочати з Конституції України, у положеннях якої необхідно закріпити сучасні стратегічні пріоритети енергетичного розвитку, а саме включити до повноважень Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України забезпечення реалізації стратегічного курсу держави на дотримання Цілей сталого розвитку ООН, а також здійснення енергетичного переходу.

Наголошено на необхідності прийняття Закону України «Про міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України», який би закладав нормативно-правове підґрунтя для того, щоб держава могла вживати необхідних заходів для сприяння співпраці з міжнародними енергетичними організаціями та збереження довілля в міжнародному контексті; Закону України «Про наукові дослідження у сфері електроенергетики» з метою закріплення напрямів відповідних досліджень; сприяння їх комерціалізації; визначення основ державно-приватного партнерства у сфері електроенергетики; сприяння науково-дослідним розробкам, які проводяться у сфері технологій невикопних джерел енергії, горючого природного газу та вугілля тощо; Закону України «Про сприяння використанню морських акваторій для розвитку об'єктів морської відновлюваної енергії», зміст і призначення якого полягали б у тому, щоб, ураховуючи важливість довгострокового, стабільного та ефективного ведення морського виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії та в гармонії з заходами, передбаченими Морською доктриною України на період до 2035 року, закласти нормативно-правове підґрунтя для формування політики у цій сфері, визначення зон сприяння розвитку морських об'єктів відновлюваної енергетики та створення системи сертифікації планів виключного заняття та використання морських акваторій для виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії; Закону України «Про культуру енергозбереження», на рівні якого можливо було б закласти морально-етичне та ідеологічне підґрунтя для енергоощадної

поведінки населення; Закону України «Про молодіжну дипломатію», яким закріплювалися б основні засади участі молоді у міжнародних освітніх, культурних, наукових і творчих проєктах, зокрема присвячених міжнародному співробітництву у сфері електроенергетики України; Закону України «Про основні засади розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану», на рівні якого також створювалася б система мотивацій щодо участі населення у громадських ініціативах, визначалися б основи інституційного, організаційного та ресурсного забезпечення розвитку громадянського суспільства тощо; Закону України «Про стандарти екологічного будівництва», який закріплював би стратегічне прагнення держави встановлювати і контролювати дотримання критеріїв сертифікації для будівель з низьким вмістом вуглецю; Закону України «Про розвиток громад з низьким вмістом вуглецю», який закріплюватиме таку категорію, як план розвитку міста з низьким вмістом вуглецю; Закону України «Про штучний інтелект» за зразком Регламенту про регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі; Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану», у межах якого можливо систематизувати основні завдання підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що здійснювалося крізь призму комплексного, міждисциплінарного та ґрунтового осмислення особливостей міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, розроблення авторських пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства та вирішення комплексу актуальних проблем у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Аргументовано, що електроенергетика як об'єкт адміністративно-правового впливу розглядається у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині крізь призму електронного урядування. Проте, останнім часом актуалізуються дослідження і в суміжних сферах, зокрема у царині електронного судочинства, електронного банкінгу тощо.

Визначено, що сутність електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу зводиться до суспільних відносин із зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії, зокрема в межах міжнародного співробітництва, а також вирішення низки проблем у сфері публічного управління, пов'язаних із формуванням у публічних службовців та всього населення України культури енергозбереження, розвитком енергоменеджменту, енергоефективності та екологічності у вітчизняній електроенергетиці.

Встановлено, що з огляду на запропоноване розуміння сутності електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу до відповідних особливостей останньої доречно віднести тісну взаємозалежність вітчизняної електроенергетики з формуванням у населення культури енергозбереження. Феномен такої культури є надзвичайно багатограним,

втілюючись на рівні адміністративно-правової доктрини в традиційній культурі, корпоративній культурі та культурі адміністративних цінностей.

Доведено, що ще однією особливістю електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу є адаптивність та відкритість до інновацій, що проявляються як на рівні поведінки споживачів електроенергії, так і на рівні публічного управління у сфері електроенергетики. Особливо виразно подібна адаптивність проявляється у кризові періоди, зокрема подібна ситуація була під час пандемії COVID-19, а також із перших днів повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Під адміністративними інноваціями в контексті дослідження визначено не лише зміни в правилах і структурах, а й комплексне, багатоаспектне, сутнісне переосмислення на підставі вітчизняної і зарубіжної доктрини, досвіду провідних держав світу завдань та функцій, предмета та меж, системи суб'єктів, адміністративних інструментів та інших важливих аспектів публічного управління у сфері електроенергетики.

До інших особливостей електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу віднесено необхідність вимірювання, моделювання та прогнозування споживання електроенергії; енергоменеджмент є організаційно-управлінською основою адміністративно-правового впливу; орієнтованість на забезпечення енергоефективності (важливим аспектом забезпечення енергоефективності є врахування під час публічного управління у сфері електроенергетики регіональної специфіки, побудова ефективного механізму взаємодії та координації між органами публічної влади на місцях, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами під час забезпечення енергоефективності підприємств, установ та організацій); екологічність та мінімальний вплив на довкілля.

2. Зазначено, що міжнародне співробітництво в сучасному глобалізованому світі є основою гармонійного, збалансованого, сталого розвитку держав та міжнародних співтовариств.

Визначено, що сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України зводиться до цілеспрямованої, конструктивної, сталої, здійснюваної в межах міжнародних угод України, зокрема двосторонніх договорів експорту-імпорту електричної енергії, спільної діяльності декількох держав на ринку електричної енергії, що реалізується з метою врегулювання суспільних відносин із виробництва, зберігання, агрегації, передачі, розподілу, купівлі-продажу, передавання, використання, вимірювання та заощадження електроенергії.

Установлено, що неможливо повною мірою досягнути сутність міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України без звернення до фундаментальних основ такої діяльності, якими є принципи, а саме такі загальноправові принципи верховенства права та законності, а також спеціально-правові принципи, зокрема: принцип енергетичної безпеки; принцип переходу до відновлюваної енергетики; принцип регіонального співробітництва, який доречно розглядати, зокрема, і крізь призму розвитку освіти та наукових досліджень у досліджуваній сфері суспільних відносин (регіональне співробітництво у сфері освіти та науки, що охоплює питання електроенергетики, дає змогу спрямовувати цільові кошти на підтримку прогресивних наукових досліджень у цій сфері, фінансувати наукові гранти, встановлювати індивідуальні стипендії для дослідників); принцип балансу попиту та пропозиції на електричну енергію.

Констатовано, що завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є втіленням відповідних принципів у регулярних, системних, практично орієнтованих діях, які містять ідеї, визначені на рівні принципів, у повсякденній діяльності у досліджуваній сфері суспільних відносин. До завдань міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України віднесено: міжнародну аналітику, адже для міжнародного співробітництва важливо враховувати сучасний і майбутній стан електроенергетики, стан розвитку взаємозв'язків європейських енергосистем та обміну електроенергією, стан реформування галузі;

розроблення передових технологій під час розвитку енергетичної інфраструктури, підвищення її захищеності; фінансування та підтримку інвестиційних проєктів.

3. Зазначено, що правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики в сучасному розумінні мають комплексний характер, регулюючи одразу декілька взаємопов'язаних сфер у регіональному або світовому контексті, виступаючи невіддільною основою духовного розвитку особистості, закладаючи уніфіковане розуміння окремих ключових у цій сфері категорій.

У контексті становлення правових засад міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики наголошено на важливості прийняття 26 червня 1945 р. Статуту Організації Об'єднаних Націй; прийняття і проголошення 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини; прийняття Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам; прийняття Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; прийняття у 2005 р. Загальної декларації про біоетику та права людини; ухвалення Організацією Об'єднаних Націй у 2015 р. Цілей сталого розвитку тощо.

Обґрунтовано, що у національному законодавстві правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України встановлені на рівні законів України: «Про ринок електричної енергії», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про дипломатичну службу», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інноваційну діяльність»; «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії»; «Про критичну інфраструктуру», а також на рівні інших законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

4. Зазначено, що в основі успішного міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України у світлі багатьох кризових явищ, породжених екологічними, безпековими, економічними викликами, що

характерні для вітчизняної енергетичної системи, лежить синергетична діяльність різних уповноважених суб'єктів як на міжнародному, так і на національному рівні. Обґрунтовано необхідність синергії знань, адже останні є ключовим активом будь-якої організації, що дає змогу їй отримати конкурентну перевагу, впроваджувати інновації та вдосконалювати процеси управління.

Виявлено, що на наднаціональному рівні важливим суб'єктом забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є ООН у контексті спрямування такого співробітництва в напрямі сталого розвитку. ООН також відіграє важливу роль у забезпеченні зниження негативних викидів вуглецю, що є фундаментальною основою перебудови глобальної електроенергетики під час міжнародного співробітництва. Водночас ООН забезпечує міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики та на рівні просвітницької діяльності й підтримки культурних ініціатив.

Установлено, що на національному рівні серед суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики доречно виокремити Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство енергетики України як ключового суб'єкта забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики, Міністерство закордонних справ України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, виробників електричної енергії у контексті забезпечення конкуренції на міжнародному ринку, органи місцевого самоврядування, а також громадянське суспільство.

5. Окреслено, що осмислення напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України є невіддільним від розуміння напрямів удосконалення публічної служби в сучасній державі.

Визначено, що до напрямів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України доречно віднести

світоглядний (ідейний) напрям, який є системоутворюючим та базовим стосовно всіх інших напрямів; спрямування зусиль міжнародного співтовариства на вирішення комплексу проблем глобального масштабу, пов'язаних із аварією на Чорнобильській атомній електростанції; академічний напрям забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України; науковий напрям, який нерозривно пов'язаний із академічним і спрямований на просування нових підходів, рішень та ідей, об'єднання міжнародної наукової спільноти навколо спільних досліджень; напрям всебічного просування переходу на відновлювану енергетику; напрям підтримання енергетичної безпеки; фінансовий напрям; напрям підтримання демократичності і незалежності держави у формуванні та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики у сфері енергетики; напрям захисту критичної енергетичної інфраструктури; напрям стратегічного енергетичного планування.

6. Опрацьовано, що задля реалізації діяльності із забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України принципово важливим є втілення такої діяльності у специфічних формах, які спрямовують її, надають їй певної структури, узгоджують її з іншими видами та сферами діяльності.

Виокремлено такі форми забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, як нормотворчість; створення робочих груп (комітетів) з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з удосконалення вітчизняного законодавства у сфері електроенергетики; організація і проведення спільних заходів з метою надання експертами з різних сфер життєдіяльності рекомендацій щодо фінансування енергетичної сфери, впровадження інструментів та механізмів забезпечення сталого розвитку, захисту критичної енергетичної інфраструктури, розвитку науки та освіти у сфері енергетики; реалізація соціальних проєктів на рівні міжнародного співтовариства, держави, регіону, населеного пункту,

окремого будинку чи об'єднання його мешканців, закладу освіти тощо; форма державно-приватного партнерства.

Зазначено, що адміністративно-правовий метод є стійкою у часі та просторі, заснованою на історично сформованих традиціях державотворення та встановлених на наднаціональному рівні засадах міжнародного співробітництва сукупністю засобів, способів та їх комплексів, які реалізують у повсякденній діяльності суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України для підтримання регулюючого впливу відповідних адміністративно-правових норм на широке коло суспільних відносин на ринку електричної енергії. Наголошено, що до кола відповідних методів доцільно віднести прогнозування та планування; метод інформаційного забезпечення; метод використання штучного інтелекту.

7. Аргументовано, що осмислення зарубіжного досвіду є основою побудови ефективної системи публічного управління в Україні. Як окремі публічні службовці, керівники різного рівня, так і органи публічної влади, інститути громадянського суспільства під час набуття зарубіжного досвіду можуть впроваджувати у повсякденній діяльності новітній у межах держави адміністративно-правовий інструментарій, який був успішно апробований у зарубіжних країнах, досліджений у працях широкого кола науковців, зокрема розглянутий у соціологічних опитуваннях, методичних рекомендаціях, втілений у перевірених роками проєктах і програмах, які успішно зарекомендували себе за кордоном.

Наголошено, що на основі аналізу досвіду США з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики можемо виокремити такі перспективні можливості його використання в Україні, як подальше налагодження виробництва акумуляторів, електролізерів і теплових насосів із залученням іноземних інвесторів, зокрема компаній із США; визначення на рівні урядових стратегій основних кроків та чітких строків щодо переходу держави на безвуглецеве виробництво електроенергії із використанням

вітрової, сонячної, геотермальної гідроенергії та біомаси; поглиблення співпраці з USAID під час формування у населення культури енергозбереження та забезпечення енергетичної безпеки держави тощо.

Акцентовано увагу на тому, що на основі аналізу досвіду Німеччини з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики нами були наведені такі напрями його використання в Україні, як розроблення комплексної стратегії енергетичного переходу до відновлюваних джерел енергії, скорочення споживання енергії завдяки економнішому та ефективнішому використанню енергії та скорочення викидів парникових газів; розроблення за участі провідних вітчизняних науковців, представників бізнесу, державного регулятора та зарубіжних експертів Водневої стратегії та/або Водневого плану; поглиблення співпраці з Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) під час активного залучення учнівської та студентської (курсантської) молоді до реалізації власних соціальних ініціатив у сфері електроенергетики.

Установлена в контексті перспектив використання досвіду Туреччини в Україні доцільність визначення стратегічних цілей щодо скорочення викидів парникових газів на рівні, наближеному до проголошеного Туреччиною; створення за турецьким зразком у складі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Ради з регулювання енергетичного ринку; активної співпраці з Туреччиною під час відновлення пошкоджених та знищених енергооб'єктів.

Стверджується, що з огляду на досліджені аспекти досвіду Швеції з міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики варто звернути увагу на такі можливості його застосування в Україні, як запровадження дієвих інструментів вуглецевого ціноутворення; вдосконалення вітчизняної системи централізованого опалення на основі біоенергії та теплових насосів тощо.

Наголошено на тому, що перспективи використання досвіду Південної Кореї під час забезпечення міжнародного співробітництва у сфері

електроенергетики України охоплюють реалізацію на урядовому рівні ініціатив, подібних до Зеленого нового курсу Південної Кореї, з метою зниження викидів парникових газів і збільшення потужностей виробництва відновлюваної енергії, використання багатих літєвих ресурсів України для індустрії акумуляторів Південної Кореї. Доведено, що вивчення досвіду Японії дає змогу акцентувати увагу під час розбудови вітчизняної енергетичної політики на прискоренні впровадження низьковуглецевих технологій, враховуванні при цьому національної культури та традицій, розробці базового плану попиту та пропозиції енергії.

8. Наголошено на необхідності розроблення на рівні відповідної резолюції Генеральної Асамблеї ООН чи директиви Європейського Союзу єдиної системи індикаторів сталого енергетичного розвитку. Встановлено, що надзвичайно важливою під час здійснення нормотворчості на наднаціональному рівні є і участь громадськості. У цьому контексті акцентуємо увагу на необхідності створення на рівні громадянського суспільства організацій, подібних до Міжнародної енергетичної агенції.

Наголошено на необхідності прийняття Закону України «Про міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України», який би заклав нормативно-правове підґрунтя, щоб держава могла вживати необхідних заходів для сприяння співпраці з міжнародними енергетичними організаціями та збереження довкілля в міжнародному контексті; Закону України «Про наукові дослідження у сфері електроенергетики» з метою закріплення напрямів відповідних досліджень, сприяння їх комерціалізації; Закону України «Про сприяння використанню морських акваторій для розвитку об'єктів морської відновлюваної енергії», зміст і призначення якого полягали б у тому, щоб закласти нормативно-правове підґрунтя для формування політики в цій сфері, визначення зон сприяння розвитку морських об'єктів відновлюваної енергетики та створення системи сертифікації планів виключного заняття та використання морських акваторій для виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії; Закону

України «Про культуру енергозбереження», на рівні якого можливо було б закласти морально-етичне та ідеологічне підґрунтя для енергоощадної поведінки населення; Закону України «Про молодіжну дипломатію», яким закріплювалися б основні засади участі молоді у міжнародних освітніх, культурних, наукових і творчих проєктах; Закону України «Про основні засади розвитку громадянського суспільства в умовах воєнного стану», на рівні якого створювалася б система мотивацій щодо участі населення у громадських ініціативах, визначалися б основи інституційного, організаційного та ресурсного забезпечення розвитку громадянського суспільства; Закону України «Про стандарти екологічного будівництва», який закріплював би стратегічне прагнення держави встановлювати і контролювати дотримання критеріїв сертифікації для будівель з низьким вмістом вуглецю; Закону України «Про штучний інтелект» за зразком Регламенту про регулювання штучного інтелекту у Європейському Союзі; Закону України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану», у межах якого можливо систематизувати основні завдання підприємств, установ та організацій паливно-енергетичного комплексу в умовах воєнного стану тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Samoilenko V., Kopytsia I., Belevtseva V., Skulysh Y., Shumilo O. Conceptual basis of national energy security against the backdrop of global challenges. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. № 10 (1). pp. 329-343.
2. Tsybulnyk N.Y., Zadoia I.I., Kurbatova I.S., Mekh Y.V. E-government within public administration. *Jurnal cita hukum-indonesian law journal*. 2020. № 8 (3). pp. 471-488.
3. Tykhonova O., Lytvyn N., Ivantsov V., Chyshko K., Yarosh A. Electronic banking as a prospective directive for the financial services market development. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory*. 2019. № 22 (SI 2). 6p.
4. Volik V., Lozhmets Y., Davydova O., Sprynchuk S., Shvets D. Electronic governance in Ukraine and Estonia current situation and prospectives. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory*. 2019. № 22 (SI 2). 5 p.
5. Sadykova Y.M., Starynskyi M.V., Horobetc N.O., Zhornokui Y.M. A cost-benefit analysis of preconditions and predicted effects from e-voting implementation in Ukraine. *Trames*. 2018. № 22 (3). pp. 257-271.
6. Veselovska N., Slipeniuk V., Yasynok D., Zhukevych I., Gorbenko A. Electronic proceedings in modern legal conditions. *International journal of computer science and network security*. 2021. № 21 (8). pp. 224-228
7. Бертран Расселл, цитати // Фенікс Слово: сайт. URL: <https://fenixslovo.com/2023/07/12/25329/>.
8. Yang H. A brief analysis of relations between traditional culture and personal cultivation from the perspective of intercultural communication. In: 7th International Conference on Society Science (ICoSS) / International Conference on Education, Management, Computer and Society (ICEMCS). Shenyang, 17-19 April 2017. pp. 102-105.
9. Stefko R., Turakova A. The Behavioral differences of employees according Lewis's Model as a part of corporate culture influencing personal

marketing in Slovak and Chinese companies. In: 6th International Scientific Conference on International Business and Management, Domestic Particularities and Emerging Markets in the Light of Research. Slovakia, 29 September - 02 October 2016. pp. 189-194.

10. Chen S. Probing into the structure & effects of administrative value culture. In: International Conference on Management Science and Engineering. Wuhan, 08-20 November 2006. pp. 1327-1331.

11. Breakey H., Cadman T., Sampford C. Conceptualizing personal and institutional integrity: the comprehensive integrity framework. *Ethical Contribution of Organizations to Society*. 2015. № 14. pp. 1-40.

12. Sweeney J., Kresling J., Webb D., Soutar G., Mazzarol T. Energy saving behaviours: Development of a practice-based model. *Energy Policy*. 2013. № 61. pp. 371-381.

13. Su S., Li J., Yuan J., Tang M., Wang E., Ding Y. How can energy saving culture of a company influence energy behaviors and consumptions in its offices? A simulation and optimization model. *Journal of Building Engineering*. 2022. № 58. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S235271022201021X>.

14. Ishak M. Modelling energy consumption behavior using "energy culture" concept for student accommodations in Malaysian public universities. *Facilities*. 2017. № 35 (11-12). pp. 658-683.

15. Prada M., Popescu D., Bungau C. Building education, source of energy saving in Romania. In: 15th National Technical-Scientific Conference on Modern Technologies for the 3rd Millennium. Oradea, 27-28 November 2015. pp. 157-162.

16. Jaaffar A., Kasavan S., Mustapa S., Al-Amin A. The effect of the COVID-19 pandemic on Malaysian residential customers' energy-saving appliance purchasing behaviour. *International Journal Of Energy Sector Management*. 2023. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJESM-02-2023-0006/full/html?skipTracking=true>.

17. Lee H., Butler J., Jeong J. Administrative and technological innovation: the indirect effects of organizational culture and leadership. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*. 2023. № 68 E. pp. 34-57.
18. Light J. Energy usage profiling for green computing. In: IEEE International Conference on Computing, Communication and Automation (ICCCA). Noida, 05-06 May 2017. pp. 1287-1291.
19. Ning Y., Cai X. Discussion on method of improving the accuracy of electric energy metering. In: 2nd International Conference on Education Technology and Information System (ICETIS). Jinan, 26-27 April 2014. pp. 136-139.
20. Herrmann C., Kara S. Energy management in factories. *Towards Energy Transparent Factories*. 2016. pp. 39-69.
21. Mostafa H., El Shatshat R., Salama M. A Review on energy management systems. In: IEEE PES T and D Conference and Exposition. Chicago, 14-17 April 2014. URL: <https://www.scribd.com/document/678110747/A-Review-on-Energy-Management-Systems>.
22. Rasic Jelavic S. General framework of energy management system: Managerial and technical aspect. In: 34th International-Business-Information-Management-Association (IBIMA) Conference. Madrid, 13-14 November 2019. pp. 7719-7729.
23. Ma Y., Xue X., Hou Y. The research on distributed energy management system in enterprises. In: International Conference on Informational Technology and Environmental System Science. Jiaozuo, 15-17 May 2008. pp. 1106-1112.
24. Ku T., Park W., Choi H. IoT energy management platform for MicroGrid. In: 7th IEEE International Conference on Power and Energy Systems (ICPES). Toronto, 01-03 November 2017. pp. 106-110.
25. Tokarcik A., Rovnak M., Adamkovic J. Energy management in the public sector according to ISO 50001. In: 15th International Multidisciplinary Scientific Geoconference (SGEM). Albena, 18-24 June 2015. pp. 199-206.

26. Chen C., Cho M., Lee C. Design and implementation of building energy management system. In: 3rd International Conference on Green Technology and Sustainable Development (GTSD). Kaohsiung, 24-25 November 2016. pp. 106-111.
27. Perez-Lombard L., Ortiz J., Velazquez D. Revisiting energy efficiency fundamentals. *Energy Efficiency*. 2013. № 6 (2). pp. 239-254.
28. Boza-Kiss B., Moles-Grueso S., Urge-Vorsatz D. Evaluating policy instruments to foster energy efficiency for the sustainable transformation of buildings. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. 2013. № 5 (2). pp. 163-176.
29. Vassallo D. Optimizing energy efficiency: an imperative for improved business performance. In: 2nd International Symposium on Innovation and Technology in the Phosphate Industry (SYMPHOS). Agadir, 06-10 May 2013. pp. 441-447.
30. Shen N., Zhou J., Zou W. Energy efficiency measures and convergence in china, taking into account the effects of environmental and random factors. *Polish Journal of Environmental Studies*. 2015. № 24 (1). pp. 257-267.
31. Usman O., Iortile I., Ike G. Enhancing sustainable electricity consumption in a large ecological reserve-based country: the role of democracy, ecological footprint, economic growth, and globalisation in Brazil. *Environmental Science and Pollution Research*. 2020. № 27 (12). pp. 13370-13383.
32. Jamali M., Khosroshahi H. Pricing and long-term decisions of manufacturers and electricity suppliers toward sustainable development under eco-innovation and renewable electricity generation: a real case study. *Environment Development and Sustainability*. 2023 № 26 (5). pp. 13097-13116.
33. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон України від 24.04.2024 № 3668-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-IX>.

34. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
35. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с
36. Бурменський М. В. Свобода вибору та вибір цивілізації. *Вісник АН Української РСР*. 1991. Т. 8. С. 32-41
37. Chaturvedi V., Koti P., Sugam R., Neog K., Hejazi M. Cooperation or rivalry? Impact of alternative development pathways on India's long-term electricity generation and associated water demands. *Energy*. 2020. № 192. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S036054421932403X>.
38. Kawabata T. Network analysis on energy transition cooperation between countries. *Energy for Sustainable Development*. 2024. № 81. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0973082624001297>.
39. Noumba I., Nguea S. Assessing the role of globalization for universal electricity access. *International Economics*. 2023. № 174. pp. 180-195.
40. Qian D., Dargusch P., Hill G. Carbon management behind the ambitious pledge of net zero carbon emission - A case study of PepsiCo. *Sustainability*. 2022. № 14 (4). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/4/2171>.
41. Goh T., Ang B., Su B., Wang H. Drivers of stagnating global carbon intensity of electricity and the way forward. *Energy Policy*. 2018. № 113. pp. 149-156.
42. Guo S., Li J., Xia T. «Human-oriented» principle and development of property management industry. In: International Conference on Construction and Real Estate Management. Bristol, 21-22 August 2007. pp. 1527-1529.
43. Tong Z., Gu L., Ma J. What are basic principles in environmental science? In: International Conference on Energy, Environment and Sustainable Development. Shanghai, 21-23 October 2012. pp. 2068-2072.

44. Wu B., Yi J., Yong Q. Research on principle and application of maximum entropy. In: 32nd Chinese Control And Decision Conference (CCDC). Hefei, 22-24 August 2020. pp. 2571-2576.
45. Cai Y. Matter-human-affair 3 Principles' Harmony: an Empirical Study of Urbanization and Land Resource Utilization. In: 2nd International Conference of Urbanization and Land Resource Utilization. Tianjin, 16 October 2010. pp. 12-16.
46. Arvanitis A., Kalliris K. Consistency and moral integrity: A self-determination theory perspective. *Journal of Moral Education*. 2020. № 49 (3). pp. 316-329.
47. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. ред.) та ін. Т. 3: К–М. Київ: «Українська енциклопедія», 2001. 792 с.
48. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.02. Київ, 1998. 382 с.
49. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19>.
50. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
51. Stein R. What Exactly Is the Rule of Law? *Houston Law Review*. 2019. № 185. URL: https://scholarship.law.umn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1711&context=faculty_articles.
52. Авер'янов В. Б. Засадниче значення принципу верховенства права у сфері виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2006. № 2. С. 33–37.
53. Chen B. The principle of legality: Issues of rationale and application. *Monash University Law Review*. 2015. № 41 (2). pp. 329-376.
54. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік,

В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

55. Wang J., Cao Y., Wang Y., Rao J. Ensuring energy security in China through International Energy Cooperation. *Chinese Journal of Engineering Science*. 2021. № 23 (1). pp. 118–123.

56. Zhang S., Kong D., Bilal, Komal B. Sustainable energy and environmental sustainability in selected Asia Pacific Economic Cooperation countries. *Gondwana Research*. 2024. № 127. pp. 65-76.

57. Xin-gang Z., Yi-sheng Y., Tian-tian F., Yu-heng Y. International cooperation on renewable energy electricity in China – A critical analysis. *Renewable Energy*. 2013. № 55. pp. 410-416.

58. Meus J., Van den Bergh K., Delarue E., Proost S. On international renewable cooperation mechanisms: The impact of national RES-E support schemes. *Energy Economics*. 2019. № 81. pp. 859-873.

59. Chou M., Huisman J., Lorenzo M. Regional cooperation in higher education. *Handbook of Regional Cooperation and Integration*. 2024. pp. 266-288.

60. Ogimoto K., Kataoka K., Ikegami T., Nonaka S., Azuma H., Fukutome S. Demand-supply balancing capability analysis for a future power system. *Electrical Engineering in Japan*. 2014. № 186 (2). pp. 21-30.

61. Ausmus J., de Carvalho R., Chen A., Velaga Y. Big Data Analytics and the Electric Utility Industry. In: International Conference on Smart Grid Synchronized Measurements and Analytics. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/334997497_Big_Data_Analytics_and_the_Electric_Utility_Industry.

62. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Сутність та особливості електроенергетики як об'єкту адміністративно-правового впливу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1 (28). С. 383-392.

63. Urpelainen J. International Technology Cooperation: The Problem of Commercial Rivalry. *Review of Policy Research*. 2011. № 28 (5). pp. 423-450.

64. Lemer A. International-cooperation for development of new infrastructure technology for better living. *Technology in Society*. 1992. № 14 (4). pp. 377-393.

65. Quitzow R., Thielges S., Goldthau A., Helgenberger S., Mbungu G. Strengthening international cooperation for a global energy transition. *ASS Policy Brief*. 2019. № 3. URL: https://www.researchgate.net/publication/333917990_Strengthening_International_Cooperation_for_a_Global_Energy_Transition.

66. Quitzow R., Thielges S., Goldthau A., Helgenberger S., Mbungu G. Advancing a global transition to clean energy - the role of international cooperation. *Economics-The Open Access Open-Assessment E-Journal*. 2019. № 13. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.5018/economics-ejournal.ja.2019-48/html>.

67. Modiga G., Pocora M. Importance and necessity of international judicial cooperation in criminal matters in the current context. In: Regional Conference of the Criminal Repression in the Context of the Economic Crisis and the Maximization of Crime at European and Global Level. Bucharest, 09-10 May 2013. pp. 421-424.

68. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Принципи міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 810-819.

69. Orzeszyna K. Universalism of human rights: notion of global consensus or regional idea. *Review of European and Comparative Law*. 2021. № 46 (3). pp. 165-176.

70. Getman A., Danilyan O., Dzeban O, Kalynovskyi Y., Crespo J. International legal environmental protection: Historical aspect. *Revista Notas Historicas y Geograficas*. 2021. № 27. pp. 389-413.

71. Le Moli G. The principle of human dignity in international law. *General Principles and the Coherence of International Law*. 2019. pp. 352-368.

72. Chapdelaine-Feliciati C. The sense, meaning, and significance of the Twin International Covenants on Political and Economic Rights. *Semiotica*. 2013. № 196 (1-4). pp. 325-352.

73. Koskeniemi M. History of International Law, since World War II. *Oxford Public International Law*. 2011. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e714>.

74. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року. URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e714>.

75. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

76. Marsili M. Universal Declaration of Human Rights: An Inspirational Charter. In: Unequal World Conference (Fourth Edition) Shaping a World of Freedoms: 75 Years of Legacy and Impact of Universal Declaration of Human Rights. New York, February 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/377972292_Universal_Declaration_of_Human_Rights_An_Inspirational_Charter.

77. Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам: прийнята резолюцією 1514 (XV) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1960 року. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/colonial.shtml.

78. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

79. Chapman A. A «Violations Approach» for Monitoring the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*. 1996. № 18(1). pp. 23-66.

80. Scheinin M. The International Covenant on Civil and Political Rights. Making Treaties Work. 2007. pp. 48-69.
81. Payne C., Abouharb M. The International Covenant on Civil and Political Rights and the strategic shift to forced disappearance. *Journal of Human Rights*. 2016. № 15 (2). pp. 1-26.
82. Загальна декларація про біоетику та права людини: прийнята резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО з доповіді Комісії III на 18-му пленарному засіданні 19 жовтня 2005 року. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/bioethics_and_hr.shtml.
83. ЦСР у дії // Програма розвитку ООН: офіційний сайт. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine>.
84. Rendtorff J. Sustainable Development Goals and progressive business models for economic transformation. *Local Economy*. 2019. № 34 (6). pp. 510-524.
85. Паризька угода від 12.12.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_l61#Text
86. Preston B. The Influence of the Paris Agreement on Climate Litigation: Legal Obligations and Norms (Part I). *Journal of Environmental Law*. 2021. № 33 (1). pp. 1-32.
87. Rajamani L. Ambition and differentiation in the 2015 Paris agreement: Interpretative possibilities and underlying politics. *International & Comparative Law Quarterly*. 2016. № 65 (2). pp. 493-514.
88. Lawrence P., Reder M. Equity and the Paris Agreement: Legal and Philosophical Perspectives. *Journal of Environmental Law*. 2019. № 31 (3). pp. 511-531.
89. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25.10.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text.
90. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

91. Barry D., Kanematsu H. European Union (EU) directives and regulations. *Corrosion Control and Surface Finishing*. 2016. pp. 89-96.

92. Stewart R. EU legislation relating to electronic waste: the WEEE and RoHS Directives and the REACH regulations. *Waste Electrical and Electronic Equipment (WEEE) Handbook*. 2012. pp. 17-52.

93. Про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС: Директива ЄС від 13.07.2009 № 2009/72/ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090143>.

94. Про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) №1228/2003: Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради від 13.07.2009 № 714/2009. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090146>.

95. Про заходи для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури: Директива Європейського Парламенту та Ради від 18.01.2006 № 2005/89/ЄС. URL: https://euea-energyagency.org/wp-content/uploads/2012/08/Directive_2005_89_ES_unofficial_translation.pdf.

96. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-вр // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

97. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

98. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.2019 № 2449-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>.

99. Griffiths S. Energy diplomacy in a time of energy transition. *Energy Strategy Reviews*. 2019. № 26. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211467X19300793>.
100. Горященко Ю., Пильгун А., Швець А. Інноваційні підходи в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. *Молодий вчений*, 2021. № 3 (91). С. 345-350.
101. Solodovnik O., Zhemoysda O., Soroka A., Matsola S., Tytarchuk I., Bielialov T. Innovative Development of the Foreign Economic Activity of the Enterprise. *Estudios De Economia Aplicada*. 2021. № 39 (3). URL: <https://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4468>.
102. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
103. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11.01.2000 № 1370-XIV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14#Text>.
104. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.
105. Про критичну інфраструктуру: від 16.11.2021 № 1882-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.
106. Верховна Рада ухвалила за основу законопроект про інтеграцію українського ринку електроенергії до ринку ЄС // Міністерство енергетики України: сайт. URL: <https://www.mev.gov.ua/novyna/verkhovna-rada-ukhvalyla-za-osnovu-zakonoprojekt-pro-intehratsiyu-ukrayinskoho-rynku>.
107. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2020 № 507 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-%D0%BF#Text>.

108. Про припинення дії міжвідомчих документів про співробітництво у сфері енергетики з суб'єктами господарювання російської федерації та республіки білорусь: Наказ Міністерства енергетики України від 15.05.2023 № 169 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0169922-23#Text>.

109. Про затвердження Плану діяльності системи енергетичного менеджменту на 2023–2024 роки: наказ Вінницької обласної військової адміністрації від 22.05.2023 № 723. URL: <https://www.vin.gov.ua/oda/normatyvno-pravovi-dokumenty/931-nakazy-nachalnyka-oblasnoi-viiskovoi-administratsii-za-2024-rik/63265-nakaz-351-vid-24-travnia-2024-roku>.

110. Про підготовку підприємств житлово-комунального господарства, паливно-енергетичного комплексу та об'єктів соціальної сфери області до роботи в умовах осінньо-зимового періоду 2024–2025 років: наказ Вінницької обласної військової адміністрації від 24.05.2024 № 351. URL: <https://www.vin.gov.ua/oda/normatyvno-pravovi-dokumenty/931-nakazy-nachalnyka-oblasnoi-viiskovoi-administratsii-za-2024-rik/63265-nakaz-351-vid-24-travnia-2024-roku>.

111. Wu M., Liu Z. Study on the International Cooperation Mode with Synergistic Multiple Subjects in Public Crisis Management. In: 9th International Conference on Public Administration. Cape Town, 31 October - 02 November 2012. pp. 754-758.

112. Chen G., Yang H., Yuan D. Study on formation mechanism of the synergy innovation management. In: 4th International Conference on Management of Innovation and Technology. Hangzhou, 24-26 October 2004. pp. 46-48.

113. Abadi M. Progress and harmony in the Wilderness: examining the Synergy of Indigenous Knowledge and citizen science to make IKN Forest city a good example. In: 1st International conference on Forest City IKN. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/381639851_Progress_and_harmony_in_t

he_Wilderness_examining_the_Synergy_of_Indigenous_Knowledge_and_citizen_science_to_make_IKN_Forest_city_a_good_example.

114. Skackauskiene I., Hrusecka D., Katiniene A., Cepel M. Evaluation of knowledge synergy components. *E & M Ekonomie A Management*. 2018. № 21 (1). pp. 144-158.

115. Florini A., Sovacool B. Bridging the gaps in global energy governance. *Global Governance*. 2011. № 17 (1). pp. 57-74

116. Karlsson-Vinkhuyzen S., Jollands N., Staudt L. Global governance for sustainable energy: The contribution of a global public goods approach. *Ecological Economics*. 2012. № 83. pp. 11-18.

117. Sandoval C., Leach P., Murray R. Monitoring, cajoling and promoting dialogue: What role for supranational human rights bodies in the implementation of individual decisions? *Journal of Human Rights Practice*. 2020. № 12 (1). pp. 71-100.

118. Ahn Y. Building for the future: United Nations approach for their buildings. *Journal of Green Building*. 2011. № 6 (4). pp. 1-6.

119. Darke W., Karatayev M., Lisiakiewicz R. Sustainable energy security for Central Asia: Exploring the role of China and the United Nations. *Energy Reports*. 2022. № 8. pp. 10741-10750.

120. Cozen B. Facting fiction: Revolution, the United Nations, and cultural politics of electricity. *Critical Studies in Media Communication*. 2017. № 34 (4). pp. 329-343.

121. Rhyner J. United Nations University (UNU) - The United Nations University: Research and policy support for environmental risk reduction. In: 4th World Landslide Forum. Ljubljana, 29 May - 02 June 2017. pp. 123-127.

122. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 274-280.

123. Auders M., Lapuke S. Evolving concept of energy communities in the European Union. *Latvian Journal of Physics and Technical Sciences*. 2024. № 61(3). pp. 53-60.
124. Reitbauer M. The origins, formation, and development of Euratom. *Zeitgeschichte*. 2015. № 42 (5). pp. 299-306.
125. Vogelaar T. European Atomic Energy Community. *Regional Cooperation, Organizations and Problems*. 1983. pp. 110-117.
126. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.
127. Talat-Kelpsa L. The presidency and democratic consolidation in Lithuania. *Journal of Baltic Studies*. 2001. № 32 (2). pp. 156-169.
128. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
129. Balle F., Vaidya A. A regional analysis of openness and government size. *Applied Economics Letters*. 2002. № 9 (5). pp. 289-292.
130. Dai T. Analysis of government role based on international trade new theory. In: 4th International Conference on Management Science, Education Technology, Arts, Social Science and Economics. Jinan, 15-16 October 2016. pp. 287-291.
131. Rickard S., Kono D. Think globally, buy locally: International agreements and government procurement. *Review of International Organizations*. 2014. № 9 (3). pp. 333-352.
132. Tosun J. Investigating Ministry names for comparative policy analysis: Lessons from energy governance. *Journal of Comparative Policy Analysis*. 2018. № 20 (3). pp. 324-335.
133. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 281 //

БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF>.

134. Grosu I. Ministries of foreign affairs in the world: Actors of state diplomacy. *Romanian Journal of European Affairs*. 2022. № 22 (2). pp. 130-132.

135. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>.

136. Fedorenko S. Regulatory control over the electricity market in Ukraine: the problem of duplication of powers. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. № 6. pp. 212-216.

137. Kapron H. Competition of electrical energy producers. *Rynek Energii*. 2007. № 6. pp. 13-16.

138. Tuzcuoglu F., Akman C., Akman E. International activities of local governments in Turkey: An evaluation of memberships to international organizations. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics And Administrative Sciences Faculty*. 2020. № 7. pp. 1211-1238.

139. Департамент міжнародного співробітництва Харківської міської ради : сайт. URL: <https://www.city.kharkiv.ua/uk/gorodskaya-vlast/ispolnitelnyie-organyi/departamentyi/departament-mezhdunarodnogo-sotrudnichestva.html>.

140. Козіна В., Кошелюк М. Методичні рекомендації щодо міжнародного муніципального партнерства. URL: <https://rm.coe.int/metodychni-rekomendatsii-partnerstvo-2022-2-/1680aedfd8>.

141. van Bommel N., Hoffken J. Energy justice within, between and beyond European community energy initiatives: A review. *Energy Research & Social Science*. 2021. № 79. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621002504>.

142. Heldeweg M., Sanders M., Harmsen M. Public-private or private-private energy partnerships? Toward good energy governance in regional and local

green gas projects. *Energy, Sustainability and Society*. 2015. № 5. URL: <https://energysustainsoc.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13705-015-0038-8>.

143. Важливо працювати з людьми, цінності та цілі яких ти поділяєш // Громадська організація «СТАН»: сайт. URL: <https://stan.org.ua/project/vazhlyvo-pratsyuvaty-z-lyudmy-tsinnosti-ta-tsili-yakhyty-podilyayesh/>.

144. Bezpalova O., Sotskyi A., Shkolyk A., Shcherbyna V., Shevchenko T. Legal and educational areas of improving civil service management systems in Ukraine and Poland. *Cuestiones politicas*. 2021. № 39 (71). pp. 366–377.

145. Komziuk V. T., Zahumenna Y. O., Borko A. L., Bortnyk S. Promising directions for ensuring national security under martial law. *Lex Humana*. 2023. № 15(1). pp. 509–520.

146. Popova S., Popova L., Kazanchhuk, I., Bandurka I., Kyrieieva I. The role of local self-government bodies in prospective areas of regional development. *Estudios de Economia Aplicada*. 2021. № 39 (7). pp. 1-11.

147. Guo J. The idea of a human community of shared destiny. *Journal of Dharma*. 2021. № 46 (1). pp. 43-60.

148. Wescott Clay G., Wessal A. How Effective are International Development Partnerships? In: International Public Management Network. Budapest, 1 September 2015. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2720925.

149. Walter L., Dibbern T., Pimenta Dinis M., Cristofolletti E., Mbah M., Mishra A., Clarke A., Naima S., Castillo-Apr aiz J., Abubakar I., Aina Y. The Added Value of Partnerships in Implementing the UN Sustainable Development Goals. *Journal of Cleaner Production*. 2024. № 438. URL: https://www.haw-hamburg.de/fileadmin/LS/FTZ-NK/PDF/Publications/2024-The_added_value_of_partnerships_in_implementing_the_UN_sustainable_development_goals__Journal_of_Cleaner_Production.pdf.

150. Mitchell J. Ethics and international business. *Annual Review of Energy and the Environment*. 1999. № 24. pp. 83-111.

151. Pretzsch G., Teske H. Development of the nuclear safety regime and support programs for Chernobyl. *ATW-International Journal for Nuclear Power*. 2011. № 56 (2). pp. 94-104.

152. Tamburelli G., Kovalenko T.O. Chernobyl – Experience and Perspectives of International Cooperation and Environmental Protection. *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2019. № 60 (2). pp. 185-208.

153. Подолання наслідків Чорнобильської катастрофи // Міністерство закордонних справ України: сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/podolannya-naslidkiv-chornobilskoyi-katastrofi>.

154. Colombo E., Mattarolo L. Energy and development: the role of academia in education, research, and technological cooperation for sustainability. *WIREs Energy and Environment*. 2016. № 6 (1). pp. 1-12.

155. КПІ приєднався до Української енергетичної ініціативи // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»: сайт. URL: <https://kpi.ua/2024-kp3-iee>.

156. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Наше право*. 2024. № 1. С.351-357.

157. Koniaieva Y. G., Babenko V. A. Determining priorities of scientific and technical cooperation between Ukraine, the EU and Chile in the field of non-conventional renewable energy sources. *Acta Innovations*. 2019. № 3 (32). pp. 40-50.

158. Vrablova M., Bonetti G., Henahan G., Brown R. E., Sykora P., Marks R. S., Miertus S., Lorusso L., Tartaglia G.M., Cerkez Ergoren M., Dundar M., Michelini S., Miertus J., Connelly S.T., Martin D., Bacu A., Herbst K.L., Bertelli M. Promoting international scientific cooperation: The role of scientific societies. *The Eurobiotech Journal*. 2024. № 8 (3). pp. 115-121.

159. Liping D. Analysis of the relationship between international cooperation and scientific publications in energy R&D in China. *Applied Energy*. 2011. № 88 (12). pp. 4229-4238.

160. Відбулася XXIV Міжнародна науково-практична конференція «Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті» // Національна академія наук України: сайт. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/About/Pages/default.aspx>.

161. Bila S. Institutional support of international economic cooperation in the sphere of renewable energy. *Економічний вісник університету*. 2018. № 37 (1). pp. 267-275.

162. Уряд схвалив постанову, що удосконалює аукціонну модель продажу «зеленої» електроенергії // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-postanovu-shcho-udoskonaliuie-auksionnu-model-prodazhu-zelenoi-elektroenerhii>.

163. Leal-Arcas R., Filis A. The fragmented governance of the global energy economy: a legal-institutional analysis. *Journal of World Energy Law & Business*. 2013. № 6 (4). pp. 348-405.

164. Cherp A., Jewell J. The concept of energy security: Beyond the four As. *Energy Policy*. 2014. № 75. pp. 415-421.

165. Про внесення змін до постанови НКРЕКП від 25 лютого 2022 року № 332: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 17.12.2022 № 1689. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-nkrekp-vid-25-lyutogo-2022-roku-332-16>.

166. Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П. Міжнародно-правове регулювання забезпечення енергетичної та ядерної безпеки України в умовах війни. *Інформація і Право*. 2023. № 1(44). С. 177-189.

167. Calinescu T., Likhonosova G., Zelenko O. International financial activities: Accounting, taxation and insurance. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. № 8 (2). pp. 83-90.

168. Zhang L., Huang F., Lu L., Ni X., Iqbal S. Energy financing for energy retrofit in COVID-19: Recommendations for green bond financing.

Environmental Science And Pollution Research. 2022. № 29 (16). pp. 23105-23116.

169. Про забезпечення стабільного функціонування ринку електричної енергії, у тому числі фінансового стану учасників ринку електричної енергії на період дії в Україні воєнного стану: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 25.02.2022 № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0332874-22#Text>.

170. Keohane R. Accountability in world politics. *Scandinavian Political Studies*. 2006. № 29 (2). pp. 75-87.

171. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 1109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text>.

172. Loiko V., Khrapkina V., Maliar S., Rudenko M. Economic and legal principles for protecting critical infrastructure protection. *Financial and Credit Activity-Problems of Theory and Practice*. 2020. № 4 (35). pp. 426-437.

173. Moret S., Babonneau F., Bierlaire M., Marechal F. Decision support for strategic energy planning: A robust optimization framework. *European Journal of Operational Research*. 2020. № 280 (2). pp. 539-554.

174. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 № 907-р. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>.

175. Olkowski D. Politics: The Highest Form of Philosophy? *Journal of Existential and Phenomenological Theory and Culture*. 2012. № 7 (1). pp. 41-65.

176. Form vs. Matter // Stanford Encyclopedia of Philosophy: сайт. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/form-matter/>.

177. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ: «ТЕКСТ», 2008. 400 с.

178. Sumihara N. Anthropology of administration's approach to the study of management philosophy as «spiritual capital». *Enterprise as an Instrument of Civilization: An Anthropological Approach to Business Administration*. 2016. № 4. pp. 89-105.

179. Петраш В. І. Конспект лекцій з дисципліни «Транспортне право». Харків: ХНАМГ, 2008. 159 с.

180. Сукманова О. В. Форми публічного адміністрування охорони права власності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 36. С. 120–123.

181. Nayak B., Walton N. Platforms, big data and new forms of capital accumulation. *Political Economy of Artificial Intelligence*. 2024. pp. 73-94.

182. Rani U., Furrer M. Digital labour platforms and new forms of flexible work in developing countries: Algorithmic management of work and workers. *Competition & Change*. 2021. № 25 (2). pp. 212-236.

183. Logvynskyi G. International business integration: Business platforms, international business synergy and cooperation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. № 10 (2). pp. 159-164.

184. Oswald O., Burri M. India, Brazil, and public health: Rule-making through south–south diffusion in the intellectual property rights regime. *Regulation & Governance*. 2021. № 15. pp. 616-633.

185. Петришин О. В. Теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

186. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX // БД «Законодавство України» / ВР України.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.

187. Організаційна структура Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг //

Офіційний вебпортал Регулятора. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/struktura/organizacijna-struktura>.

188. Положення про Міжвідомчу робочу групу з питань підготовки пропозицій та рекомендацій з розроблення Національного енергетичного і кліматичного плану: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2023 р. № 924 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/924-2023-%D0%BF#Text>.

189. Santopietro L., Faruolo G., Scorza F., Rossi A., Tancredi M., Pepe A., Giordano M. Geovisualization for Energy Planning. In: 20th International Conference on Computational Science and Its Applications. 01-04 July 2020. pp. 479-487.

190. Децентралізація генерації та енергетична безпека: Міненерго й Міжнародне енергетичне агентство поглиблюють співпрацю // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/detsentralizatsiia-heneratsii-ta-enerhetychna-bezpeka-minenerho-i-mizhнародne-enerhetychne-ahentstvo-pohlybliuiut-spivpratsiu>.

191. International Training Program on Renewable Energy Generation and Grid Integration // ECOSF News. URL: <https://ecosf.org/Renewable-Energy-Generation>.

192. Мешканців області запрошують взяти участь у тренінгу «Промислова енергоефективність». Львівська обласна державна адміністрація: сайт. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=36003>.

193. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Напрямки забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Форум Права*. 2025. № 2 (82). С. 119–125.

194. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Органи місцевого самоврядування та громадськість як суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства*: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 8 груд.

2022 р.). Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2022. С. 122–125.

195. Langer K., Decker T., Menrad K. Public participation in wind energy projects located in Germany: Which form of participation is the key to acceptance? *Renewable Energy*. 2017. № 112. pp. 63-73.

196. Учасники програми UPSHIFT створили сонячну зарядну станцію і проводять лекції про шляхи заощадження енергії // UPSHIFT Україна: сайт. URL: <https://upshiftukraine.org/uchasnyky-programy-upshift-stvoryly-sonyachnu-zaryadnu-stantsiyu-i-provodyat-lektsiyi-pro-shlyahy-zaoshhadzhennya-energiyi/>.

197. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

198. Azarenkova G., Aliksieiev I., Hurkovskyy M., Oriekhova K., Golovko O., Kurylo O. Public-private partnership mechanism. *Financial and Credit Activity-Problems of Theory and Practice*. 2022. № 5 (46). pp. 240-248.

199. Liu J., Yu J., Yin Y., Wei Q. An evolutionary game approach for private sectors' behavioral strategies in China's green energy public-private partnership projects. *Energy Reports*. 2021. № 7. pp. 696-715.

200. Tang B., Xu J., Sun Y., Zhou N., Shen B., Liao S., Liu Y. Policy solution and game analysis for addressing the challenge of developing public-private partnership energy project. *Environmental Research Letters*. 2019. URL: https://login.research4life.org/tacsgr1iopscience_iop_org/article/10.1088/1748-9326/ab0217.

201. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-е вид. Пер. з рос. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

202. Стадник В. В., Йохна М. А. Менеджмент: підручник. Київ: Академвидав, 2010. 472 с.

203. Baeva S., Hinova I. Most Favorable Results for Forecasting Methods for Natural Gas and Photovoltaic Energy Consumption. In: 29th National Conference with International Participation. Sofia, 28-29 October 2021. pp. 47-52.

204. Mariano-Hernandez D., Hernandez-Callejo L., Garcia F., Duque-Perez O., Zorita-Lamadrid A. A Review of energy consumption forecasting in smart buildings: Methods, input variables, forecasting horizon and metrics. *Applied Sciences-Basel*. 2020. № 10 (23). URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/10/23/8323>.
205. Результати проекту «Power Up!» у Мінфіні // Фонд Східна Європа: сайт. URL: <https://eef.org.ua/rezultaty-proyektu-power-up-u-minfini/>.
206. Debnath K., Mourshed M. Forecasting methods in energy planning models. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*. 2018. № 88. pp. 297-325.
207. Хто володіє інформацією - той володіє світом // Надзвичайні новини: сайт. URL: https://nnovosti.info/articles/hto_volodije_informatsijeju_toj_volodije_svitom-622.html.
208. Yemelyanov O., Petrushka I., Zahoretska O., Petrushka K., Havryliak A. Information support for managing energy-saving technological changes at enterprises. *Procedia Computer Science*. 2023. № 217. pp. 258-267.
209. Hobman E., Ashworth P. Public support for energy sources and related technologies: The impact of simple information provision. *Energy Policy*. 2013. № 63. pp. 862-869.
210. Kuzmenko O., Chorna V., Kozhura L. Implementation of artificial intelligence in energy consumption calculations to reduce excess generation in the context of Ukraine's recovery. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. № 10 (1). pp. 153-162.
211. Krarti M. An overview of artificial intelligence-based methods for building energy systems. *Journal of Solar Energy Engineering-Transactions of the ASME*. 2003. № 125 (3). pp. 331-342.
212. Pyrohovska V., Holota N., Kolotilova T., Hreku A., Kroitor V. E-justice and the development of justice: strengths, challenges and prospects. *Lex Humana*. 2024. № 16 (1). pp. 426-442.

213. Quan X., Ke Y., Qian Y., Zhang Y. CEO Foreign Experience and Green Innovation: Evidence from China. *Journal of Business Ethics*. 2023. № 182. pp. 535–557.

214. The value of international work experience // GVI: сайт. URL: <https://www.gvi.co.uk/blog/the-value-of-international-work-experience/>.

215. Mushelenga P. The Role of the academia in foreign policymaking: International practices and perspectives as lessons for Namibia. *India Quarterly: A Journal of International Affairs*. 2018. № 74 (2). URL: https://login.research4life.org/tacsgr1journals_sagepub_com/doi/full/10.1177/0974928418766734?utm_source=summon&utm_medium=discovery-provider.

216. Aliyev A. State service policy: international experience. *Granì*. 2019. № 22 (1). pp. 117 – 123.

217. United States 2024. Energy Policy Review // IEA: сайт. URL: <https://www.iea.org/reports/united-states-2024>.

218. Визначення економічної доцільності впровадження розподіленої генерації // USAID: сайт. URL: <https://energysecurityua.org/ua/novyny/vyznachennia-ekonomichnoi-dotsilnosti-vprovadzhennia-rozpodilenoj-heneratsii/>.

219. USAID надає можливості українським жінкам та молоді в енергетичному секторі // USAID: сайт. URL: <https://energysecurityua.org/ua/novyny/usaide-nadaie-mozhlyvosti-ukrainskym-zhinkam-ta-molodi-v-enerhetychnomu-sektori/>.

220. Energy system of Germany // IEA: сайт. URL: <https://www.iea.org/countries/germany>.

221. Germany - Country Commercial Guide // International Trade Administration: сайт. URL: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/germany-energy>.

222. Hillebrand R. Climate protection, energy security, and Germany's policy of ecological modernisation. *Environmental Politics*. 2013. № 22 (4). pp. 664-682.

223. Ukraine // GIZ: сайт. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/302.html>.

224. Толчініна-Буруньська Ю. Ю. Завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків, 30 черв. 2022 р.). Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2022. С. 129–131.

225. Telli A., Erat S., Demir B. Comparison of energy transition of Turkey and Germany: energy policy, strengths/weaknesses and targets. *Clean Technologies and Environmental Policy*. 2021. № 23 (2). pp. 413-427.

226. Hepbasli A. Development and restructuring of Turkey's electricity sector: a review. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*. 2005. № 9 (4). pp. 311-343.

227. Energy system of Sweden // IEA: сайт. URL: <https://www.iea.org/countries/sweden>.

228. Wretling V., Gunnarsson-Östling U., Hörnberg C., Balfors B. Strategic municipal energy planning in Sweden – Examining current energy planning practice and its influence on comprehensive planning. *Energy Policy*. 2018. № 113. pp. 688-700.

229. How we finance // Nefco: сайт. URL: <https://www.nefco.int/about/how-we-finance/>.

230. Implemented programmes in Ukraine // Nefco: сайт. URL: <https://www.nefco.int/financing/municipalities-in-eastern-europe/previous-activities-in-ukraine/>.

231. South Korea energy // U.S. Energy Information Administration: сайт. URL: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/KOR>.

232. South Korea–Ukraine partnership charged with reenergising Europe's battery market // East Asia Forum: сайт. URL: <https://eastasiaforum.org/2024/01/27/south-korea-ukraine-partnership-charged-with-reenergising-europes-battery-market/>.

233. Україна та Корея втілюють проект зі встановлення сонячних електростанцій у Центрах надання адміністративних послуг // Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-koreia-vtiliuiut-proekt-zi-vstanovlennia-soniachnykh-elektrostantsii-u-tsentrah-nadannia-administrativnykh-posluh>.

234. Energy system of Japan // IEA: сайт. URL: <https://www.iea.org/countries/japan>.

235. Westrom M. Bathing in Japan: Applying a practice theory vocabulary to energy use through ethnography. *Energy Research & Social Science*. 2018. № 44. pp. 232-241.

236. Basic Act on Energy Policy: Act No. 71 of June 14, 2002. URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/ja/laws/view/3818>.

237. Ekstrom M. The Role of the Private Sector in Japan-Ukraine Cooperation // Focus Ukraine: A blog of the Kennan Institute. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/role-private-sector-japan-ukraine-cooperation>.

238. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. До питання сутності міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 9 черв. 2023 р.). Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2023. С. 121–123.

239. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / Редкол.: П.М.Рабинович та ін. Київ: Атіка, 2001. 112 с. URL: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=1007570625>.

240. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 № 373-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text>.

241. Енергетична стратегія // Міністерство енергетики України: офіційний сайт. URL: <https://mev.gov.ua/reforma/enerhetychna-stratehiya>.
242. Vera I., Langlois L. Energy indicators for sustainable development. *Energy*. 2007. № 32 (6). pp. 875-882.
243. Zhou Y. Global Energy Interconnection vision and key technologies. *Chinese Science Bulletin-Chinese*. 2019. № 64 (19). pp. 1985-1994.
244. Quiroga E. A constitution for mankind, and a parliament for the world. *Revista Iberoamericana de las Ciencias Sociales y Humanísticas*. 2024. № 13(25). pp. 34-45.
245. About International Energy Foundation // International Energy Agency: офіційний сайт. URL: <https://www.ief-ngo.org/en/>.
246. Meuleman L. Public administration and governance for the SDGs: Navigating between change and stability. *Sustainability*. 2021. № 13 (11). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/11/5914>.
247. Morgan M., Tierney S. Research Support for the Power Industry. *Issues in Science and Technology*. 1998. № 15 (1). URL: <https://issues.org/morgan/>.
248. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1307 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF>.
249. Про енергетичну ефективність: Закон України від 21.10.2021 № 1818-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20>.
250. Modaber R. Role of Youth diplomacy in governments' foreign relationships by using YNGOs capacity (youth non-governmental organizations). *Journal of Politics and Law*. 2016. № 9 (2). pp. 219-231.
251. Baxter M., Lee J., Odai M., Scaramuzzino R. The paradox of elites in civil society: A comparative study on civil society leaders' satisfaction with democracy in the UK and Sweden. *Voluntas: International Journal of Voluntary*

and Nonprofit Organizations. 2024. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11266-024-00669-0>.

252. Gready P., Robins S. Rethinking civil society and transitional justice: lessons from social movements and ‘new’ civil society. *The International Journal of Human Rights*. 2017. № 21 (7). pp. 956–975.

253. Buildings // IEA: сайт. URL: <https://www.iea.org/energy-system/buildings>.

254. Savchenko A. M., Tkachenko T. M. Implementation of european regulations of green building in the construction industry of Ukraine. *Environmental Safety and Natural Resources*. 2022. № 41(1). pp. 31-43.

255. Low Carbon City Promotion Act (Eco-city Law): Law No. 84 of 2014. URL: https://climate-laws.org/documents/low-carbon-city-promotion-act-eco-city-law-law-no-84-of-2014_dceb?id=low-carbon-city-promotion-act-eco-city-law-law-no-84-of-2014_c80a.

256. European Artificial Intelligence Act comes into force // European Commission: An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_4123.

257. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.

258. Про функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період: Закон України від 02.11.2006 № 307-V // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-16#Text>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Сутність та особливості електроенергетики як об'єкту адміністративно-правового впливу. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1(28). С. 383–392. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.36>
 2. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Правові засади міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 274–280. DOI: [10.32782/EP.2023.3.38](https://doi.org/10.32782/EP.2023.3.38)
 3. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Принципи міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1(31). С. 810–819. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.1.73>
 4. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Наше право*. 2024. № 1. С. 351–357. DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.48>
 5. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Напрямки забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Форум Права*. 2025. № 2(82). С. 119–125. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.15560574>
- які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:**
6. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Органи місцевого самоврядування та громадськість як суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 8 груд. 2022 р.)*. Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2022. С. 122–125.

7. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. Завдання міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 30 черв. 2022 р.). Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2022. С. 129–131.

8. Толчініна-Бурунська Ю. Ю. До питання сутності міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 9 черв. 2023 р.). Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук, 2023. С. 121–123.

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор

 Сергій КОРОЄД
 «17» вересня 2025р.

А К Т

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни на тему «Адміністративно-
правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері
електроенергетики України», поданого на здобуття ступеня доктора
філософії зі спеціальності 081 «Право» у науково-дослідну діяльність
Науково-дослідного інституту публічного права**

Комісія в складі: провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Козіна Сергія Миколайовича склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни на тему «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній діяльності наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України та використовуються Інститутом в межах реалізації науково-дослідної теми «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0120U105390).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни на тему «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» вважати впровадженими у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права, під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем адміністративно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.

Голова комісії:

 Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Члени комісії:

 Костянтин ШКАРУПА

 Сергій КОЗИН

ЗАТВЕРДЖУЮ
 В.о. Президента Науково-дослідного
 інституту публічного права,
 доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОЄД
 1 вересня 2015 р.

АКТ

упроведження результатів дисертаційного дослідження
 Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни на тему «Адміністративно-правове
 забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України»,
 поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право» в
 освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Шкарупи Костянтина Вікторовича, провідного наукового співробітника, доктора юридичних наук, старшого дослідника Козіна Сергія Миколайовича склала цей акт про те, що матеріали дисертації Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни на тему «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» (на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081«Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються в освітньому процесі. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано при розробленні лекційних курсів з дисципліни, яка викладається у Науково-дослідному інституті публічного права, а саме «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, а також у контексті інших дисциплін, які викладаються в Інституті. Лекційний курс окремих тем навчальних дисциплін увібрав положення цього дисертаційного дослідження.

ВИСНОВОК:

результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни вважати впровадженими в освітній процес Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Голова комісії:

 Леся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ

Члени комісії:

 Костянтин ШКАРУПА

 Сергій КОЗІН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

Віктор ВАСИЛЕНКО
«18» вересня 2025 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Комісія у складі:

директора ННІ № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Геннадія Звірянського**;

професора кафедри адміністративного права та процесу факультету ННІ № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора **Михайла Завального**;

начальника відділу організації освітнього процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук **Ольги Сезонові**.

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» використовуються в освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ під час підготовки підручників, навчальних посібників, а також науково-методичних та лекційних матеріалів з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи України», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності».

Внесені автором до зазначених лекційних матеріалів доповнення підготовлені на достатньому теоретичному та методичному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного автором глибокого дослідження

чинного законодавства, практики міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України, у зв'язку з чим можуть бути впроваджені в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ, а також використані у науково-дослідній роботі слухачів, студентів та курсантів.

Члени комісії:

 Геннадій ЗВІРЯНСЬКИЙ

 Михайло ЗАВАЛЬНИЙ

 Ольга СЕЗОНОВА

Провідний фахівець ВДСД
Кишиньска О.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Проректор
 Харківського національного
 університету внутрішніх справ,
 доктор юридичних наук, професор,
 Заслужений юрист України

Олександр МУЗИЧУК

«11» вересня 2025 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ

Комісія в складі:

1. Невядовського В.О. – доктора юридичних наук, доцента, ученого секретаря секретаріату Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ (голова).
2. Селюкова В.С. – доктора юридичних наук, доцента, доцента кафедри адміністративної діяльності ННІ № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ.
3. Абламського С.Є. – кандидата юридичних наук, доцента, начальника відділу організації наукової діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю

081 «Право» використовуються у наукових дослідженнях Харківського національного університету внутрішніх справ.

Зокрема при: 1) встановленні сутності та особливостей електроенергетики як об'єкта адміністративно-правового впливу; 2) характеристики адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України; 3) встановленні адміністративно-правових форм та методів забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України; 4) визначенні напрямів вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює міжнародне співробітництво у сфері електроенергетики України.

Пропозиції Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни щодо класифікації напрямків, рівнів та меж міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України взято за основу для підготовки відповідних методичних та практичних рекомендацій.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Толчініної-Бурунської Юлії Юріївни «Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України» в науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ забезпечило розширення науково-методичного інструментарію дослідження нормативно-правових актів та їх проектів з питань правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України.

Члени комісії

Владислав НЕВЯДОВСЬКИЙ

Вадим СЕЛЮКОВ

Сергій АБЛАМСЬКИЙ

Провідний фахівець ВДСІ
Каминська О.